

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΕ΄.

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1952

ΑΡΙΘ. 129

Ο ΠΟΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΜΑΣ

Ὁ πόνος καταλαμβάνει μίαν πρωταρχικὴν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν φιλολογίαν, εἰς τὰς διαφόρους θρησκείας, τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ πεδία οὐδεὶς δύναται νὰ παραγνωρίσῃ δι' στοιχειώδους ἀλήθειας εἶναι ὅτι ὁ πόνος ἀσκεῖ ἕνα ὄλον περισσότερον σημαντικὸν παρὰ ἢ χαρὰ καὶ ἢ τέρψις εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνεκα τοῦτου ὁ ἄνθρωπος ἀπασχολεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, μὲ συγκίνησιν καὶ σεβασμόν, μὲ τὸ φαινόμενον τοῦ πόνου καὶ καταβάλλει συνεχῶς προσπαθείας διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτόν.

Ἐὰν ὅμως κατὰ τὸ παρελθὸν ἡ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη τοῦ φαινομένου τοῦ πόνου παρουσίαζε δυσχερείας, λόγῳ ἐλλείψεως ἐπιστημονικῶν μέσων, ἢ συνεχῆς πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν τῆς ζωῆς, καὶ ἰδίως τῆς φροσιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας, συνειτέλεσε τὰ μέγιστα κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν εἰς τὴν ἐπισταμένην σπουδὴν του.

Θὰ ἐνόμιζε κατὰ συνέπειαν κανεὶς, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἔχει ἤδη εὑρεῖ τὴν λύσιν του καὶ δι' αὐτόν τῶν ἀπειρῶν μέσων, τὰ ὅποια ἔχουν ἀνακαλυφθῆ διὰ τὴν καταπολέμησίν του, αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἔρευναι θὰ ἔχουν ἀγθῆ εἰς πέρας καὶ θὰ ἔχουν ἐξαχθῆ ὀριστικὰ συμπεράσματα διὰ τὴν ἐξαφάνισίν του καὶ διὰ τὸ νόημά του, ὡς καὶ τὴν θαυντέραν σημασίαν, τὴν ὅποιαν ἔχει ὁ πόνος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄς ἴδωμεν ὅμως ἐὰν τοῦτο ἀληθεύῃ καὶ εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκειται σήμερον τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ χωρισμὸς τῶν κλάδων τῆς βιολογίας καὶ ἰδιαίτερος τῆς ἱατρικῆς συνειτέλεσε τὰ μέγιστα ὥστε τὸ φαινόμενον τοῦ πόνου νὰ μελετηθῇ ἐπισταμένως. Εἶναι ἀληθὲς ἐπίσης ὅτι τὰ μέσα τὰ ὅποια ἐφευρέθησαν τοὺς τελευταίους χρόνους πρὸς καταπολέμησίν του εἶναι ἄπειρα καὶ ἀποτελεσματικώτατα.

Εἶναι ἀληθὲς ὅμως ἐπίσης ὅτι τὰ συμπεράσματα τῶν τόσων σπουδαίων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν περιορίσθησαν μονομερῶς διὰ τὴν ἄμεσον καταστολὴν τοῦ πόνου. Ἄλλ' οὔτε ἡ βιολογία οὔτε ἡ φροσιολογία οὔτε ἡ ψυχολογία κατώρθωσαν μέχρι σήμερον, παρὰ τὰς τόσας προσπαθείας αἱ ὅποια κατεβλήθησαν, νὰ δώσουν μίαν σαφῆ καὶ ὀριστικὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ φυσικοῦ πόνου.

Διὰ τί πονεῖ ὁ ἄνθρωπος;

Διὰ τί τὸ φαινόμενον τοῦ πόνου εἶναι συμφυρὸς μὲ τὴν ζωὴν του;

Ἡ διὰ τῶν πολυτίμων φαρμάκων καὶ διαφόρων ἐπεμβάσεων καταπολέμησίν του ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ σπουδαῖον διὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου. Ἐν τούτοις οἱ ἐρευνηταί, παρ' ὅλα αὐτὰ, δὲν μένουσι ἱκανοποιημένοι καὶ παραμένουσι σιωπηλοὶ πρὸ τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, ὁμολογοῦντες ὅτι μονομερῶς λαμβανόμενα τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα δὲν ἐπιτρέπουσι εἰς αὐτοὺς νὰ δώσουν μίαν ἐξήγησιν διὰ τὴν σημασίαν πῶν ἔχει ὁ πόνος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ πόνος, ὅπως γράφει ὁ καθηγητὴς *Leriche*, ἀποτελεῖ μυστήριον ἄνευ ἀναλόγου εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἰατρὸς ἐνώπιον τοῦ κακοῦ αὐτοῦ, διὰν παραείνεται, πολλάκις ταράσσεται καὶ βλέπει τὴν λογικὴν καὶ τὴν δυνάμιν του συχρότητα νὰ ἡτῶνται, παρ' ὅλην τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀπειρῶν καὶ πολυτίμων μέσων, πὺν παρέχει εἰς αὐτὸν ἢ ἐπιστήμη διὰ τὴν ἀντιμετώπισίν του.

Ἔνεκα οὗτου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ ἐρευνηταὶ ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των καὶ πρὸς μίαν ἄλλην πλευρὰν, τὴν ὅποιαν, μέσα εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς συνεχοῦς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως, εἶχον παραμελήσει.

Ἦρχισαν νὰ μελετοῦν μετὰ προσοχῆς τὸ ζωντανὸν ἀντικείμενον τῆς ἐρευνῆς των, τὸν ἄνθρωπον, πὺν ἠσθάνετο τὸν πόνον, τὰς προσωπικὰς του ἀντιδράσεις καὶ ἐκδηλώσεις καὶ τότε διεπίστωσαν ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως τῶν φαινομένων, ἢ προσωπικῆ ἐπαφῆ τοῦ ἰατροῦ μετὰ τὸν ἄνθρωπον πὺν πονεῖ, θὰ ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν θετικῶν συμπερασμάτων ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ νοήματος, τῆς σημασίας καὶ τοῦ ρόλου τὸν ὅποιον διαδραματίζει τὸ φαινόμενον τοῦ πόνου εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν προσωπικὴν ἐπαφὴν ὁ ἰατρὸς ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς ἐπιστήμονος, δύναται νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ θάθος τοῦ προβλήματος τοῦ πόνου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰς σχέσεις του μετὰ τὰ φυσιολογικά, ψυχολογικά καὶ παθολογικά φαινόμενα, τὰ γεγονότα τῆς προσωπικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὁπρόσεξως.

Ὁ πόνος παρουσιάζεται πρὸ αὐτοῦ ὡς τὸ κακόν, ἢ ἀντίθεσις πρὸς τὴν ζωὴν, ἐκεῖνο πὺν ἐμποδίζει τὴν πορείαν της καὶ τὴν ἀπειλεῖ. Τὴν ὥραν αὐτὴν τοῦ πόνου ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει ἀπὸ χιλίους θανάτους. Ἀλλὰ καὶ τὴν ὥραν αὐτὴν, τὴν ὅποιαν χαρακτηρίζει μία ἀπόλυτος ἀδυναμία διὰ τὰ εἰσδύση κανεὶς εἰς τὸ νόημα της, ὁ ἰατρὸς παρὰ τὴν κλίσην τοῦ ἄρρωστον, μέσα εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ ἀνακουφίσῃ τὸν ἄρρωστον του, ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀμυδρὸν φῶς μιᾶς μυστηριώδους

λάμπσεως, τὴν ἀναλαμπὴν ἐκείνου τὸ ὁποῖον μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα παραμένει αἰωνίως ἀναλλοίωτον.

Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν προσωπικὴν ἐπαφὴν μετὰ τὸν ἄρρωστον ὁ πόνος παύει νὰ ἀποτελῇ μόνον τυπικὸν φυσιολογικὸν ἢ ψυχολογικὸν φαινόμενον. Ἀλλὰ μόνον ἢ τοποθέτησις τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἐν τῇ ὁλότητί του, μέσα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, δύναται νὰ ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν βαθυτέραν του σημασίαν καὶ ὁ πόνος, συμφυῆς μετὰ τὴν ζωὴν, νὰ λάβῃ τὴν συγκεκομιμένην του ἀξίαν.

Μὲ τὸν τρόπον ὅμως αὐτὸν τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου μεταφέρθη ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ πεδίου—ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ πονοῦντος ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος μόνον αὐτὸς ἀπεδείχθη, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ τὴν ἐξήγησιν τοῦ νοήματος καὶ τῆς σημασίας τοῦ φαινομένου τοῦ πόνου, ἀπαντῶν ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἐρωτήματα τὰ ὅποια προβάλλονται πρὸ αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν μετὰ σεβασμὸν τὸ ὄνομα τοῦ διασώμου καθηγητοῦ τῆς βιολογίας καὶ τῆς γενικῆς ψυχολογίας εἰς τὸ Παρευσιτήμιον τῆς Οὐτρέχτης τῆς Ὁλλανδίας *Buytendijk*, ὁ ὅποιος μετὰ τὸν πολλῶν ἐρευνητῶν εἶναι ὁ πρωτοπόρος τῶν ἔρων ἐπὶ τοῦ πόνου ἀντιλήψεων. Ὁ *Buytendijk* εἶναι γνωστὸς εἰς τὸ διεθνὲς ἐπιστημονικὸν κοινὸν ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ εἰς πολλὰς γλώσσας μεταφρασθέντα συγγράμματά του.

Εἰς τὸ τελευταῖον του βιβλίον «Περὶ τοῦ πόνου» (*De la Douleur, Paris 1951*) ἀσχολεῖται ἐξ ὁλοκλήρου μετὰ τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν κατευθύνσεων. Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ καταφαίνεται ἀπὸ τὸν πρόλογον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας *Pradines*, ὁ ὅποιος τὸ χαρακτηρίζει ὡς ἓνα ζωντανὸν βιβλίον γραμμένον ἀπὸ ἐπιστήμονα τῆς ὁλικῆς τοῦ *Buytendijk* ἐπάνω εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα προβλήματα τῆς ζωῆς.

Δὲν γνωρίζω—γράφει εἰς τὸν πρόλογόν του—ἂν θὰ δυνηθῇ κανεὶς νὰ εὔρη βιβλίον πλέον πλούσιον εἰς ἐπιστημονικὸν περιεχόμενον ἀναγόμενον εἰς τὸ θέμα αὐ-

τό, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐπισιτήμη εἶναι τόσον πιω-
χὴ. Δὲν ὑπάρχει βιβλίον ὡς αὐτὸ τὸ ὀ-
ποῖον νὰ τονίξῃ μὲ τόσην δύναμιν τί εἶ-
ναι τὸ ἀνθρώπινον, τί εἶναι μὴ ἀνθρώπι-
νον καὶ τί τὸ ὑπεράνθρωπον θὰ ἠδύνατο
νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν πόνον.

Ἡ σημερινὴ στροφή τῶν ἐπισιτημῶν
πρὸς τὴν συνθετικὴν μελέτην καὶ τὴν ἀν-
θρωπολογικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλη-
μάτων τῆς ζωῆς δικαιώνει πλήρως τὸν
Buyltendijk, τοῦ ὁποῖου ἐν πολλοῖς παρα-
θέτομεν καιωτέρω τὰς ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ
πόνου.

★

Μέσα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς καθημερινῆς
ζωῆς, μὲ τὰς συνήθεις διὰ κάθε ἀνθρώ-
πον ἐναλλαγὰς τῆς, ἐναλλαγὰς ἐργασίας,
κοπώσεως καὶ ἀναπαύσεως, χαρᾶς καὶ
λύπης, πολὺ σπάνιως ἐκφράζονται κατὰ
τρόπον λεπτομεροῦ, τὰ μεγάλα ζητήματα,
τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ση-
μασίαν τῆς υπάρξεώς μας. Αὐτὸ βεβαί-
ως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ ζητήματα αὐτὰ δὲν
εἶναι παρόντα ἢ ὅτι δὲν ἀσκοῦν ἐπίδρασιν
ἐπὶ τῆς ζωῆς μας.

Ὁ τρόπος ὅμως τῆς ἀντιμετώπισεως
τῶν ζητημάτων αὐτῶν καθορίζει κατ'
ἀρχὴν τὴν ζωὴν εἰς τὰς πολλαπλὰς ἐκδη-
λώσεις τῆς ἀναλόγως τῶν ἰδεῶν, τὰς ὀ-
ποίας ἔχει ὁ καθεὶς περὶ τοῦ κόσμου, τῆς
ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Οὐδεὶς ὅμως, οἰαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι
αἱ ἀντιλήψεις του περὶ τοῦ κόσμου καὶ
τῆς ζωῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγῃ τὴν
ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τοῦ πό-
νου.

Ἡ ὀλιστικὴ γνῶσις, ἡ ὁποία ἐκτριάρ-
χησε πανταχοῦ, ἐλάχιστα ὠδήγησε, καὶ ὀ-
λως ἐπιφανειακῶς, τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν
σκέψιν τοῦ προβλήματος τοῦ πόνου, κα-
θὼς καὶ εἰς τὴν σκέψιν παντὸς οὐσιώδους
φαινομένου καὶ πάσης ἐκδηλώσεως τῆς
ὑπάρξεώς του.

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον παρέμεινε ἀ-
μετάβλητον παρ' ὅλον τὸν σκεπτικισμὸν
καὶ τὸν ὠφελισμὸν τοῦ τεχνικοῦ πολιτι-
σμοῦ μας, εἶναι ἡ **πραγματικότης**
τοῦ πόνου. Ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος θε-
ωρεῖ τὸν πόνον ὡς μίαν λυπηρὰν κατά-
στασιν, ἡ ὁποία δεόν νὰ καταπολεμηθῇ τὸ

ταχύτερον καὶ διὰ παντὸς μέσου. Κατ' αὐ-
τὸν ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ πόνου δὲν ἀπαιτεῖ
καμμίαν σκέψιν ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ φαι-
νομένου τοῦ πόνου. Ὁ σύγχρονος ἀνθρώ-
πος ἐρεθίζεται μὲ πλῆθος πραγμάτων τὰ
ὁποῖα ἄλλοτε ἐδέχεται μὲ γαλήνην. Αὐτὸ
τὸν κάνει νὰ γηράσκῃ προῶτως, νὰ ἀσθε-
νῇ συχνὰ καὶ νὰ συντελῇ ὁ ἴδιος εἰς τὴν
παράτασιν τῆς νόσου του. Δὲν ἐπιτρέπει
ὅμως κατ' οὐδένα τρόπον ὁ πόνος νὰ ὑ-
πάρχῃ εἰς τὴν ζωὴν του. Ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν
ιατρικὴν ἐπισιτήμην μέσα εἰς τὰς διαγνω-
στικὰς καὶ θεραπευτικὰς προσόδους τῆς,
νὰ προσπαθῆσῃ νὰ καταργήσῃ τὸν πόνον.
Βεβαίως αὐτὸ εἶναι καθήκον κάθε καλοῦ
ιατροῦ. **Νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν πό-
νον.** Ἄλλ' ὁ πόνος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα
ἐνοχλητικὸν καὶ φοβερὸν πολλακίς σύμ-
πτωμα. Ἐχει σημασίαν καὶ διὰ τὸν ὀω-
ματικὸν καὶ διὰ τὸν ψυχικὸν ὀργανισμὸν.
Καὶ αὐτὴν τὴν σημασίαν πρέπει νὰ ἀναζη-
τῶμεν. Ἀλλὰ συνήθως παρατηρεῖται μία
ἄλλοφοβία, ἡ ὁποία ὅταν ἐξέχεται τῶν
ὀρίων, καθίσταται αὐτὴ ἡ ἴδια μάστιξ, ὡς
ὁ πόνος.

Ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πρόβλημα,
τὸ συναφές μὲ τὸν πόνον, μεταφέρθη ἀπὸ
τὸν σύγχρονον ἀνθρώπον ἐξ ὀλοκλήρου
εἰς τὴν ὀλιστικὴν πλευρὰν. Πάσχει κανεὶς
ἐπὶ μακρόν, ὑποφέρει ἀπὸ σφοδρὸν καὶ
συνεχῆ πόνον; Ὁ πόνος παρατείνεται;
Ἡ νόσος ἐπιμένει; Δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὴν
παρεχομένην βοήθειαν; Οὐδεμία βαθυτέ-
ρα σκέψις γίνεται ἐπὶ τούτου. Τὸ λάθος
ἐπιρροίπεται ἐπὶ τῆς ἀτελείας τῆς τέχνι-
κῆς, τῆς ἀπροσεξίας, τῆς ἀμελείας ἢ τῆς
κατωστερημένης ἱατρικῆς βοηθείας.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν σιάσιν αὐτὴν ἔ-
ναντι τοῦ πόνου, παρὰ πάντα θετικισμὸν
καὶ ὀρθολογισμὸν, παρὰ πάσαν τεχνικὴν
ὑπερβολικὴν ἀπασχόλησιν καὶ παρὰ πᾶ-
σαν ἔλλειψιν βαθυτέρας ἐρεῦνης, ἡ σκέ-
ψις ἐπὶ τῆς σημασίας καὶ τοῦ νοήματος
τοῦ πόνου δύναται νὰ κατασιγῇ ἀναπόφευ-
κτος καὶ εἰς τὸν σύγχρονον ἀνθρώπον.

Αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει ἓνα πείραμα πού
ἐγένετο εἰς τὴν Σαξωνίαν τὸ 1934. Τὸ
Ἐπιχειρηματικὸν Δημοσιᾶς Παιδείας ἔθεσεν
εἰς τοὺς μαθητὰς, οἱ ὁποῖοι ἔδιδον εἰσα-
γωγικὰς ἐξετάσεις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον,

τὸ ἐξῆς συγκεκριμένον καὶ καλῶς ἐκλεγέν ἐρώτημα, εἰς τὸ ὁποῖον ὄφειλον νὰ ἀπαντήσουν γραπτῶς: «Φαντασθῆτε ὅτι ἀνεκαλύφθη τὸ φάρμακον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἰκανὸν νὰ καταργήσῃ τελείως τὸν φυσικὸν πόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του. Ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι αὐτῆς τῆς ἀνακαλύψεως».

Ἄρκετος ἀριθμὸς μαθητῶν ἔχει ἀντιθέσαν ἐνθέρμως μίαν παρομοίαν ἀνακάλυψιν. Ἡ αἰτιολογία τῆς ἀπαντήσεως ὑπῆρξεν ἐνίοτε λίαν παράδοξος. Π.χ. «Οἱ ἰατροὶ δὲν θὰ εἶχον ἐργασίαν». «Οἱ ἰατροὶ θὰ ἦσαν περικοτοί». «Θὰ ἐθεράπευαν μόνον κατάγματα». «Τὰ νοσοκομεία θὰ ἐξεκενοῦντο». Καὶ ἀκόμη! «Δὲν θὰ ὑπῆρχον πλέον διαταραχαὶ τῆς πέψεως ὅσοι ἀπὸ ἕνα πλοῦσιον γεῦμα, οὔτε κεφαλαλγίαι ὅσοι ἀπὸ διανοητικὴν κόπωσην». Μὲ ὀλίγας λέξεις θὰ ἦτο μία περιφημὸς ἀνακάλυψις.

Εἰς μερικὰς ὅμως ἀπαντήσεις ἔλαμψεν ἐν τούτοις ἕνα φῶς κατανοήσεως, διὰ τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ πόνου καὶ τῆς προσωπικῆς ζωῆς, ὡς π.χ. «Οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐγίνοντο περισσότερον κακοὶ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι τῶρα». «Θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπολαμβάνουν τὸ πᾶν χωρὶς νὰ δοκιμάζωμεν δυσσχετοῦς συνέπειας». «Ἡ δὲ σωτηρία τῆς ψυχῆς τῶν θὰ καθίστατο δι' αὐτοὺς ἀδιάρητος».

Δὲν χρειάζεται νὰ σχολιάσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐρεῦνης. Εἶναι ἀρκετὰ εὐγλωττον. Συνάγεται ἐκ τῶν ἀπαντήσεων αὐτῶν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφρυσθῆ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν νέων μία νεφελώδης ἀναπαράστασις, μιᾶς βεβαίας σκοπιμότητος τοῦ πόνου καὶ τῆς δημιουργικῆς του σημασίας.

Ἄλλὰ μόνον ἡ τελευταία ἀπάντησις ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι μία ἀόριστος προαισθησις τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ πόνου καὶ τοῦ νοήματος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη εἰς ἐκεῖνον, πού ὁμιλεῖ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἡ ἐπιπολαία μορφή καὶ ὁ πρωτόγονος χαρακτηριστὶκὸν τῶν ἀπαντήσεων δὲν ἐνέχοντι τι τὸ παράδοξον.

Αὐτὸ δὲν ὀφείλεται μόνον ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν προσώπων πού ἠρωτή-

θησαν. Δὲν θὰ συνέβαινε πιθανῶς διαφορετικὰ καὶ μὲ πρόσωπα τὰ ὁποῖα θὰ εἶχον κάμει καὶ ἀνωτέρας σπουδᾶς. Ἡ διδασκαλία ὑπερφροτωμένη ἀπὸ θετικὰς γνώσεις, ὁ «ἐπιστημονικὸς» καθαρισμὸς μὲ τὴν ἰάσιν τῆς εἰδικοποιήσεως, δὲν ἀφίρουν θέσιν εἰς ἀνωτέρας πνευματικὰς θεωρήσεις.

Τὰ προσβλήματα τὰ συναρτῆ μὲ τὴν ἀνθρωπότητα παραμένουν ἐν πολλοῖς ἐκτός τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου καὶ πολλῶν μορφωμένων ἀνθρώπων. Αὐτὴ δὲ ἡ σιενότης τῶν ἀπόψεων ἀναποκρίνεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου ἐξακολουθεῖ νὰ συμπύκνῃ μόνον μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ πόνου. Ἡ δὲ δοκιμασία τῆς πείρας τοῦ πόνου οὔτε κἂν θίγεται, οὔτε κἂν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

Τί συνάγομεν ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ; Σαφῶς καταφαίνεται ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δυσκολεύεται νὰ κατανοήσῃ τὴν βαθύτεραν σημασίαν καὶ τὸ νόημα τοῦ πόνου ἢ μᾶλλον τὴν ἀγνοεῖ.

Θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν πράγματι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ζωῆς δὲν ἔχει ἔστω καὶ ἀμυδρὰν κατανόησιν τῶν σχέσεων πρὸς τὸν ὑπάρχοντα μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ πόνου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ αἰσθήματα τέρψεως καὶ ἡδονισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐξαπολύουν μίαν ἐσωτερικὴν ἰάσιν πρὸς διάλυσιν, μίαν ἔξοδον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας, ἀπὸ τὴν προσωπικότητά μας, μίαν λήθην τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὁ πόνος ὑπ' ὅλας τὰς μορφὰς ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐπιστροφήν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, εἰς τὴν ἀπαρηγορησιν παντός, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον δὲν εἶναι σχετικὸν μὲ τὸν πόνον του.

Αὐτὸς ὁ περιορισμὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου, αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν ἐκφράζεται μόνον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς συναισθηματικῆς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τὴν σκέψιν. Ὁμιλοῦμεν διὰ τὸν φυσικὸν πόνον μιᾶς σχετικῆς διαρκείας, ὅχι διὰ τὸν στιγμιαίον, ὁ ὁποῖος καὶ θίγεται ἀπὸ σφοδρὰς παρόρμησις ταχέως καὶ λησμονεῖται. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν περιπέσειον

αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν κατανοεῖ διατὶ ὑποφέρει, διότι δὲν εὐρίσκει ἕνα ἐπαρκῆ δι' αὐτὸ λόγον.

Τὸ νὰ ὑποφέρει καρεῖς εἶναι κατανοητὸν διὰν πρόκειται περὶ ἀπωλείας ἀγαπητοῦ προσώπου, περὶ διαπραχθέντος σφάλματος, μιᾶς ἐπιθυμίας μὴ ἐκπληρωθείσης, μιᾶς προσπαθείας πὸν ἀπέτυχεν.

Ἐκεῖνος ὅμως πὸν ὑποφέρει ἀπὸ φυσικὸν πόνον θέτει ἐρωτήματα κατὰ διαφορευτικὸν τρόπον. Ἡμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν τοῦ πόνου—τραυματισμός, ἀρροσεία, φλεγμονή.—Αὐτὸ βεβαίως δείχνει ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦ πόνου ἔχει κάποια σημασίαν. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως διερωτῶται. Διατὶ νὰ ὑποφέρω; Διατὶ νὰ εἶμαι παραδεδομένος εἰς τὸν πόνον; Διατὶ αὐτὴ ἡ ἀδυναμία μου; Αὐτὴ ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας μου, ἀκόμη κάθε σκέφεώς μου καὶ αἰσθήματος θελήσεως; Διατὶ ἔχω αὐτὴν τὴν πληγὴν; Διατὶ αὐτὸ τὸ ὄργανον, αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ σώματος μὲ κάμνον νὰ ὑποφέρω; Διατὶ τὰ διάφορα σπλάγγνα μου, τὸ ἥπαρ, ὁ στόμαχός μου κλπ. μοῦ ἀροῦνται τὰς ὑπηρεσίας των καὶ μὲ κάμνον νὰ χάνω τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἑαυτοῦ μου;

Ἡ κραυγὴ, τὰ δάκρυα, αἱ οἰμωγαὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ φυσικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ πόνου προδίδουν μὲ πόσῃ δξυτίᾳ ὁ ἄνθρωπος δοκιμάζει αὐτὴν τὴν δυσφορίαν, τὴν ἀδυναμίαν ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ ρήγματος μεταξὺ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου.

Δὲν εἶναι διόλου παράδοξον ὅτι ὁ πόνος τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἄνθρωπος διαφεύγει εἰς τὴν ζωὴν του, τὸν κάμνει νὰ χάνῃ τὴν ἐλαφρότητα μὲ τὴν ὁποῖαν ἀντιμετωπίζει ὅλα τὰ ζητήματα τῆς ζωῆς του. Ὁ πόνος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὑποφέρει τοῦ προβάλλει πιεστικῶς τὸ ζήτημα τοῦ νοήματος καὶ τῆς σημασίας του. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ, ἀποτελοῦν πεῖραν τῆς ζωῆς. Ἡ ἀνησυχία αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἔστω καὶ ἀμυδρά, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐκφράζεται. Ἄλλ' ὅπως ὁ τυφλὸς αἰσθάνεται τὴν προσέγγισιν κάποιου χωρὶς νὰ τὸν βλέπῃ, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος πὸν πονεῖ, πὸν ὑποφέρει αἰσθάνεται ὅτι κάποια πραγματικότης ὑπάρχει εἰς τὸ ἀνε-

ξήγητον αὐτὸ φαινόμενον τοῦ πόνου.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου εἶναι ἕνα ζήτημα προσωπικῆς ζωῆς, πὸν δὲν ἡμπορεῖ νὰ εὕρῃ τὴν ἀπάντησίν του παρὰ μόνον μέσα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὁ πόνος καταστῇ διαρκέστερος, ἀρχίζει τότε μία δευτέρα περίοδος, περίοδος σιωπῆς, σιμογῶν βωβῶν, ἐπικλήσεως ἀφώνου, ὅχι πλέον πρὸς τὸν πόνον, ἀλλὰ πρὸς τὴν λύτρωσιν.

Αὐτὴ ἡ ἐπικλήσις προέρχεται ἀπὸ τὸν αὐτορρητισμὸν τῆς φυσικῆς ζωῆς καὶ περιέχει μέσα τῆς μίαν ἀντίδρασιν πνευματικὴν, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει, πονεῖ χωρὶς λόγον.

Τότε εἰς προσέξῃ, ἀνακαλύπτει κάτι, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν εἶχεν ἴσως καταλάβει. Ἀνακαλύπτει μίαν πραγματικότητα. Τὸν πραγματικὸν ἑαυτόν του, τὴν ὑπόστασιν του ὡς ἀνθρώπου, τὴν ἀληθινὴν ὑπαρξίν του. Ἀνακαλύπτει τὸ ὄν.

★

Διὰ νὰ διατυπώσωμεν ὅμως αὐτὴν τὴν πραγματικότητα πρέπει νὰ καταστήσωμεν συγκεκριμένον τὸν ἀληθινὸν σύνδεσμον τοῦ πόνου μὲ τὴν προσωπικὴν ζωὴν μας ὑπὸ μορφήν εἰκόνων. Αἱ εἰκόνες αὐταὶ θὰ μᾶς δώσουν νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ὁ πόνος καὶ ἡ προσωπικὴ μας ζωὴ ἔχουν σχέσιν μεταξὺ των, ὅτι ὁ πόνος ἀνήκει εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἡ ζωὴ εἰς τὸν πόνον.

Ἡ προσωπικὴ ζωὴ εἶναι πάντοτε ἡμιτελής καθ' ἑαυτήν, ἔχει ἀνάγκην διαρκῶς συμπληρώσεως. Εἶναι γεμάτη ἀντιθέσεις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἀταξίαν καὶ μόνον διὰ τὴν δοκιμάζωμεν, τὴν ζῶμεν, κατανοοῦμεν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας. Γενικῶς ὅμως δὲν προσέχομεν τί συμβαίνει εἰς τὴν ζωὴν μας, διότι τὴν βλέπομεν μόνον ὡς ἕνα ρεῦμα ἀδιάκοπον χαρᾶς καὶ λύπης, ὡς μίαν κατάστασιν μέσα μας καὶ γύρω μας, πὸν ἀλλάσει ἀκαταπαύτως χροῶμα καὶ σωματικῶν τόνων. Ἐπὶ μιᾶς τοιαύτης ὅμως βάσεως ὁ φυσικὸς πόνος εἶναι τελείως ἀκατανόητος καὶ παράλογος.

Εἰσβάλλει ὁ πόνος εἰς τὴν ζωὴν μας, εἰς τὴν ὑπαρξίν μας. Ὅταν παρέλθῃ, ἴτε τὸ ρήγμα, πὸν ἔχει δημιουργήσει, ἀπο-

καθίσταται. Ἡ ζωὴ ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν περίπτωξίν του καὶ συνεχίζει τὸν δρόμον τῆς.

Ἄς ἴδωμεν τί συμβαίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πόνου. Ἡ πρώτη του πράξις εἶναι μία δυνατὴ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ πόνου. Τρέμει ἀπὸ ἀνυπομονησίαν, κάμνει κινήσεις χωρὶς νόημα. Κάθε σκέψις του στρέφεται περὶ τὸν πόνον. Ἡ μόνη του ἐπιθυμία εἶναι νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτόν, νομίζει δὲ πάντοτε ὅτι θὰ τὸ ἐπιτύχῃ εὐκόλως. Εἰς τὴν ἐνστικτώδη ἄμυναν δύσκολον εἶναι νὰ κατανοηθῇ ὅτι χρειάζεται καιρὸς καὶ εἰδικὴ μεταχειρίσις διὰ νὰ εἰσαχθῇ μία θεραπεία.

Αὐτὸ δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὸν ἀμόρφωτον. Καὶ ὁ μεγάλῃς μορφώσεως ἄνθρωπος ὑφίσταται αὐτὴν τὴν ἐπίδρασιν, διότι ὡς δημιουργημα καὶ αὐτὸς ἀπειλεῖται. Καὶ ὁ ἄνθρωπος πὸν πονεῖ, ἀντὶ νὰ λάβῃ προσωπικὴν θέσιν ἔναντι τοῦ πόνου πρὸς κατανίκησίν του, προσπαθεῖ νὰ σιγηθῇ εἰς πᾶν ὅ,τι παρουσιάζεται ἔμπρὸς του. Καὶ ὁ ἰατρικῶς μορφωμένος, διατὶ νὰ μὴ εἴπωμεν καὶ ὁ ἰατρός, περιπίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας ἐκείνου, πὸν ὑπόσχεται ταχεῖαν θεραπείαν.

Διατὶ πονεῖ; Διατὶ ὑποφέρει; Οὐδόλας ἐνδιαφέρεται. Ἐνα τὸν ἐνδιαφέρει καὶ αὐτὸ ἀναζητεῖ ἐπιμόνως. Νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν πόνον.

Ὁ πόνος ὅμως ἐξακολουθεῖ, παρ' ὅλα τὰ ἐφαρμοζόμενα μέσα. Καταρρίπτει τὰ πάντα καὶ τὸ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκειται αἰχμάλωτον τῆς παρουσίας τοῦ πόνου. Τότε ὅμως ὁ πόνος ἐκβάζει δολικὴν τὴν προσωπικότητα. Καμμία ἀντιμετώπισις του δὲν χωρεῖ, οὔτε λογικὴ οὔτε συναισθηματικὴ. Καὶ ἐφ' ὅσον ὁ πόνος ἐπιμένει, ἡ ἀνθρωπίνῃ ὑπαρξις ἀπαντᾷ εἰς τὸν πόνον καὶ ἐκδηλώνει τὴν ἀγωνίαν τῆς διὰ κλαυθμῶν. Ὁ ἄνθρωπος κλαίει. Καὶ τὰ δάκρυά του ἀποτελοῦν μίαν ἀκουσίαν ἀντίδρασιν, ἀντιδρασίαν αὐστηρῶς ὅμως προσωπικὴν.

Μὲ τὰ δάκρυα ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπον συνθηκολογεῖ μὲ τὸν πόνον, αἰσθανόμενος τὸν ἑαυτόν του αἰχμάλωτον καὶ τυραννισμένον, ὄχι μόνον εἰς μίαν στιγμὴν

θλίψεως, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς καταστάσεως πὸν ἀποτελεῖ τὸ ὄριον τῆς ὑπάρξεώς του ὅτι δὲν τοῦ ἀπομένει τίποτε νὰ κάμῃ. Τότε ὁ ἄνθρωπος ὑποχωρεῖ καὶ τὰ δάκρυά του ἀποτελοῦν μίαν ἀληθινὴν πράξιν τὴν πράξιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐγκυριασεως.

Πράξεις ὅμως ὡς αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὰι παρὰ μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κλαίει τὴν ὥραν τοῦ πόνου, κλαίει ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς προσωπικότητος, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν γνωρίζῃ ὅτι εἶναι προσωπικότης. Μέσα εἰς τὸ κλάμμα ὁ ἄνθρωπος μαρτυρεῖ τὴν παρουσίαν τῆς προσωπικῆς του ὑπάρξεως, ἡ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ συγχωνευθῇ τελείως εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ προσκαιροῦ, τῆς φευγάλεως στιγμῆς.

Μὲ τὸ κλάμμα ὅμως ἐκδηλοῦται ἡ πρώτη προσωπικὴ σημασία τοῦ πόνου, ἡ πλεόν ἀπλή, ἡ πλεόν ἀσθενής, ἡ πλεόν παιδική.

Μία δευτέρα σημασία τοῦ πόνου εἰς τὴν προσωπικὴν ζωὴν ἐμφανίζεται ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίξῃ νὰ μανθάνῃ νὰ κυριαρχῇ τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ εἶναι θαυραλέος, νὰ μὴν ἐγκαταλείπεται εἰς δάκρυα, ἀλλὰ νὰ ἀμύνεται κατὰ τοῦ πόνου. Νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά του διὰ βαθυτέρας λύπας καὶ νὰ μὴ τὰ σκορπίξῃ εἰς περιπτώσεις ἄνευ μεγάλης σημασίας.

Ἡ προσπάθεια πρὸς αὐτοκυριαρχίαν ἔχει κατὰ συνέπειαν τὴν ἔννοιαν μιᾶς ἀσκήσεως εἰς τὸ θάρρος. Σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ δεχόμεθα μικρὰς λύπας ἐν ὄψει πολλῶν μεγαλύτερων, πὸν προσορίζονται διὰ τὸν καθένα μας.

Ἡ κυριαρχία ὅμως ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἡ ἀντίστασις ἐναντίον τῆς συνθηκολογήσεως εἶναι δικαιολογημένη μέχρις ἐνός σημείου. Πέραν τούτου, ὅταν προσλαμβάνῃ τὴν ἔννοιαν μόνον τῆς ὑπερηφάνου στάσεως ἔναντι τοῦ πόνου, ὡς μόνη ἀντίδρασις ἀξία ἐκτιμήσεως, ὡς ἡ ὑψίστη ἀρετὴ, ἡ δῆθεν ἡρωϊκὴ αὐτὴ στάσις ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν ἄλλων μορφῶν προσωπικῶν ἀντιδράσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ συνετέλουν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς σημασίας τοῦ πόνου. Ἡ δῆθεν ἡρωϊκὴ στάσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὁδηγεῖ εἰς παθολογικὴν

κατάστασιν τὴν ἀλγοφιλίαν, ὅπως λέγει ὁ Scheler.

Διότι τὸ θάρρος εἰς τὸν πόνον δὲν ἔχει ἀξίαν παρὰ μόνον διὰ χρησιμευῆ ὡς μεταβατικὴ κατάστασις πρὸς μίαν ἄλλην ἀνωτέραν καὶ δὲν καταλήγει εἰς τὴν υπερφάνειαν, εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀπαισιοδοξίαν.

‘Ενεκα τούτου ἡ δῆθεν ἡρωϊκὴ καθ’ ἑαυτὴν στάσις φέρει μαζὺ τῆς ὄχι μόνον τὸν κίνδυνον τῆς υπερφανείας, τῆς περιφρονησεως, ἀλλὰ καὶ τῆς σκληρότητος, τῆς πικρίας, τῆς ἐχθρότητος πρὸς τοὺς ἄλλους. Μόνον εἰς μίαν ἡρωϊκὴν ἐνεργητικὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ πόνου, ἡ προσπάθεια πρὸς αὐτοκνριαρχίαν γίνεται ὁδηγὸς πρὸς θεικὸν καλόν, πρὸς μίαν εὐνοϊκὴν εὐκαιρίαν δοκιμασίας τοῦ ἑαυτοῦ μας, τοῦ θάρρους καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου.

‘Η ἐνεργητικὴ ἡρωϊκὴ αὐτὴ στάσις εἶναι ἡ ταπεινώσις πρὸ τοῦ πόνου. Καὶ ἡ ταπεινώσις, ἡ ὁποία ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ τὸν ψευδῆ ἡρωϊσμόν, εἶναι ἕνας τρόπος ἀγάπης, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἡλίου θραύει τὸν σκληρὸν πάγον πού κρατεῖ δέσμιον τὸ ἀνθρώπινον ἐγὼ, πάντοτε πλέον ἐξαθλιωμένον. Καὶ μόνον μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ταπεινώσιν, ἐκδηλώσιν ἀληθινῆς εὐγενείας τοῦ πνεύματος, ὁ ἡρωϊσμός αὐτὸς εὐρίσκει τὴν πραγματικὴν τὸν θέσιν.

Δικαίως διαπιστοῦται κατὰ συνέπειαν ὅτι μέσα εἰς τὴν συγκράτησιν καὶ τὴν ἡρεμον ἀντιμετώπισιν τοῦ πόνου παρουσιάζεται ἡ γεμάτη σημασίαν κατανόησις τοῦ πόνου μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. ‘Η μετὰ γαλήνης ὁμως παραδοχὴ τοῦ πόνου εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μίαν θεωρίαν—εἶναι μία τεχνικὴ τῆς ψυχικῆς ζωῆς.

‘Αποκτᾶται δυσκόλως, ὅπως τὸ ἀποδεικνύει ἡ προσωπικὴ ἱστορία ἐνδὸς ἐκάστου ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπόνεσαν.

Μὲ τὴν θεικὴν ὁμως ἀπάντησιν, τῆς ἀποδοχῆς τοῦ πόνου ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον, τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀδυναμίας του ὡς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἀρχίζει νὰ γίνεται κατανοητὴ καὶ ἡ πραγματικὴ σημασία τοῦ πόνου. ‘Ο ἀνθρώπος πού ὑποφέρει

βλέπων τὰ διάφορα μέσα εἰς τὰ ὁποῖα παρεχώρησε ὅλην του τὴν ἐμπιστοσύνην νὰ μένον ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀρχίζει νὰ ἀνακαλύπτει εἰς τὸν πόνον κάποια ἀποστολήν.

Βεβαίως ἡ κατανόησις τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς τοῦ πόνου δὲν εἶναι καὶ τόσο ἐύκολος. ‘Ο ἀνθρώπος, παρὰ τὸ βάρος τοῦ πόνου, δύσκολα εἰσέρχεται εἰς τὴν ὀρθὴν του ἀντιμετώπισιν. Καὶ ἔτι περισσότερο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὅσον δυνατώτερος εἶναι ὁ πόνος, τόσοον δυσκολώτερον ἐπιναφέρει τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν κατανόησιν τῆς πραγματικῆς σημασίας του. ‘Ενεκα τούτου ἐκεῖνοι πού καλλιτεροῦν γρήγορα στρέφονται πολλάκις περισσότερο πρὸς τὸ ἐγὼ των, ἀσχολοῦνται περισσότερο μὲ τὸν ἑαυτὸν των. ‘Αντὶ νὰ ὠριμάσων ἀπὸ τὸν φυσικὸν πόνον πού ὑπέστησαν, χάνουν περισσότερο τὸν ἕλεγχόν τοῦ ἑαυτοῦ των.

‘Εάν δὲ κατόπιν ἀναμονῆς καὶ πόθου πρὸς ἴσασιν, ὁ πόνος ἐπιμένῃ, ὁ πάσχων μεταβάλλεται εἰς κακὸν καὶ σκληρόν. ‘Ο ἄρρωστος ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ εἰς κατωτέραν βαθμίδα ψυχικῆς ἀναπτύξεως, διότι δὲν θέλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἔργον πού θέτει ὁ πόνος πρὸ αὐτοῦ.

‘Η ἐπεξεργασία ὁμως τοῦ πόνου εἰς τὸν ἀνθρώπον θὰ ἀρχίσῃ μόνον διὰ τὸ ἄρρωστος κατορθώσῃ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν κατάστασιν ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπερениκήθη. ‘Οταν ὁ ἴδιος δλόκληρος σπαθῆ ἀντιμέτωπος ἐναντίον τῆς ἐπιθέσεως τοῦ πόνου, διὰ ἀντικειμενοποίηση τὸν πόνον.

‘Ο πόνος τότε καθίσταται μέσον ἀγωγῆς διὰ τὸν ἀνθρώπον. ‘Αλλ’ ὅσον τὸ νόημα του γίνεται κατανοητόν, τόσοον ἀξιοποιεῖ τὸν ἄρρωστον εἰς τὴν μάχην κατὰ τοῦ πόνου.

Καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ πόνου ἀρχίζει ἄλλοτε προοδευτικῶς, ἄλλοτε ἀλματωδῶς ἀναλόγως τῆς ἐπελθούσης ὠριμάνσεως τοῦ ἀνθρώπου.

‘Ο ἀνθρώπος εἰς τὸν πόνον ἀνακαλύπτει τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ἡ σημασία τοῦ πόνου τελειοῦται εἰς τὸ ὅτι μόνον δι’ αὐτοῦ τὸ πλάσμα, εἰς τὴν κατάρρευσίν του, ἐπαγευρίσκει τὸν Πλάστην του καὶ συμμετέχει ἐνεργῶς

κατόπιν εἰς τὸν πόνον τῶν ἄλλων, τῶν ὁποίων ὁ προορισμὸς εἶναι ἰδικὸς τοῦ προορισμὸς καὶ μετὰ τῶν ὁποίων ἐπιθυμεῖ τὴν λύτρωσιν.

Θαυμάσια ὁ καθηγητὴς *Buytendijk* μᾶς δεικνύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς προσωπικῆς ἀπαντήσεως διαθέτει καὶ ἕνα τρίτον μέσον διὰ τὴν γνωρίσῃ τὸ νόημα καὶ τὴν σημασίαν τοῦ πόνου.

Εἰς τὴν διαδρομὴν τῶν ἐπεισοδίων τῆς ζωῆς ὁ πόνος δὲν ἐπεμβαίνει ἀποκλειστικῶς μόνον διὰ τὴν διαταράξῃ μίαν ἁρμονίαν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τελείαν. Γεννᾶται ἐπίσης ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν, διὰ τὸν πόνος, ὑπὸ τὴν πλέον ἐκδηλωτικὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀπειλῆ νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια, τὰ ὅποια τοῦ ἔχουν καθορισθῆ.

Αὐτὸ παραιθεῖται εἰς τὰς ὠδύνας τοῦ τοκετοῦ. **Γίνονται δεκταὶ ἀπὸ τὴν μητέρα ὡς ἕνα εἶδος φραγαμοῦ, ἐπιβεβλημένον εἰς τὸν ποταμὸν τῆς ζωῆς,** προτιοῦ αὐτὸς ρεῖσθαι ἐλευθερῶς πρὸς τὴν γαλήνῃ μίᾳ μεγάλῃ κοίτης. Ποίαν σημασίαν ἔχει ὁ πόνος κατὰ τὸν τοκετόν; Ἡ σημασία τοῦ ἔγκειται ἀποκλειστικὰ εἰς τὴν δυνατότητα, πὸν παρέχεται εἰς τὴν γυναῖκα πὸν ποιεῖ, νὰ συμμετάσχη συνειδητῶς εἰς τὴν γέννησιν μίᾳ νέας ζωῆς, ἢ ὅποια χωρίζεται ἀπὸ τὴν παλαιάν. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν ἀληθῆ θυσίαν τῆς παλαιᾶς ζωῆς διὰ τὴν νέαν. **Μὲ τὴν νέαν αὐτὴν ἐξήγησιν τοῦ πόνου μαρθάνομεν ἀκόμη ὅτι ἡ σημασία τοῦ μέσα εἰς τὴν προσωπικὴν ζωὴν δὲν εἶναι μόνον ὅτι χρησιμεύει ὡς μέσον ἀναπτύξεως θάρρους ἢ γαλήνης διὰ βοήθει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ψυχικὴν του πρόοδον.** Οὔτε μόνον ὅτι χρησιμεύει διὰ τὴν ἀνακαλύψωμεν τὸν λησμονημένον ἑαυτὸν μας, τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως, νὰ ἀλλάξωμεν τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας.

Μᾶς δίδει ἀκόμη νὰ κατανοήσωμεν ὅτι ὁ πόνος εἰς τὴν ζωὴν μας, τότε μόνον πραγματοποιεῖ τὴν πλήρη ἀξίαν σημασίαν του, διὰ τὴν συνειδητῶς συμμετέχωμεν εἰς τὴν πραγματικότητα ἐνὸς ἐπεισοδίου πὸν συντελεῖ εἰς τὴν διάχυσιν τῆς ζωῆς μέσα εἰς νέους κόσμους.

Ὁ πόνος πὸν σπαράσσει, ὅπως εἶναι ὁ κατὰ τὸν τοκετόν, δὲν κάμνει τὴν γυναι-

κα νὰ σκεφθῆ μόνον ὅτι συμμετέχει εἰς τὸ μέγα δῶμα τῆς ζωῆς.

Ἡ ποιότης τοῦ πόνου αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ πείρα μέσα εἰς τὴν ζωὴν ἐκφράζει τὸν ὀντολογικὸν σύνδεσμον τῶν ἠνωμένων γενεῶν διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος. Σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ διαρραγῆ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν εἰς τὸν καθένα τὴν προσωπικὴν του ὑπαρξιν.

Ὁ πόνος κατὰ συνέπειαν εἶναι ἀκόμη τὸ σημεῖον μιᾶς ἀπελευθερώσεως, ἢ ὅποια ἔχει σκοπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἐνὸς πολυτίμου ἀγαθοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ δύναμις εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὸ μαρτύριον πὸν ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν πόνον. «Ἡ γυνὴ διὰ τὴν τίκτη λύπην ἔχει διὰ τὴν γεννήσῃ οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαράν...». Ὁ πόνος ὁδηγεῖ εἰς μίαν νέαν ζωὴν πὸν ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν παλαιάν. Αὐτὴ ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπαιτεῖ τὴν παραδοχὴν τοῦ πόνου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἠμπορέσῃ αὐτὸς νὰ κατακτήσῃ τὴν γαλήνῃν καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἀνθήσῃ ἢ ζωὴ του ὑπὸ νέαν μορφήν. **Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ζωὴ θραύει τὰ ὅριά της εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς προσωπικότητος καὶ ρεεῖ πρὸς μίαν εὐρεῖαν κοίτην.**

Ἡ ἐκουσία βεβαίως ἀντίδρασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν πόνον εἶναι ποικίλη καὶ ἐξαριτὰ ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ πολλοὺς ἄλλους παράγοντας. Ἡ προσωπικὴ ὁμῶς ἀπάντησις δὲν καθορίζεται παρὰ μόνον, διὰ τὸ ἄτομον συμμετέχει εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἀδυναμίας τῆς υπάρξεώς του, ἢ ὅποια εἶναι κοινὴ διὰ κάθε ἄνθρωπον «μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους» καὶ ἢ ὅποια ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἄνθρωπον μέσα εἰς τὸν πόνον.

Ὡς ἕνα ἰδιαίτερον φαινόμενον, ὡς ἕνα ἄπλοῦν αἰσθημα, ὁ πόνος στερεεῖται ἐννοίας διότι καὶ διὰ τὴν γίνεται παραδεκτὸς μὲ θάρρος ἢ καὶ ἀκόμη καὶ μὲ γαλήνῃν δὲν εἶναι παρὰ μία ἥτις, τὴν ὅποιαν ὑφίσταται παθητικῶς ὁ ἄνθρωπος. Ἀποτελεῖ τὴν πείραν τῆς πλέον χαρακτηριστικῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ σώματος.

Ὁ πόνος ὁμῶς εἶναι ἕνα μαρτύριον, πὸν εἶναι ἀνεξερευνήσιον ἀπὸ τὴν διάνοιαν, ἀνίκητον ἀπὸ τὴν θέλησιν, ἀδύνατον

νὰ ἀντιρροπηθῆ ἀπὸ τὴν πλεόν ἔντονον χαράν. Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν πόνον καταβάλλεται, σπαράσσεται, ταπεινοῦται, εἰς τὴν ἐσωτάτην ὑφὴν τῆς φρυσικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως. Μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὸν πόνον ἀπὸ ἄμεσον πείραν καὶ ὁ ὁποῖος τὸν παρειήρησεν εἰς τὴν σιηνὴν του ἐπαφὴν μὲ ἐκεῖνον πὸν ποιεῖ, γνωρίζει πόσον εἶναι φοβερός ὁ πόνος.

Πάντοτε ἀνεξήγητος, λέγει ὁ Leriche, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τριάκοντα ἔτη εἶδε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τοὺς πλεόν σφοδροὺς πόνους, ἐξουθενώνει τὸν ἄνθρωπον. Ἐντὸς ἐλαχίστου διαστήματος κάμνει καὶ τὴν φραινοειτέραν διάνοιαν ἕνα πλάσμα διπλωμένον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, συγκεντρωμένον εἰς τὸν πόνον του, ἐγωῖστικῶς ἀδιάρρονον πρὸς πάντας καὶ πρὸς πάντα, συνεχῶς κατεχόμενον ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ πόνου.

«Ὡ γνωρίζω καλὰ ὅτι ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιστῆ καὶ ὅτι μερικαὶ ἠρωϊκαὶ ψυχὰ κατορθώνουν νὰ κυριαρχήσουν καὶ νὰ κρύψουν τὸν πόνον των. Δὲν παραγνωρίζω τὴν δύναμιν ἐνὸς πνευματικοῦ ιδεώδους ἢ μιᾶς ὑψίστης φιλοσοφίας, ἀλλ' αὐτὰ εἶναι σιᾶσεις ἔναντι τῶν πρώτων σιγμῶν τοῦ πόνου ἐξαιρετικῶν.» Ὁ Ὁλος ὁ κόσμος δὲν ἔχει πωρὴν καρδίαν καὶ μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην πραγματικότητα τῆς ζωῆς, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς μεγάλους πνευματικὸς ἀνθρώπους, ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ πόνου εἶναι φθορά.

Καὶ μὲ τὴν σύνεσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκειται εἰς τὴν καρδίαν τῆς ζωῆς, πλήρης εὐσπλαγχνίας, προικισμένος μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ὑγιεινέρας πραγματικότητος, ὁ μεγάλος χειρουργὸς τοῦ πόνου μᾶς λέγει: «Νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν δύο πεδία διάφορα, τὸ πεδίον τοῦ πόνου—τῆς νόσου καὶ τὸ πεδίον τῆς πνευματικῆς ἀντιλήψεως. Πρέπει πράγματι νὰ χωρίσωμεν τὰ δύο αὐτὰ πεδία, λέγει ὁ Buytendijk. Τὸν πόνον ὡς νόσον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντιρρῶ ψυχικῶς ἐπίσης ἢ φύσει τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν πόνον ὡς ἀδυναμίαν τῆς ὑπάρξεως εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν ιδιότητά του, ὡς δλοκληρωμένης προσωπικότητος.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο σιᾶσεων ἔναντι τοῦ πόνου. Δύναται νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἀδυναμίαν του ὡς πραγματικότητα καὶ νὰ θεωρήσῃ τὸν πόνον ὡς αἰσθημα ὀδυνηρόν, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ὑποφέρῃ μὲ θάρρος ἢ μὲ γαλήνην καταπολεμῶν αὐτό. Ἡ δοθῆ ἀντιμετώπισις μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁμοῦ τοῦ πόνου καθίσταται ἀδύνατος. Ἡ κατανόησις τῆς ἀποσιολῆς του δὲν ἐπιτυγχάνεται.

Ἡ καλύτερον δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀδυναμίαν του καὶ νὰ κατανοήσῃ ὅτι ὁ πόνος εἶναι τὸ σημεῖον ἐνὸς βαθέος δεσμοῦ μὲ τὴν ὑπαρξίν του, μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἡ ἀθλιότης ὅμοις τῆς ὑπάρξεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῆ παρὰ ὁμοῦ ὅτι ἄνθρωπος ἔξῃ ὡς ἀντίκροσμα πρὸς αὐτοῦ τὴν δυνατὴτητα μιᾶς κατασιᾶσεως πλεόν τελείας καὶ πλεόν εὐτυχοῦς. Τῆς κατασιᾶσεως μιᾶς καινούργιας ζωῆς, ἢ ὁποία δύναται νὰ προέλθῃ διὰ μέσου τοῦ πόνου καὶ τὴν συμμετοχὴν πλεόν αὐτῆς εἰς τὸν πόνον τῶν ἄλλων μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀλληλεγγύην.

Αἱ διάφοροι τεχνικαὶ μέθοδοι τῆς ψυχῆς—ὀποιαγῆ, φνγῆ, ἀμβλύτης, φθάνουσα μέχρι τῆς ἀπαθείας, ἄρνησις, ἀδιαπάτη, αἰτιολογικαὶ δικαιολογίαι αἱ ὁποῖαι βλέπουν εἰς τὸν πόνον διαφόρους ἐρμηνεύσας, δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ καταστήσουν προσωπὴν τὴν οὐσίαν τοῦ πόνου ἢ νὰ ἐκφράσσουν σαφῶς τὴν ἀληθῆ του σημασίαν. Ἄνευ ἀμφιβολίας δύναται νὰ ἐπισχύσουν τὸ θάρρος καὶ τὴν γαλήνην, τὰ ὁποῖα θεβαίως εἶναι ἀρεταὶ τοῦ χαρακτῆρος. Ἄλλὰ ἔλαι αἱ φρυσικαὶ ἀγωγαὶ καὶ αἱ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται εἰς τὴν διάνοιαν, δὲν δύναται παρὰ ἴσως μόνον, νὰ ἐτοιμάσουν τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ὡς προσωπικότης, ὀφείλει τέλος πάντων νὰ χαράξῃ εἰς τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ κατανοήσῃ τὴν σημασίαν τοῦ πόνου, ὡς σημασίαν τοῦ ἰδίου του πόνου καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τῆς ἰδίας του ὑπάρξεως.

Αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι ὁ δρόμος τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ πόνου μέσα εἰς αὐτὸν τὸν πόνον διὰ τῆς θείας ἀγάπης.

Εἶναι ὁ βασιλικὸς δρόμος τοῦ Σταυροῦ, ὅπως λέγει ὁ Buytendijk καὶ ὁ Scheler.

Μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ δεχθῆ ἰατρικὰ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν τὸν δρόμον τοῦ πόνου, θὰ ἴδῃ νὰ ἀνθίσῃ μέσα τοῦ ἕνας κόσμου ἀπὸ φῶς καὶ εἰρήνην, νὰ ἀνοίγῃ ἐμπρὸς τοῦ ἕνας κόσμου σοφίας.

★

Ἴσως ὁμοῦς θὰ τεθῆ τὸ ἐρώτημα: Θὰ μείνωμεν λοιπὸν σιωπηλοὶ ἐνώπιον τοῦ πόνου, δὲν θὰ πρέπη νὰ τὸν καταπολεμήσωμεν;

Ὅταν θὰ ἐννοήσωμεν τὴν πραγματικὴν του σημασίαν καὶ θὰ τὸν ἀντιμετωπίσωμεν εἰς τὴν οὐσίαν του, θὰ ἴδωμεν, διὸ ἀνευ ἀμφιβολίας, ἡ ἀπαίτησις ἐνὸς ριζικοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ πόνου εἶναι ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως τελείως ἐπιβεβλημένη ἀπὸ τὴν σύγχρονον πνευματικὴν συνείδησιν. Διότι νομίμως ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε τὴν δύναμιν ποῦ ἔχει ἐπὶ τῆς φύσεως. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας θεωρεῖ ὡς δῶρα τὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου καὶ τοῦ πόνου.

Ἀκόμη καὶ ἂν ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος γνωρίζῃ ὅτι ὁ πόνος κατέχει μίαν ἀρετὴν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν παιδαγωγικὴν του ἀξίαν, διὸ καθιστᾷ τὸν χαρακτῆρα ἰσχυρόν καὶ ἀνώτερον, διὸ ἐπανοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸν του, εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ εἰς τὸν ἐξαγνισμόν, εἰς τὴν δοθῆν ἀγάπην τοῦ ἰδίου του ἑαυτοῦ, εἰς τὴν ἀγάπην τῶν ἄλλων, εἰς μίαν ζωὴν τείνουσαν συνεχῶς πρὸς τὴν τελειότητα, αὐτὴ ἡ γνῶσις εἶναι τελείως ταυτὸσημος μὲ τὴν θέλησιν νὰ προληφθῆ καὶ νὰ καταπολεμηθῆ ὁ πόνος.

Ἀναμφιβόλως μία χριστιανικὴ ἀντίληψις περὶ κόσμον καὶ μία χριστιανικὴ ζωὴ, ὑποστηριζομένη ἀπὸ τὰς μεγάλας παραδόσεις τῶν παρελθόντων αἰώνων, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἰδιαζούσης σημασίας τοῦ πόνου, ὡς μέσου κατανοήσεως τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως, ἀλλὰ δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ὑγιεινὴν οὔτε εἰς τὰ πλούσια

αὐτῶν τεχνικὰ μέσα, πρὸς πρόληψιν καὶ καταπολέμησιν τοῦ πόνου.

Συμφώνως πρὸς μίαν ἀγίαν παράδοσιν, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει ἀθνητικότητα εἰς τὸ μαρτύριον, ὡς ἐκδήλωσιν τῆς Θείας θελήσεως, παρὰ μόνον ἔαν αὐτὸ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον. Ὁσοιδήποτε παράδοξος καὶ ἂν φαίνεται εἰς τὴν σύγχρονον τεχνικὴν σκέψιν, αὐτὴ ἡ ὄριμος καὶ βαθεῖα γνῶσις προστατεύει τὴν χριστιανικὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ἀναισθησίαν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου. Χωρὶς ματαιοὺς λόγους, ὁ ἄρρωστος ἀποδεικνύει ὅτι ἀνεκάλυψε τὴν ἀληθῆ ἀπάντησιν εἰς τὸ ἀληθὲς ἐρώτημα, διότι κατανοεῖ κατὰ τρόπον ὑπαρκτὸν τὴν σημασίαν τοῦ πόνου. Τὸν ὑπομένει μὲ ἤρεμον καὶ γαλήνιον ὑποταγὴν μέσα εἰς μίαν θετικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ—τοῦ Ἀνθρώπου τοῦ πόνου.

Δ. Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

F. J. J. Buytendijk: De la douleur, Paris 1951.

P. Chaussard: La douleur, Paris 1950. Τοῦ ἰδίου: La douleur et son traitement. Cours de perfectionnement t Université Genève 1944.

Mary de Chardin: L'energie spirituelle de la souffrance, Paris 1951.

R. Leriche: La chirurgie de la douleur, Paris 1949. Τοῦ ἰδίου: La philosophie de la chirurgie, Paris 1951.

M. Pradines: Philosophie de la sensation, Paris 1934.

Fr. Pastorelli: Servitude et grandeur de la maladie, Paris 1933.

Σ. Παπακόστα: Διὰ τὰς ὥρας τοῦ πόνου, Ἀθήναι 1947.

Th. Ribot: La psychologie de sentiments, Paris 1939.

M. Scheler: Le sens de la souffrance, Aubier, Paris.

P. Sanson: La souffrance et nous, Paris 1933.

G Siegmund: Der hiranke Mensch, in «Stimmen der Zeit», September 1949.

G. Siegmund: Schmerzverarbeitung in «Stimmen der Zeit», Januar 1950.

Fr. Uttley: Christ's Attitude towards Sickness and Disease.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Στὴν δλονέν πυκνουμένη φάλαγγα τῶν πρωτοπόρων ποῦ δέχθηκαν τὸν Χριστιανισμό ὡς τὴν μοναδική Κοσμοθεορία τῆς ζωῆς τῶν τῶ ὄνομα τοῦ Herbert Butterfield κατέχει μιὰ πολὺ ἀξιόλογη θέσι. Ὑπῆρξε Fellow τοῦ Peterhouse ἀπὸ τὸ 1923 καὶ Lecturer τοῦ ἰδίου Κολλεγίου μεταξὺ 1930-44 ὁπότε ἐξελέγη Καθηγητὴς τῆς Νεωτέρας Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge. Εἶναι συγγραφεὺς σπουδαίων βιβλίων μεταξὺ τῶν ὁποίων «Ἡ Ἱστορικὴ Νοβέλλα», «Ἡ τακτικὴ εἰρήνης τοῦ Ναπολέοντος», «Ἡ φιλολογικὴ ἐρμηνεύα τῆς Ἱστορίας», «Ἡ Ἐπιλογὴ ντοκουμέντων τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας», «Ἡ πολιτικὴ δεξιότης τοῦ Μακιαβέλλου», «Ὁ Ἄγγλος καὶ ἡ Ἱστορία του», καθὼς καὶ ἐκδότης τῆς «Historical Journal» τοῦ Cambridge. Σειρὰ διαλέξεών του στὸ τρίτο πρόγραμμα τοῦ Βρετανικοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ καὶ δύο βιβλία του τὸ 1949 («Αἱ πηγὰς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης» καὶ «Χριστιανισμὸς καὶ Ἱστορία») ἐπροκάλεσαν εὐρύτατο ἀντίκτυπο στὸ διανοούμενο κοινὸ τῆς χώρας του. Καὶ τῶρα μὲ τὸ τελευταῖο του βιβλίον «History and Human Relations», ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἓνα κομμάτι εἶναι ἡ παρακάτω μετάφρασις, ὁ συγγραφεὺς ὑψώνει πιά τὴν φωνὴν του κηρύσσοντας τὸν Χριστιανισμό στὴν πλέον ἄδολη μορφὴν του. Εἶναι ἴσως τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς συγχρόνου ἐξελίξεως τῆς σκέψεως πῶς τὸν Χριστιανισμό τῶρα τὸν ἐμφανίζουν οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἱστορίας, καὶ μάλιστα τῆς νεωτέρας Ἱστορίας, ὅπως ὁ καθηγητὴς H. Butterfield. Ἄς τὸν ἀκούσουν λοιπὸν καὶ οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐπιστήμονες τοῦ τόπου μας, ἰδίως ἐκεῖνοι ποῦ τὸν Χριστιανισμό τὸν θεωροῦσαν ὡς τῶρα σὰν κάτι δῆθεν ἀνεδαφικὸν καὶ καθυστερημένον καὶ ἄς τὸ ἐλπίσουμε, πῶς ἡ φωνὴν του, ποῦ ἔρχεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ κέντρο τέτοιας παγκόσμιας φήμης, ὅπως τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Cambridge θὰ βροῖ τὴν ἀπήχησίν τῆς καὶ ἐδῶ. "Ὅσο γιὰ μᾶς ἀπλῶς εὐχαριστοῦμε καὶ δημοσιεύ τὸν καθηγητὴν Herbert Butterfield γιὰ τὴν προθυμίαν, μὲ τὴν ὁποία μᾶς παρεχώρησε τὴν ἀδείαν τῆς παρακάτω μεταφράσεως, ἀποκλειστικὰ χάριν τῶν «Ἀκτίνων».

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Ὁ εἰκοστὸς αἰῶνας εἶδε τὴν ἀνθρωπίνην φυλὴν νὰ κατακτᾷ τόσο κολοσιαιεὺς μορφὰς δυνάμεως ποῦ οἱ προηγούμενες γενεὲς σιὰ πιδ φαντασιακά τους ὄνειρα, ἀδύνατο θᾶπαν νὰ προμαντέψουν. Εἶδε τὴν ἀπόκτησιν γνώσεως ποῦ ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ αἰσθανθῶν σχεδὸν σὰν θεοί, νὰ λογαριάσουν τὴν ἀνθρωπίνην διάνοια ὡσὰν βασιλίτσα τοῦ σύμπαντος. Τοὺς εἶδε νὰ κερδίζουν ἐλευθερίαν δράσεως σὲ σφαῖρες ποῦ γιὰ χιλιάδες χρόνια, εἶσι ἐνομίμετο, ἐκυβερνῶνταν ἀπὸ σιδηροῦς νόμους ἀνάγκης. Οἱ ἀνθρώποι ἀκόμη φαντάσθηκαν πῶς θὰ μπορούσαν νὰ παύσουν τὸ ρόλον Προνοίας γιὰ τὰ ἄτομά των, νὰ ἐξουσιάζουν τὴν ροὴν τῆς Ἱστορίας καὶ νὰ διαπλάσουν ὀλόκληρον τὸ σχῆμα τοῦ μελλοντικοῦ κόσμου. Ἐνόμισαν εἶσι πῶς μὲ τὴν

ἐπιστήμην, τὴν δύναν, τὴν ἐλευθερίαν, τὸ κάθε τι ἦταν περὶ ἀνοικτὸν στὴν ἀνθρωπίνην τους θέλησιν. Ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶχε παρὰ νὰ θελήσῃ κάτι καὶ θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἔχῃ. Καὶ ἐκεῖ ἀκριβῶς ποῦ φανήκαμε πῶς φθάσαμε στὴν ἀκμὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορικῆς καμπῆς, ἀνακαλύψαμε, ἀκριβῶς τότε, τὴν ὑπαρξίν τοῦ πλέον κορισίμου προβλήματος αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Εἶναι τούτῃ ποῦ μπορεῖ νὰ καθαρῶν τὸ κακό. Αὐτὴ ποῦ μπορεῖ νὰ σχεδιάσῃ τὴν ἐκμηδένισιν πολιτισμῶν, πόλεων καὶ λαῶν. Μπορεῖ νὰ συμπεριληφθῇ σὲ ἓνα εἶδος ἀληθινῆς αυτοκτονίας. Γιὰ τὸν περισσότερο λοιπὸν κόσμον τὸ ὄλον πρόβλημα βροίκεται ἀκόμη ἐκεῖ σχεδὸν ποῦ ἦταν χιλιάδες χρόνια πρὶν. Καὶ οἱ ἀνθρώποι ποῦ φτιάχνουν σήμερον μηχανὰς καὶ

ξέχουν από τί συνίστανται τ' αστέρια και είναι σὲ θέσι νὰ κινοῦν ὄρη εἶναι σχεδὸν τὸ ἴδιο ἀνίκανοι προστὰ στὰ ἴδια προβλήματα, πὸν ἀπασχολοῦσαν τοὺς προγόνους τῶν σὶδ παρελθόν.

Ἐλάχιστα εἶχε προχωρήσει ὁ 20ὸς αἰὼν τὸν δρόμο τῆς προόδου του, ὁπότε ξέσπασε ἕνας πόλεμος πού, τὸ πιστέψαμε, δῆταν τὸ τέρομα κάθε ἄλλου πολέμου. Δὲν μᾶς βόλευε νὰ προσπαθῆσωμε νὰ περιορίσωμε ἢ ἐντοπίσωμε τὸν πόλεμο αὐτόν, ὅπως ἄλλες γενεὲς δοκίμασαν νὰ κάμουν πρὶν καὶ κατελήξαμε ἔτσι σὶδ ἄλλον πόλεμο πὸν ἀκολούθησε.

Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ὁ 20ὸς αἰὼν εἶχε ἕναν ἀπαιτηλὸ σκοπὸ: νὰ καταργῆσῃ τὸν πόλεμο μὴ γιὰ πάντα. Καμμιά ἄλλη ἐποχὴ δὲν σιάνηκε ψηλότερα στὰ διεθνιστικά τῆς ὄνειροπολήματα. Καὶ τί βγήκε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ; Ὅχι μόνο πὸν ἢ γενεά μας ὑπῆρξε μὴ γενεά μεγάλου συρράξεων μὰ πὸς τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ, τὸ μυαλὸ μας πρέπει νὰ κυριαρχῆται ἀπὸ συνεχῆ ψύχῳσι πολέμου. Στὴν ἐξέῳρει σὶδ ὅλο καὶ νέων ὁργάνων κατατροφῆς οἱ ἐπιστημόνες μας νύχτα καὶ μέρα πρέπει νὰ ζοῦν μὲ τὸ δέος, πὸς νὰ μὴν τοὺς ξεπεράσουν οἱ ἄλλοι πὸν μὴ μέρα μοροῦν νὰ εἶναι οἱ ἐχθροὶ τῶν. Τὰ νεῦρα τὴν ὄρα πρέπει νὰ μένουν τεντωμένα ἀδιάκοπα. Ὅσο γιὰ τὶς μεθόδους πὸν ἔχομε βάλει προστὰ γιὰ τὴν ἐγκαθίδρουσι τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ διεθνισμοῦ, αὐτὲς πειὰ εἶναι πὸν ἔκαναν τὰ προβλήματα τὴν χειρότερα, μὲ ἐλπίδες ἀμυδρότερες ἀπὸ κείνες τοῦ 1914, γιὰ μὴ πραγματικὴ εἰρήνη.

Τὸ μεγάλο πρόβλημα, πὸν ἀκόμη δὲν ἔχομε λύσει, εἶναι τὸ πρόβλημα τῶν ἀνθρώπων σχέσεων, κ' εἶναι τοῦτο τὸ βασικὸ γενικὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας, συνδεδεμένο μὲ ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω. Προέροχεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ κόσμου ὑφίσταται ἐκεῖνο πὸν μοροῦμε νὰ καλέσωμε ἐλαττωματικότητα πολιτισμοῦ καὶ πὸν καθιστᾷ τὴν δημοκρατικὴ διακυβέρνησι ἐπάνω ἀπὸ σημαντικὸ μέρος τῆς Ἐνδρόπης, ὅπως τὴν ἐννοοῦμε ἐμεῖς, πρᾶγμα ἀδύνατο.

Μὴ σοβαρῆ κατάρρευσι τοῦ πολιτισμοῦ

ἔχει ἤδη λάθει χώρα. Κι' εἶναι αὐτὸ πὸν μᾶς ἐνδιαφέρει πὸν σιενά. Εἶναι ἀνάγκη νὰ πάψωμε φανταζόμενοι πὸς τάχα μὴ τέτοια κατάρρευσι τοῦ πολιτισμοῦ μοροεῖ ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας ν' ἀρθῆ σὶδ μέλλον. Εἶναι μὴ κατάρρευσι πὸν εἶναι ἤδη μαζί μας.

II

Θὰ γίνῃ ἴσως γενικὰ παραδεκτὸ, πὸς ἂν ὅλοι οἱ γνωστοὶ κανόνες πρόκειται νὰ ὑπαχθοῦν τελικὰ κάτω ἀπὸ ἕνα ὑπέροχο νόμο πὸν νὰ διέπῃ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς καὶ νὰ εἶναι ἐφαρμόσιμος σὲ ὅλες τὶς συνθήκες τοῦ βίου, καὶ νὰ μοροῆ νὰ σταθῆ ὡς τὸ τελικὸ μέτρο πρὸς ὁποιαδήποτε δοῶσι, τοῦτος ὁ νόμος ὁφείλει νὰ εἶναι πὸν ἐλαστικὸς ἀπὸ τὶς συνηθισμένες μορφὲς καὶ τοὺς κανόνες τῶν ἡμερῶν μας, κατὰ κάποιον τρόπον νὰ εἶναι αὐτὸς οὔτος ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐλαστικότητος. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἂν ὁ νόμος αὐτὸς πρόκειται νὰ εἶναι εἰς θεῖον νὰ μᾶς δώσῃ μὴ γνωστὴ ἀξία δικαιοκροῖας τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, πρέπει νὰ μᾶς εἶναι ἀκόμη ἀσχημάτιστος. Καὶ ἐπομένως εἶναι οὔσι-ῶδες νὰ ξεκαθαρίσωμε μέσα σὶδ μυαλὸ μας, τὰ ἀκριβῆ του ὅρια, τὴν ἀμεσότητα τῆς ἀναγκαιότητος του καὶ τὰς θεϊκὰς του ἀπαιτήσεις.

Πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ δοῶ ἐπὶ τῶν λαῶν μὲ ἐπιτυχία καὶ συγχρόνως νὰ μοροῆ νὰ παρονοιάζῃ χειροπιαστὰ καὶ μαθηματικῶς προκαθορισμένα ἀποτελέσματα. Γιὰ κείνους πὸν ἀκολουθοῦν τὸ Ἐδαγγέλιο ἢ τελικὴ Ἀρχὴ γιὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ὁ Νόμος τῆς Ἀγάπης.

Γιὰ τὸν χριστιανὸ αὐτὸς δὲν εἶναι μόνον ὁ πρωταρχικὸς νόμος μὰ ὁ μοναδικὸς νόμος. Στέκει μέσα σὶδ χρόνο ὡσάν ἢ Πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπορεύονται ὅλοι οἱ ἄλλοι νόμοι. Καὶ εἶναι ἀπόλυτος. Ἐδῶ δὲν εἶναι ἕνας νόμος πού, εἰς τὴν ἀπόλυτό του ἔννοια, μᾶς σταματᾷ ἀπὸ τοῦ νὰ διαπράξωμε καὶ πὸν θεωρεῖται σφαλερὸ, ἢ τὸ εἶδος τοῦ νόμου πὸν συστηματοποιεῖ τὶς εἰδικὰς πράξεις τῆς ζωῆς μας, τί πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀκολουθήσουν γιὰ μὴ ἠθικῆ ζωῆ.

Ὁ Νόμος τῆς Ἀγάπης εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπιβάλλῃ στὰ ἄτομα τί ἀκριβῶς νὰ πρά-

ξουν, εκείνο πού κανείς ποτέ δεν τοὺς διέταξε ἀπὸ πρῶν, κάτι πού ἴσως κανείς ἄλλος ποτέ δεν ἐσκέφθηκε πρωτίτερα ἀπ' αὐτούς. Μὲ ἄλλα λόγια εἶναι μιὰ βασική ἀρχὴ πού ἀποβλέπει στὸ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο σὲ ἀπροκαθόριστες προσαρμογὲς στὴν σφαῖρα τοῦ ἤθους καὶ τῆς συμπεριφορᾶς του. Καὶ στὸν βίον τῶν ἀγίων παρουσιάζεται ὡς ἓνα κίνητρο πού τοὺς ὠδήγησε σὲ δοῶσι περιπετειῶν καὶ πρωτοτυπίας.

Ἐδῶ λοιπὸν βλέπομε ἓνα νόμο πού δεν μπορεῖ νὰ κομματιασθῆ σὲ μερικὲς διατάξεις, γιατί ἀπλούστατα οἱ ἐκδηλώσεις του διαμορφώνονται πάντα καινούργιες σὲ κάθε νέα κατάσταση πού παρουσιάζεται. Καὶ τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ κάμῃ ἀκόμη καὶ μέσα στὸ Εὐαγγέλιο, εἶναι νὰ δώσῃ ἀπλῆς εἰκόνας, πῶς παραδειγματικά ὁ νόμος τῆς ἀγάπης κινητοποιεῖται ὑπὸ ὠριμώμενας συνθήκας, ὅπως λόγου χάριν εἰς τὴν ἀναφορὰ τῆς προσευχῆς γιὰ κείνους πού μᾶς διώκουν ἢ πῶς νὰ στρέψωμε τὴ σιαγόνα σὲ κείνους πού μᾶς ραπίζουν. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος θὰ μπορούσε νὰ διατυπώσῃ τὴν ὅλη ἄπορι, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀποτελέσματα πού ἐπιβάλλει μιὰ κατάσταση, στὴν ἀπλὴ ἐντολὴ. Μὰ εἶναι φανερό πῶς ἐκείνους πού ὁ Χριστὸς κατέστησεν ἐλεύθερους δύσκολα τολμοῦν νὰ πιστέψουν σ' αὐτὴ τὴν ἐλευθερίαν τους. Κι' ἀκόμη παραπέρα. Ἡ διδασκαλία τῆς ἀγάπης ὄχι μόνο διεκδικεῖ πῶς μᾶς δίνει τὴν Ἄρχὴ πού πρέπει νὰ κατευθύνῃ τις σκέψεις μας στὸ ζήτημα τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς καὶ τὸν γενικὸ κανόνα πού εἶναι καθήκον μας ν' ἀκολουθήσωμε στὴν ζωὴ. Συμπεριλαμβάνει ἀκόμη τὴν ἀπόλυτα δυναμικὴ, ἐκπὸς ἀπὸ τὴν αἰωνία κατευθύναι, καὶ μᾶς δίνει τὸν τρόπο πού ὀδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν στὴν κυρία πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπηγάζει κάθε δοῶσι ἀρετῆς.

Καὶ ἐδῶ φυσικὰ διαφέρει ριζικὰ ἀπὸ ὅ,τι θεωροῦμε ἀπλῶς ἠθικὲς ἰδέες ἢ ἠθικολογικὰ παραγγέλματα. Τὸ χριστιανικὸ σύστημα εἶναι ἐδραιωμένο στὸ γεγονός, πῶς ὑπάρχουν πράγματα πού οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ πράξουν εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης καὶ τὰ ὅποια ἀδύνατο νὰ πράξουν (ὅπως ἡ Γραφὴ λέγει) ὑπὸ τὴν πίεσι ἐξω-

τερικῶν γεγονότων ἢ γιὰ χάρι μιᾶς μονότονης ἐμμονῆς στὴν ἀπλὴ ἐπίκλησι ἠθικῶν παραγγελμάτων. Κι' ἂν παραβάλωμε τὸ ἀποτέλεσμα μὲ τὴν ἠθικὴ πού δεν συνίσταται στὴν ξηρὰ ὑποταγὴ προκαθορισμένων ἐπιταγῶν, θὰ φανῆ ὅτι διὰ τὴν χριστιανικὴ ἄπορις ἐννοηθῆ στὴν πληρότητά της καὶ τὴν καθολικότητά της συνεπάγεται, τίποτε περισσότερο τίποτε ὀλιγώτερο, ἀπὸ μιὰ ριζικὴ μεταμόρφωσι τοῦ ὅλου ἠθικοῦ ρυθμοῦ τοῦ κόσμου. Ἐνα νέο εἶδος δικαιοσύνης ἔτσι διαπλάσσεται διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐπιμένον πῶς ὁ Θεὸς δεν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθῆ μόνο μὲ τελετουργικὴ θυσία καὶ ὅτι Ἐκεῖνος ζητεῖ πραγματικὴ δικαιοσύνη καὶ περισκεψι γιὰ τις ἀνάγκες τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀδυνάτων.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη βρῖσκομε ἀδρά μαρτυρία τῆς ἴδιας διαφορᾶς ἀπόψεων καὶ γινόμεστε μάρτυρες τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὅποιο ἔφθασε ὁ ἄνθρωπος ἔτσι σιγὰ ἀπὸ τὸ ἓνα βῆμα στὸ ἄλλο.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγάλα θέματα στὸ Εὐαγγέλιο εἶναι τὸ πῶς φθάσαμε σὲ μιὰ ἀκόμη ὑψηλότερα ἔννοια δικαιοσύνης ἐκείνη πού μᾶς λέγει ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ Νόμου. Ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἀποκάλυψι μιᾶς ὀλίτελα νέας θέσεως πού ὁ ἄνθρωπος προσλαμβάνει κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἓνα διαφορτικὸ ὄλο πού ἔχει τώρα νὰ παίξῃ στὸ ἀνθρώπινο δράμα, πού μὲ τὴν προϋπόθεσι αὐτὴ ἐρμηνεύεται κατὰ τρόπο διαφορτικὸ. Οἱ Χριστιανοὶ οἱ ἴδιοι δεν θυμήθηκαν νὰ κρατηθοῦν πάντα στὴν ὀρθὴ πλευρὰ τῆς μεταβολῆς αὐτῆς καὶ ὑπῆρξεν αὐτὸ ὁ συνεχῆς τῶν κίνδυνος νὰ πέσουν θύματα τῆς ἀπλῆς νομολατρίας ἢ τοῦ φαρισαιοῦ πού καὶ τὰ δύο τόσο καταδικάζονται μέσα στὴν Καινὴ Διαθήκη. Μιὰ πού δεν εἴμαστε ὅλοι Ἅγιοι Αὐγουστῖνοι εἶναι φυσικὸ πῶς χρειάζομαστε καθοδηγητοὶ κάτω ἀπὸ ὠριμμένους κανόνες πού θέτουν σὲ ἐφαρμογὴ τις πρακτικὲς συνέπειες τοῦ βασικοῦ μας Νόμου τῆς Ἀγάπης. Ἀλλὰ ὁ κίνδυνος εἶναι πῶς οἱ δευτερεύοντες κανόνες πολὺ εὐκόλα ἀπολιθώνονται ἢ τείνουν νὰ μεταβληθοῦν σὲ πρωτεύοντες κανόνες, σὲ ἀπόλυτες ἀξίες, τόσο πού ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ μένει πίσω διὰ καινούργιες μορ-

φές δράσεως απαιτούνται για την αντιμετώπιση νέων καταστάσεων. Είναι τόσο εύκολο να παραβλέψη κανείς το γεγονός πως οι εφήμεροι κανόνες πρακτικής δράσεως πρέπει διαρκώς να εξελεγχώνται υπό το φως του βασικού Νόμου, του απωτάτου νόμου της Ἀγάπης.

Τώρα, ὁ χριστιανικός νόμος της ἀγάπης ὁδηγεῖ εὐκόλα σὲ μιὰ πραγματοποίησι καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τονισθῇ ἀρκετὰ πόσο μεγάλο είναι ὁ κίνδυνος πτωχεύσεως τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης σὴν πορεία τῆς ἐφαρμογῆς του.

Αὐτὴ ἡ ἐντολὴ «ἀγάπα τὸν πλησίον σου» μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ σὲ κυριολεκτικὰ ἀντίστοιχα ἀποτελέσματα μὲ τὴν μεσολάβησι μερικῶν ἀφρημένων οὐσιαστικῶν. Καταντᾷ μιὰ ἐπικίνδυνη ταχυδακτυλουργία τὸ νὰ ἀντικαταστήσωμε αἴφνης τὴν ἀγάπην τοῦ «πλησίον» μὲ τὴν ἀγάπην τῆς «ἀνθρωπότητος». Γιατὶ εἶναι τόσο εὐκόλο νὰ ἀγαπᾶς τὸ ὁμαδικὸν οὐσιαστικὸν μᾶλλον παρὰ τὶς μεμονωμένες μονάδες τῶν ἀνθρώπων, ἢ νὰ κρατήσῃ κανεὶς τὴν συμπάθειά του ὄχι γι' αὐτοὺς ποὺ εἶναι δίπλα μας παρὰ γιὰ κάποιους θεωρητικὸς ξένους τοῦ ἀντιθέτου ἡμισφαιρίου τοῦ πλανῆτου μας. Μερικοὶ μάλιστα δείχνουν τὴν ἀγάπην τους γιὰ κείνους μόνον ποὺ πρόκειται νὰ γεννηθοῦν σὶ μέλλον καὶ ἐδῶ πάλιν εἶναι οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι, μεταξὺ τῶν ὁποίων κινούμεθα ποὺ ἀπειλοῦνται νὰ παραγκωνισθοῦν. Μερικοὶ μπορεῖ νὰ δόθησαν σὲ μιὰ ἰδέα, ἴσως ἀπὸ πραγματικὴ συμπόνοια γιὰ τοὺς ἄλλους, ἢ νὰ προσκολληθῆσαν τόσο ἐγωϊστικὰ σὶ δικό τους σχέδιον ἀπολυτρώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς, ἔτοιμοι σὶ τέλος νὰ βαδίσουν ἀπάνω ἀπὸ τοακισμένα πτώματα, ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχουν αὐτοὶ σὶν σκοπὸ τους. Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει μερικοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἐργάζονται γιὰ γενικὲς ἰδέες δὲν ἀναλογίζονται πόσο αὐτοὶ μπορεῖ νὰ κινοῦνται ἀπὸ τὸ μῖσος τῶν μᾶλλον παρὰ τὴν ἀγάπην τῶν συνανθρώπων των. Ἀγάπη γιὰ τὸν πλησίον μας πρέπει νὰ σημαίνῃ μᾶλλον ἀγάπην πρὸς ζωντανὰς ὑπάρξεις—ὄχι ἔτσι ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπο σὴν ἀφρημένην του σημασίαν ἢ ἔτσι ἀγάπην σὴν ἀνθρωπότητα σὴν γε-

νικουμένην τῆς ἐννοια. Καὶ ὄχι μιὰ ἀγάπη γιὰ τὶς οὐκίες τῶν γενεῶν ποὺ πρόκειται νὰθοῦν σὶ μέλλον.

Πλησίον μας εἶναι κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξι ποὺ συνέβη νᾶχη ἔρθῃ σὶν δρόμο μας, ὁσονδήποτε μακρυνὴ ἢ συγγένεια καὶ ἢ σχέσι μας πρὸς αὐτὴν καὶ ὁσονδήποτε παροδικὴ καὶ βραχεῖα ἢ ἐπαφὴ μαζί της. «Οἱ οἱ ἄνθρωποι εἶναι πλησίον μας κατὰ κυριολεξίαν ἀπὸ τὴν στιγμή ποὺ μπῆκαν μέσα σὶν κύκλο τῶν σκέψεών μας. Φίλος δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ μοῦ λέγῃ πως προσκαλούμεθα ν' ἀγαπάμε τὸν πλησίον μας μὰ ὄχι κατ' ἀνάγκην πως ὁ πλησίον μας πρέπει καὶ νὰ μᾶς ἀρέσῃ. Δὲν εἶμαι ἐγὼ εἰς θέσιν ν' ἀπαντήσω σὶ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ. Παραμένει γιὰ μένα ἀληθινὸ ἐκεῖνο ποὺ διεκήρυξε ὁ Χριστός: «ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν»—δὲν εἶσθε οεῖς καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἂν ἀγαπάτε μόνον ἐσᾶς τοὺς ἴδιους. Ἄν ἡ χριστιανικὴ ἐντολὴ συνεπάγεται κατὰ τὸ βαρύτερο, δὲν μπορεῖ νὰ σημαίνῃ τίποτε λιγώτερο ἀπὸ τοῦτο: Νὰ δώσωμε σὶ τοὺς ἀνθρώπους μας τὸ ἴδιο σφοδρὸ αἶσθημα ποὺ ἄλλοι δείχνουν σὲ ἀφιέρωμένες καὶ ἀπόσωπες ἰδέες. Εἶναι ἐκεῖνο ποὺ σωσιὰ ὠνομάσθηκε «ἔηλος ψυχῶν». Εἶναι δίπλα γιὰ τὶς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις ὄχι ὡς μέσον, ἀλλὰ ὡς σκοπός.

Κι' ἀληθινὰ ἡ ἀγάπη αὐτὴ κατ' ἐαυτὴν πρέπει νὰ λογίζεται σὸν ἕνα λουλούδι ποὺ βλαστάνει πρὸς χάρι τῆς ἴδιας του ἀξίας καὶ ὄχι σὸν ἕνα μέσον πρὸς κάποιο ἄλλο ἀπώτερο τέλος. Κι' ἂν ἀκόμα ἔχωμε ν' ἀντιμετωπίσωμε μιὰ μέρα τὸ σκληρὸ δίλημμα ν' ἀντιμετροηθοῦμε μὲ ἄλλους σὲ πράξεις θιασπραγίας ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ φοβερὴ ἀνάγκη δὲν ἀποτελεῖ ἀπόρησι τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης, ἀπλῶς πολλαπλασιάζει τὸν ἀριθμὸ τῶν παραγόντων ποὺ ἡ ἀγάπη μας ἔχει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν. Κι' ἂν ἀκόμη βρεθοῦμε σὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσωμε δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ μισήσωμε ἢ νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν συμπόνοια μας σὶ τοὺς ἄλλους.

Μὰ ὑπάρχουν βαθμοὶ καὶ μορφές ἀνθρώπινης στοργῆς. Καὶ γνωρίζουμε πως μποροῦμε νὰ βλάψωμε μᾶλλον ἂν ἀγα-

πᾶμε κάτι υπερβολικά—τὴν πατρίδα μας, τὴν οἰκογένειά μας, τὸ συνάφι μας, τὸν τύπο τῆς θρησκευτικῆς μας λατρείας, τὴν τέχνη μας, τὴν ἐπιστήμη μας, ἀκόμη τὴν μορφή τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἔχουμε ἐμεῖς συλλάβει μέσα στὸ μυαλό μας. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος νὰ προλάβουμε τέτοιες πιθανὲς παρεκκλίσεις εἶναι νὰ προσέξουμε στὸν κόσμο τοῦτο νὰ μὴν ἀγαποῦμε τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἀνθρώπινα ὄντα. Κι' ἂν ἀποφασίσουμε νὰ κινήσομε (καὶ ἔχουμε καθήκον νομίζω νὰ τὸ πράξωμε) ἢ σκέψι μας πρέπει νὰ βασισθῆ ἐπάνω στὴν ἀρχὴ πὼς γύρω μας, στὸν κόσμο ἐδῶ, δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἀνθρώπινα πλάσματα, ποὺ πολλὲς φορὲς αἰσθάνονται ἀδικημένα κι' ἔχουν γι' αὐτὸ περιπλεχθῆ καὶ διαστρεβλωθῆ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πληγωμένη τους καρδιά.

Ἡ ἀγάπη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων μπορεῖ ν' ἀποβῆ κάτι τὸ δυσανάλογο ἢ μπορεῖ νὰ γίνῃ ὑπόθεσι ἐγωϊστικῆ. Σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση ἀκόμη κι' ἕνας πατέρας μπορεῖ ν' ἀγαπᾷ τὸ παιδί του κατὰ τρόπον ὑπερβολικό. Ἡ ἀγάπη στὸ Εὐαγγέλιο εἶναι μιὰ πραγματικὴ πνευματικῆς ἀξίας. Τὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ υπερκόσμιο ἐνώνονται. Τέτοια ἀγάπη, ὅπως παρουσιάζεται στὴν ζωὴ τῶν ἁγίων, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς μιὰ ἀπὸ τὶς ἀποδείξεις τοῦ Χριστιανισμοῦ. "Ἄν γιὰ τὸν σοφὸ ἢ νοησιαρχικὴ τάξι τῆς δημιουργίας εἶναι κάτι τὸ ἀνώτερο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ζωὴ ἢ τὴν μηχανή, γιὰ τὸν ἅγιο, ὅπως βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν βιογραφία του, εἶναι μιὰ ζῶη ποὺ τὸν ἀνεβάζει ἀκόμη ψηλότερα, πέρα ἀπὸ τὴν κοινὴ τῶν ἀνθρώπων πείρα.

Πάντοτε ὑπῆρξαν τέτοιοι ἄνθρωποι, πολλὲς φορὲς ἀγράμματοι καὶ ἀμόρφωτοι ποὺ φανέρωσαν τέτοια ζωὴ γιατί ἔφθασαν σὲ τέτοιες σφαῖρες μεγαλυτέρας ἀποπνευματώσεως. Ὑπῆρξαν πάντα τέτοιοι ἀπλοὶ στὴν καρδιά ἀνθρώποι ποὺ ἀπεκάλυψαν θάθος τὴν στιγμή ποὺ κατελήφθησαν ἀπὸ τοιοῦτον ἔρωτα. "Ἐρως ποὺ στέκει ἀπάνω ἀπὸ τὸ κράτος κοσμικῶν ιδεωδῶν, ἀκόμη καὶ αὐτῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ὠφελιμιστικῶν ἀρετῶν τῆς ἐντιμότητος καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἀνήκει

στὸν κύκλον τῶν πραγμάτων ὅπως ἡ προσευχὴ καὶ ἡ λατρεία ποὺ καὶ τὰ δύο ἀποτελοῦν ταυτόχρονα μέσον καὶ σκοπὸν ἢ εἶναι σκοπὸς καθ' ἑαυτὸν—ὄχι γιὰ χάρι τῆς ἀξίας ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν καὶ στὸν τρόπο τῆς μεταβολῆς ποὺ νὰ λογαριάζουν νὰ ἐπιφέρουν στὴν τάξι τῶν ὑποθέσεων τοῦ κόσμου. Ἡ ὅλη διδασκαλία τῆς ἀγάπης στέκει ξεκάθωρη καὶ φτωχὴ ἐκτός ἂν εἴμαστε ἕτοιμοι νὰ τὴν ἀνεβάσωμε στὰ ὕψη τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ θεοὶ τῆς βρίσκεται στὸ βασίλειο τῶν ἀρετῶν ὅπως ὁ οἶκος καὶ ἡ ταπεινότης ποὺ καὶ οἱ δύο κατὰ κάποιαν ἔννοιαν εἶναι οἱ καρποὶ τῆς. Κι' ἀκόμη μόνον μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν πρῶτον μποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ βροῦν τὴν ἀληθινὴ κατεύθυνσι. Γιατὶ εἶναι αὐτὸ ποὺ τοποθετεῖ ὅλες τὶς ἄλλες ἀγάπες στὸ ὀσιστὸ μέτρο ἰσορροπίας. Τρομερὰ πράγματα ἔχουν ἐπέλθει στὸν κόσμο κάθε φορὰ ποὺ οἱ ἄνθρωποι ἀγάπησαν κάτι παρὰ πολὺ, διὰ ἀγαποῦν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἢ ἀγαποῦν ὠρισμένες ὑπάρξεις μὲ ἀποκλειστικότητα ἢ δίνουν τοὺς ἑαυτοὺς των σὲ φευτικούς θεοὺς των. Σκληραίνουν στοὺς ἀδελφούς των γιὰ χάρι μιᾶς ἰδέας ἢ ἀρροσταίνουν ἀπὸ τὸ πάθος ἐνὸς δεσμοῦ καὶ οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ ἀκόμα μετατρέπονται σὲ τυραννία καὶ ἐγωκεντριισμό. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο εἶναι καλὸ νὰ ἔχουμε τὸ μάτι μας ἀνοιχτὸ στὸ μακρὸν ὄσιστρο μᾶλλον παρὰ σ' ἕνα σημεῖο περιορισμένο τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς αὐτῆς. "Ἄν ὁ Θεὸς μοιάζῃ σὰν τὸ μεγάλο ἀνιμαγνήτη ποὺ τραβάει μακρὰ ἀπὸ τὶς ἔλξεις τοῦ κόσμου, ὅλες οἱ ἄλλες μας ἐπιθυμίες ἢ προσκολλήσεις θὰ γίνουν πλουσιώτερες καὶ θὰ βροῦν τὸ ἀληθινὸ τους αἶσθημα ἰσορροπίας. Κάτω ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτὴ ἢ Ἀγάπη δὲν ἔχει ἄλλον ἀντικειμενικὸ σκοπὸ παρὰ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Μόνον αὐτὴ ἢ προσωπικότης πράγματι ὑπάρχει. "Ὅχι ἄλλα πράγματα ἢ ἄλλα ἀφηρημένα ὄντα ἢ ἄλλα ἰδανικά. Κι' αὐτὴ ἀκόμη ἢ δικαιοκρασία στὴν ἀφηρημένη τῆς ἔννοια δὲν ἔχει θεοί. Γιατὶ στὸ γῆϊνο κράτος ὁ χριστιανισμὸς διακρίνει μιὰ καὶ μόνον δικαιοκρασία, αὐτὴ ποὺ σημαίνει τὸν ζῆλο γιὰ τὶς ἀνθρώπινες ψυ-

χές. Οί ζωτιανές υπάρξεις, αυτές είναι οί αξίες στον κόσμο, γιατί είναι αυτές ψυχές προωρισμένες για την αιωνιότητα. Είναι ο τελικός σκοπός του κνηγητου των αξιών. Καμμία άλλη ήθική δέν είναι εις θέσι να διατηρήση την ύψηλή αξιοποίησι της ανθρωπίνης προσωπικότητος. Καμμία άλλη ήθική δέν μπορεί να ξεφύγη την ύποπροφή των ανθρώπων ος κά- τι άλλο ή την έστω και αδύνατη διακήρυξι πώς ο καθένας μας ζή για τον έναντο του και μόνο.

Καμμία άλλη ήθική δέν μπορεί να ενώσει τους ανθρώπους ος κοινωνίες με ένα τρόπο πού—στην περίπτωσι της αγάπης—άποτελεί αυτή καθ' έναντην ένα αληθινό ανέβασμα της προσωπικότητος. Τοῦτο δέν είναι άδειος λόγος, αλλά είναι το κλειδί κάθε ασφαλείας, να πη κανεις πώς τα ανθρώπινα όντα ύφιστανται για την δόξα του Θεου. Και δέν είναι φτωγή συναισθηματικότης αλλά ούσιαστικός τρόπος καλής στρατηγικής της ζωής να ειπή κανεις πώς ή συνισταμένη των πάντων είναι ή 'Αγάπη και το σύνολο της αγάπης ο ίδιος ο Θεός.

III

"Ενα από τα μεγάλα θέματα πού εξετάζονται και σιγά-σιγά αναλύονται στην Γραφή είναι το πρόβλημα της φύσεως της 'Αγάπης. Μπάζει με ένα πρόσωπο πού άρχισε να ασκείται μ' ένα μοναδικό όργανο—ένα μεγάλο μοναδικό όργανο θά μπορούσαμε να πούμε—και παίζοντας τα δάκτυλα στο κλειδί πολυ δειλά στην αρχή μα κατόπιν με πείρα θαρραλέωτερα, όλο και πού πολυ, ανεκάλυψε βαθύτερα και πλουσιώτερα πράγματα για το όργανό του, ώσπου στο τέλος ή όλη μεγαλοπρέπεια του αποκαλύφθηκε και το μοναδικό τώρα όργανο μεταβλήθηκε σ' ένα άπεραντο σύμπαν τόνων με όλο τον πλοῦτο μιας ολοκληρωμένης συναυλίας. 'Ακόμη και στις ήμέρες της Παλαιάς Διαθήκης (όπου κάποτε αισθανόμαστε πώς ή 'Ιστορία είναι γεμάτη από τον κρότο της βροντής και των μαχών) κάποια νότα μιας αλησμόνητης ήπιότητος θά ξεφανερωνή εδώ και εκεί και χωρίς να το θέλωμε μας κεντā ή συγκίνησι της μονα-

δικής τρυφερόης παρατηρήσεως περι της αγάπης του Θεου για τον λαό του. Γι' αυτήν την προφητική περίοδο πού ή δικαιοσύνη του Θεου ξέσπασε τόσο φοβερό ή άπάνω στον 'Ισραήλ, ή χώρα και ή γή τους κυριεύθηκε από τα πλήθη των έχθρών και ή 'Ιερουσαλήμ αυτή σείσθηκε εκ θεμελίων, άκόμη και σ' αυτή την τραγική περίοδο οί άρχαιο 'Ιουδαίοι φάνηκαν ν' άποκτοον όλο και μεγαλύτερη συνείδησι πώς ο Θεός τους έσερνε από τις χορδές της καρδιάς. «Ναι ος αγάπησα με μια αιώνια αγάπη. Γι' αυτό με αγάπη καλωσύνης ος έσπρωξα κοντά μου». Είναι εξαιρετικό γεγονός πώς οί άνθρωποι έμαθαν για τη φύσι αυτού πού καλούμε αγάπη, μέσον του τρόπου πού διεισδύει όλο και πού βαθειά σ' αυτή τη φωνή του Θεου. "Εχουμε εδώ δύο ιδέες πού αύξησαν μαζί όσον ή μία μπήκε μέσα στην άλλη, εμπλουτίζοντας και ενδυναμώνοντας έτσι ή μία την άλλη ος κάθε βήμα της πορείας των. 'Ακόμη και στην Παλαιά Διαθήκη βλέπομε το πρωτοχάραγμα της εικόνας ή του σχεδίου πού μας βοηθεί για να εξοικειωθούμε προς το άλλο ανθρώπινο δρώμα—την εικόνα του Θεου πού κυβερνά ένα κόσμο γιοματό από φρούρια και βιαιότητα, άπληστία και φόβο, άγώνα και άσυμφωνία, την εικόνα του Θεου πού κυβερνά τα πάντα και σύρει όλα ώσαν μαγνήτης, έλκοντας τον άνθρωπο με τις χορδές της αγάπης. Πικρή ταλαιπωρία, τραγωδίες ανείπωτες, σιναγμός βαθύς του πνεύματος και άδιάκοπη πάλη με την αλήθεια είναι φανερό πώς τραβήξαν τον διανοούμενο προς αυτή την 'Αλήθεια. "Εως πού στον βίο του Χριστού το μάθημα φάνει στον κολοφώνα του, μέσα στην αποκάλυψη πώς ο Θεός αυτός («Αγάπη εστι»). 'Απ' όλες τις αποκαλύψεις είναι ιούτη πού μας φέρνει κοντιότερα στην καρδιά των όντων, στο κέντρο του άπωτάτου μυστηρίου. 'Εδώ το νοιώθουμε πώς δόθηκε πειά το κλειδί για ν' άνοίξουμε το όλο μυστικό του σύμπαντος, αν δέν ήταν κάτι μικροπράγματα πού μας κάνουν να ξεχνούμε πώς να γυρίσωμε το κλειδί πού κατέχομε στην κλειδωριά της ευτυχίας.

Και καθὼς τὸ θέμα σιγαλὰ ἐξελιίσσεται διὰ μέσου τῆς Γραφῆς βγαίνει ἐπὶ τέλους καθαρὸ τὸ φῶς, τὸ πλέον θαυμασιὸ φῶς ποὺ ἀνακαλύφθηκε ποτὲ καὶ ποὺ καταγράφει ἰώρα ἀπάνω στὴν φύσι τῆς Ἱστορίας—τὸ θέμα ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν πραγματικὴ δύναμι τῆς Ἀγάπης.

Ἀντιμετωπίζοντας τὴν καταστροφή στὴν χειροτέρας της μορφή, κυνιάζοντας τὸ κακὸ νὰ φθάνη στὴν τρανότερή του ἀλαζονεία, δοκιμάζοντας τὸ πικρότερο τῆς ἱστορίας μάθημα οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν θρησκευτικὴ διεύθυνσι ἐφθασαν στὸ βάθος τοῦ προβλήματος καὶ ἀνεκάλυψαν τί εἶναι κείνο ποὺ παραμένει ἀκατανίκητο, τί ποὺ θὰ μπορούσες νὰ συμβῆ ἔστω καὶ ἂν τὸ σκοιάδι ποὺ σκεπάζει τὴν γῆ εἶναι γενικὸ. Στὴν εἰκόνα τοῦ πάσχοντος ὑπερέτιον βλέπομε τὸν Ἰσραὴλ νὰ πάσχει γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Μὰ ὅταν οἱ ἔθνη κοίθ' ἀκούσουν γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἐννοήσουν τὴν σημασίαν του, ἢ γνώσι θὰ τοὺς συγκινήσῃ—ἢ εἰκόνα στὴν καταφρόνια της θὰ εἶναι τὸ μέσον γιὰ νὰ φέρῃ πίσω τὰ ἔθνη στὴν μετάνοια. Στὴν ζωὴ τοῦ Χριστοῦ τὸ βλέπομε, εἶναι αὐτὴ ἢ ἦτα ποὺ φέρνει τὴν νίκη, ἢ ἄκρα ἀδυναμία ποὺ γίνεται ἢ πηρὴ τῆς ἰσχύος. Ἐδῶ ἢ Πρόνοια μᾶς προσέφερε τὴν ἀσφαλιστικὴ δικλειδα μέσα στὸ φόντο αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποὺ φαίνονταν πὼς οἱ δυνάμεις τοῦ σκότους εἶχαν φράξει κάθε διέξοδο πρὸς τὸ Φῶς τῆς ἐλπίδος. Ὅταν ἢ Δύναμι ἔχει ἀποβῆ πλέον ἀμείλικτος καὶ ὁ Φαρισσαῖος ἔχει φθάσει στὴν σκληρότερη του ἀκαμψία, τότε στὸ ἀπροχώρητο μόνον ἢ Ἀγάπη, μὲ τὸ ὅλο τῆς μὴ ἀντιστασίας, μπορεῖ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοί, ὅταν ὅλα φαίνονταν μάταια εἶχαν πάντα τὸ ἴδιο ὄπλο, τὸ ὄπλο τοῦ μαριτυρίου γιὰ νὰ τοὺς κάμῃ ἀήττητους. Κάπου ὑπάρχει μιὰ πύρρως ψυχῆς ποὺ θὰ σπάσῃ τὸν πάγο της σὺν ἔρῃ σιῆθος πρὸς σιῆθος μὲ τέτοιο μέγεθος ἀγάπης ποὺ κατεβαίνει ἐδῶ στὴν Γῆ γιὰ νὰ ἀνέβῃ ἀπάνω σὶν Στανρό. Κάπου ἐκεῖ ἢ ἰδία θεία πρόκλησι θὰ βρῆ νὰ ὑποσκάψῃ τὴν φαινομενικὴ ἀρετὴ καὶ νὰ ξεσχίσῃ τὴν μάσκα ποὺ μᾶς κρύβει τυφλὰ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτοὺς

μας. Ἡ ἀγάπη γιὰ κείνους ποὺ δὲν τοὺς ἀξίζει, ἢ ἀγάπη ποὺ δουλεύει ἀπάνω μας, στὸ πείσμα τῆς ξεραίας τῆς καρδιάς μας αὐτὴ ἢ ἀγάπη ποὺ γιομίζει καὶ ξεχειλίζει καὶ ποὺ εἶναι τόσο ἰσχυρότερη ἀπᾶνω μας, ὅταν ξυπνοῦμε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο φόβο τῆς κολάσεως. Ὁ οὐρανὸς δὲν μᾶς ἐγγυᾶται πὼς ἢ δύναμι τῶν δικαίων πάντα θὰ κατισχύσῃ. Μὰ ἐν τοῦτοις μᾶς τὸ ἔδειξε πὼς μέσα ἀπὸ τὴν βαρύτερή μας ἦτα θὰ βγῆ ἢ μεγαλύτερη νίκη. Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ὑψηλότερη ἐπικράτησι τοῦ κακοῦ ἢ Πρόνοια μπορεῖ νὰ βγάλῃ τὸ βαθύτερο ἀγαθόν. Ἡ Σταύρωσι εἶσι μᾶς ὁδηγεῖ στὴν τελευταία ἀλήθεια σχετικὰ μὲ τὴν φύσι τῆς Ἱστορίας. Ὁ ρόλος τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Ἱστορία ὑπῆρξε πάντα θαυμασιότερος, κάθε φορὰ ποὺ ἀκολούθησε αὐτὰ τ' ἀγνάτια, ὄχι ὅταν ἐξήγησε νὰ παύσῃ τὸν ρόλο τοῦ αὐτοῖκανοποιημένου κατηγρόρου, μὰ ὅταν ὑπομονητικὰ ἔσριξε τίς χορδὰς τῆς ἀγάπης του γιὰ νὰ τραβήξῃ τοὺς ἀνθρώπους κοντὰ καὶ δὲν ἐπίστεψε ἄλλη δύναμι παρὰ μονάχα ἐκείνην ποὺ βασιζόταν στὴν ἰδική του ἀδυναμία. Ἐκεῖ ποὺ ἢ χριστιανικὴ σοφία ξεπέρασε κάθε ἄλλη σοφία ἀκόμη καὶ διενθύνσεως τὸν ἐπιπέσεων τοῦ κόσμου ὑπῆρξε σὶς περιπτώσεις ποὺ βασιόσθηκε ἀπάνω στὴν ἀγάπη καὶ ἴσως εἶναι τοῦτο τὸ μυστικὸ γιὰτί ὁ ἀπλὸς βίος τῶν ἁγίων φάνηκε περισσότερον ἀποτελεσματικὸς παρὰ ὅλα τὰ διατάγματα καὶ τὰ ποτυφικὰ βουλευματα τῶν ἐπισήμων.

Ἡ βασικὴ γραμμὴ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς εἶναι ἀπλὴ μολοντί φαίνεται ἀπὸ μερικῶν ἀπόψεων ἐκκλησιαστικὴ καὶ παρουσιάζει γιὰ πολλοὺς τὴν εἰκόνα τῆς παραδοξότητος. Εἶναι λίγο ἀφύσικο στὸ μυαλό μας νὰ μιῆ στὸ νόημά της κατ' εὐθείαν. Νὰ κρίνωμε ὄλους τοὺς ἀνθρώπους σὺν ἁμαρτωλοὺς καὶ νὰ συμπεριφερόμαστε πρὸς αὐτοὺς ὡς παιδιὰ γεννημένα γιὰ τὴν αἰωνιότητα.

Νὰ ἀγαπήσωμε ὄλους τοὺς ἀνθρώπους παρ' ὄλο ποὺ εἶναι ἁμαρτωλοί—γιατί διαφορετικὰ πὼς μποροῦσε ὁ Χριστὸς ν' ἀγαπήσῃ ἐμᾶς; Νὰ τοὺς ἀγαποῦμε ἔστω καὶ ἂν πρέπη νὰ τοὺς πολεμήσωμε, ν' ἀγαποῦμε τοὺς ἐχθροὺς μας καὶ ποτὲ νὰ

μὴν τοὺς βλέπομε ὡς εἶδος ὑπανθρώπων ἢ ὡς τέκνα τοῦ Σατανᾶ, ἀκόμη καὶ ἂν αὐτοὶ συμπεριφέρονται ἔτσι οὐ μᾶς. Γιατί πῶς διαφορετικὰ μπορεῖ ἡ ἀνθρωπότης νὰ ξεφύγῃ ἀπάνω ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα; Ὁ χριστιανὸς ἔγνωσε τὸ πρόβλημα καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον γιατί αὐτὸς νοιώθει πὼς εἶναι ὁ ἴδιος ἓνα κομμάτι τῆς παγκόσμιας ἁμαρτίας τῆς ἀνθρωπότητος. Γιατί ὁ χριστιανὸς δὲν πιστεύει στὴν αὐτοδικαίωσι. Εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὁμολογεῖ πρῶτος τὴν ἴδια του τὴν ἁμαρτωλότητα. Κι' εἶναι τοῦτη ἡ ἀσφαλιστικὴ βαλβίδα ἐναντίον ὄλων τῶν εἰδῶν τῆς σκληρότητος τῆς καρδιάς, ἀπὸ τὴν συναίσθησι τῆς ἴδιας τῆς ἰδικῆς του μειονεκτικότητος.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ ὀφείλομε νὰ ἐννοήσωμε εἶναι, πὼς, ὑπὸ ὥρισμένης συνθήκας, τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων μποροῦν πολὺ εὐκόλα νὰ πέσουν στὴν βαρβαρότητα. Ὅπως σὶν πανικό, δὶαν τὸ σπῆτι καίγεται θὰ σπεύσωμε νὰ ἐπιτελέσωμε ἡρώσιμους, ποὺ ποτὲ πρὶν στὴν θαλπωρῇ τοῦ ἡρέμου βίου δὲν τὸ διανοηθήκαμε.

Οἱ ἀνθρώπινες ὑπάρξεις εὐκόλα μπαίνουν σὶν πειρασμὸ νὰ λογαριάσουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν καταφρονημένων ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ ἔτσι εἶναι δυνατὸν τότε νὰ γίνουν διεστραμμένοι. Καὶ πολλὲς φορὲς ὁ φόβος, στρέφει μεγάλον ἀριθμὸν ἀνθρώπων σὲ μιὰ ἀπίστευτη ὀμότητα—λίγοι ἀναλογίζονται αἴφνης πόσο βαρὺ εἶναι τὸ φάσμα μιᾶς ἐπεροχόμενης καταστροφῆς καὶ πὼς ἡ σκέψι αὐτὴ ξεριζώνει κάθε συμπάθεια ἀπὸ τὰ στήθη τῶν ἀπόχαρων.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἄνθρωποι ποὺ τοὺς δέρονει ἡ ἀπελπισία σπρώχονται σὶν νὰ διαπράξουν πράγματα ἀποτρόπαια καὶ ὡς ἦταν ὑπὸ ὁμαλὲς συνθήκας πρόσωπα ἤπια καὶ ἀξιοσεβάστα. Μπορεῖ νὰ φέρωμε λίγο πολὺ καὶ ἑμεῖς μέρος τῆς εὐθύνης, ἂν με τὴν ἐξωτερικὴ μας σῆσι τοὺς σπρώξωμε μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀλόγησι τους. Εἶναι λοιπὸν καὶ ὀλοφάνερο καὶ χειροπιασὸ πὼς εἴμαστε ὀλοι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν μεταξὺ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλον ἁμαρτωλότητα. Τοῦ ἀνθρώπου τὸ μάτι θολώνει, γιομίζει ἀπὸ κακία καὶ πάθος ἂν αὐτὸς βρεθῇ κάτω ἀπὸ τὸ αἶσθημα πὼς

ἔγινε τὸ θῦμα μιᾶς μεγάλης ἀδικίας καὶ δὲν βρεθῆκε κανεὶς ποὺ δοκίμασε νὰ μπῆ μέσα στὴν καρδιά του. Τὰ τελευταῖα τριάντα ἢ σαράντα χρόνια εἶδαμε φοβερὰ τέτοια παραδείγματα. Τί ὄμορφο ἀλήθεια θάταν ἂν οἱ ἄνθρωποι τῆς τάξεως ποὺ περιγράψαμε θὰ μποροῦσαν νὰ ποῦν πὼς κι' ἂν κανεὶς ἄλλος δὲν σῆθηκε οὐ θεοὶ νὰ τοὺς κατανοήση, ὁ χριστιανὸς ὄμως τοὺς ἔνοιωσε.

IV

Ἡ χριστιανικὴ σῆσι μπροστὰ σὶν ὀλο πρόβλημα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς δὲν εἶναι ἡ ἴδια με ἐκεῖνη ποὺ ἐπικρατεῖ σὶν ἄλλο κόσμῳ. Κι' ὅταν οἱ ἄνθρωποι μιλοῦν γιὰ τὰ χριστιανικὰ αἰτήματα, εἶναι τελείως ἄσχετο, ἂν οἱ χριστιανοὶ φέγονται πὼς ἀποτυγχάνουν νὰ φθάσουν σὶν ἰδεῶδες ἐκείνων ποὺ διακηρῶσουν. Ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὀποῖο ἀλήθεια τοὺς κατηγοροῦν εἶναι πὼς ἀπ' αὐτὴν τὴν ἄποψι πέφτουν χαμηλότερα ἀπὸ τὸ ἰδανικό τους, δὲν εἶναι τόσο χριστιανοὶ ὄσο θάπρεπε νὰ εἶναι. Κι' ἐν τοῦτοις εἶναι ἀμφίβολο ἂν θὰ βρεθοῦν πολλοὶ ποὺ θ' ἀρνηθοῦν τ' ἀποτελέσματα τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος τῆς ἀγάπης στὴν ζωὴ τῶν ἁγίων ἀπὸ τὴν μιὰ ἱστορικὴ περίοδο στὴν ἄλη. Μὰ εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅταν ὄρισμένα χριστιανικὰ στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας πέφτουν σὲ συμβιβασμούς με κοσμικὰ τοιαῦτα, τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ βγαίνει εἶναι πολὺ περισσότερο βλαβερό παρὰ ἂν βᾶδιζαν χωριστά. Εἶναι ἀκόμη ἀλήθεια πὼς σὶν Χριστιανισμὸ, καθὼς καὶ σὶν Ἰουδαϊσμὸ πρὶν, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους κινδύνους εἶναι νὰ στραφοῦν στὴν τυπολατρεία καὶ σὲ καὶ ἄλλο ποὺ ὡς τὸ καλέσωμε φαρισαϊσμὸ. Κι' αὐτὰ τὰ πράγματα φύτρωσαν ἀπὸ τὴν ἴδια τοῦ ἀνθρώπου φύσι καὶ δὲν χρειάζεται ἐδῶ καμμία ὀμάδα γιὰ νὰ τὰ ὑποτάληη καθὼς ὁ δύσμοιρος χαρακτῆρας τοῦ συγχρόνου πολιτικοῦ φαρισαϊσμοῦ μᾶς τὸχει δείξει. Τὸ δυσκολότερο τῶν πραγμάτων εἶναι νὰ ἐλέγξη κανεὶς τοὺς αὐτοδικαιουμένους γιὰ ὀλα τὰ στραβὰ ποὺ διαπράττουν, ἰδίως αὐτοὺς ποὺ τὸ βρῆσκουν τόσο βολικό νὰ αὐτοσυσχάζονται πὼς εἶναι τοῦτοι οἱ ἀκέραιοι ἄνθρωποι ποὺ

στέκουν στην πρώτη γραμμὴ τῆς καλωσύνης ἐναντία στους ἄλλους πὸν σιάθηκαν κακοὶ στην ἰστορία. Εὐκολώτερο ἦταν στὸν Χριστὸ νὰ συναναστραφῆ με ἐκείνους ποῦχαν τὸ κακὸ ὄνομα, τοὺς τελῶνες καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, παρὰ νὰ μεταλλάξῃ τοὺς φαρισαίους, τοὺς ἐντίμους κυρίους τῆς ἐποχῆς του, ὅλους πὸν ἤξεραν πὼς νὰ τηροῦν κατὰ γράμμα τοὺς τύπους τῆς ἐξωτερικῆς ἀγωγῆς, μὰ ἐν τούτοις ἦσαν στὰ μάτια του καταδικασμένοι γιὰ ἔλλειψη ἀρετῆς ἀγάπης. Ἔνα ἀπὸ τὰ βαρύτερα περιστατικὰ τῆς Ἰστορίας—τὸ πὸ ἀξιοσημείωτο γιὰ κείνον πὸν μπορεῖ νὰ ἀναμετρήσῃ τὸν ὄγκο τῆς σημασίας του—εἶναι τοῦτο: Ὁ Χριστὸς δὲν θανατώθηκε ἀπὸ κάποιους νεαρὸς ἀλήτες τοῦ δρόμου. Τὸν κατεδίκασε ἡ ἀφρόκριμα εὐποληγίας τῶν ἡμερῶν του, κάθε τι πὸν βανκαλιζόταν πὼς ἦταν τὸ ἐναρετώτερο—οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοί, ἡ ἐξουσία τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας καὶ ἡ Δημοκρατία τοῦ λαοῦ, τοῦ λαοῦ πὸν ξεφώνιζε νὰ ἐλευθερώσουν κάποιον Βαραβδᾶν καὶ νὰ σταυρώσουν τὸν Χριστό. Δὲν μποροῦμε ἀλήθεια νὰ ποῦμε «Κύττα τί φοβεροὶ γκάγκιστερς ἦταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι». Πρέπει μᾶλλον νὰ ποῦμε: «Κύττα σὲ τί δόλιο ἐγκλημα ὠδήγησε ἓνα τέτοιο εἶδος δικαιοκρατίας». Ἐπὸ μὰ βαρύτερη αἰσθησιὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ Σταύρωσι, ὀ,τιδήποτε ἄλλο κ' ἂν ἀποδεικνύη, εἶναι κυρίως ἡ καταδικὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δακτυλοδεικτεῖ τὸν καθένα ἀπὸ μᾶς γιὰ ὅλα ὅσα θεωροῦμε ὡς μέρος τῆς ἀρετῆς μας. Ἡ προσωπικὴ μας σιάσι ἀπέναντι τοῦ δράματος τοῦ Σταυροῦ εἶναι τὸ νὰ τακτοποιήσουμε τὸ ἐγὼ μας με τὸ ὑπόλοιπο τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ νὰ ξεφωνήσουμε: «Ἐμεῖς πὸν Τὸν καρφώσαμε!». Καὶ ἡ ἀποτυχία μας νὰ πάρουμε τὴν ἴδια σιάσι στὰ γεγονότα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος εἶναι ἀφορμὴ τῆς τρομερῆς ἀποτυχίας μας ν' ἀντιμετωπίσουμε τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ τῶν ἡμερῶν μας.

Ἡ Σταύρωσι εἶσι εἶναι μία πρόκλησι στὸ γόητρο καὶ τὴν δύναμι, τὴν καυχσιολογία περὶ ὑψηλοῦ τρόπου ζωῆς. Στέκει κατήγορος μπροστὰ σὴν ἔννοια τῆς Ρω-

μαϊκῆς ἐντιμότητος, καθιστᾶ ἀνώφελη τὴν προχριστιανικὴ φήμη περὶ δικαιοσύνης. Ἐπὸ τὸ φῶς τοῦ Σταυροῦ ὁ ἰσχυρισμὸς πὼς ἡ συνείδησι μας εἶναι καθαρὴ εἶναι ἡ πὸ ἀσχημη πρόφασι πὸν μποροῦμε νὰ φαντασοῦμε.

Μὰ ὑπάρχει κάποιος ἄλλος τρόπος, ἄς τὸν ὀνομάσουμε ὁ θεικὸς τρόπος δικαιοσύνης, πὸν μπορεῖ ν' ἀντιπαραβληθῆ μ' ἐκείνον πὸν περιορίζεται σὴν τήρησι τῶν δέκα ἐπιτολῶν. Μποροῦμε ἀκόμη νὰ τὸν ὀνομάσουμε ὁ δημοσιογικὸς τρόπος γιὰτι αὐτὸς δὲν ἐξαντλεῖται σὴν προσπάθεια τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὑφισταμένων τύπων, εἶναι ὁ δρόμος τῆς Ἀγάπης πὸν διαρκῶς καὶ ἀνακαλύπτει νέα μουτικὰ σὴν πορεία τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς του. Μὲ τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης οἱ ἄνθρωποι δὲν ξεχωρίζουν σὲ καλοὺς καὶ κακοὺς. Στὴν ἠθικὴ σφαῖρα ὅλοι οἱ ὑπολογισμοὶ μας μετατρέπονται ἂν ἀναλογοσοῦμε πὼς ὅλα τὰ ἄνθρώπινα ὄντα διαφέρουν σὲ βαθμὸ μᾶλλον παρὰ σὲ εἶδος. Ἐθνη καὶ πολιτισμοὶ ξεπέφτον, ἂν τὸ ἀντιμετωπίσουμε εἶσι, ὄχι ἀπὸ τὴν κακία ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν μικρὴ ἀρησι, τὴν καθυστέρησι στὸ καθῆκον ἐκείνων πὸν ἀποτελοῦν τὶς μᾶζες καὶ λογαριάζουν τοὺς ἐαυτοὺς των ὡς τοὺς ἐντίμους κυρίους μιᾶς κοινωνίας. Θετικὴ καὶ δημοσιογικὴ μορφὴ δικαιοσύνης μπορεῖ ἀκόμη νὰ καθορισθῆ με μιὰ ἄλλη ἔννοια. Τὴν ἠθικὴ ὅσον βλέπουν τὴν ζωὴ σὸν ἱεραποστολή καὶ ξεύρουν βαθεῖα μέσα σὲ εἶναι τοὺς πὼς κάτι πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὸν κακομοιριασμένο τοῦτο πλανήτη. Μέσα καὶ σὲ χειρότερες τραγωδίες τῆς γῆς ὁ Χριστιανισμὸς ἀφήνει κάποιον ἰδιαίτερον νόημα γιὰτι ἐγγυᾶται σὲ ἀνθρώπους μιὰ νέα ἀποστολή.

Εἶναι βασικὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἐδ-αγγελίου πὸς ὀφείλουμε νὰ νινθοῦμε κάτι ἀπὸ τὸ θεῖο σὴν ἀνθρώπινη ζωὴ μας ἂν ποθοῦμε νὰ τὴν μεταλλάξουμε πραγματικὰ. Κάτι πὸν ἐρχεται μόνο με τὸ μελέτημα τοῦ Θεοῦ καὶ τότε γίνεται ἓνας νέος παράγοντας, μιὰ νέα δύναμι σὲ πεδίο τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸ νὰ μιμηται τὸν Δημιουργό του, ἀρεκὲ νὰ μὴν προσποῖται πὼς μπορεῖ νὰ

πάρη τὴν δύναμι, τὴν γνώσι καὶ τὸ μεγα-
λειό Του, ἀλλὰ ἀπλῶς μεταλαμβάνει κά-
τι ἀπὸ τῆ μεταδοτικῆ φωτιᾶ τῆς ἀγάπης
του καὶ τῆς εὐσπλαγγίας του.

Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἡ Ἄ-
γάπη αὐτῆ, πού, συναφῆς μὲ τὴν φύσι τοῦ
Θεοῦ, ἔρχεται πρώτη σὴν ζωῆ. Αὐτοὶ
ποῦ ἔδωσαν μαρτυρία τῆς χριστιανικῆς
ἀγάπης, κατὰ καιροῦς, μοιάζουν μὲ τοὺς
ἀνθρώπους ποῦ παρὰ τρίχα γλύτωσαν ἀ-
πὸ τὴν καταστροφή καὶ τώρα νοιώθουν
πὼς ὅ,τι κι' ἂν κατέχουν εἶναι πιότερο
ἀπὸ ὅ,τι τοὺς ἀξίζει. Κι' ἂν μπορούμε ν'
ἀγαποῦμε εἶναι μόνο γιατί ἀγαπηθήκαμε
πρῶτα ἀπὸ Ἐκείνον.

Ἄς φαντασοῦμε πὼς μοιάζουμε μὲ
κάποιον ποῦ ἔζησε δύο παγκοσμίους πο-
λέμους, ἐγγλύτωσε φθηνά, ἴσως χωρὶς νὰ
τοῦ ἀξίξῃ, τὴν συμφορὰ καὶ τώρα νοιώ-
θει πὼς ἡ ζωῆ του δὲν τοῦ ἀνήκει, τὸ ὅ,τι
κατέχει δὲν εἶναι πιά δόλακερο δικό του,
ὅ,τι κι' ἂν κάμῃ δὲν πρέπει ἀπὸ ἐδῶ καὶ
πέρα νὰ εἶναι μόνο γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυ-

τό του. Ἄνθρωποι ὄλων τῶν κατηγοριῶν
δείχνουν πολλές φορὲς παραδείγματα ἀ-
φθάστου αὐτοθυοίας. Στὸν Χριστιανισμό
ἐν τούτοις βλέπομε ἕνα πλατύτερο νόημα
τῆς ἀγάπης ποῦ σὲ μιὰ εὐρύτερη κοσμο-
θεωρία δίνει τὴν κατεύθυνσι σὲ ὅ,τι ὁ
ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πράξῃ σὴν ζωῆ
αὐτῆν.

Ὅσοι εἶδαν τὸν λυτρωμὸ μέσα στὸν
ἑαυτό τους εἶναι τώρα σὲ κατάστασι νὰ
ξεφορτώσουν ἀπὸ πάνω τους τὸν φόβο,
ποῦ ἀπὸ κάθε τι ἄλλο ἱκανὸ νὰ σπαραγγα-
λίσῃ τὴν ἀγάπη τους, εἶναι ὁ μεγαλύτε-
ρος ἐχθρὸς τους.

Θὰ ἐπισύρουν διαφορετικὰ ἀπάνω τους
τὴν δικαία ἀγανάκτησι τοῦ κόσμου μὲ τὴν
ἔπαρσι καὶ τὸν φαρισαϊσμό τους, ἂν δὲν
αἰσθανθοῦν τῶν ἄλλων τ' ἀνομήματα ὡς
δικά τους. Κι' ἂν ἐννοοῦν νὰ προχωρή-
σουν ἱκανοποιητικά, πρέπει νὰ βαδίσουν
πρῶτον αὐτοί, γιγαντωμένοι μὲ τὴν δύ-
ναμι τῆς Ἀγάπης, τῆς ἴδιας αὐτῆς Ἀ-
γάπης ποῦ δόθηκε ὁ αὐτοῦς.

HERBERT BUTTERFIELD

Καθηγητῆς τῆς Νεωτέρας Ἱστορίας
τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge

Μετάφρ. Γ. Η. Φτυραῶ.

ΓΙΟΡΤΗ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

Κύριε θυμάσαι; Ἦταν δειλιὸ
Χρυσάνθεμα μοσχοβολοῦσαν γύρω
πρῶτη φορὰ σὰν ἤρθες νὰ μοῦ πῆς
νὰ ζήσω στῆς ἀγάπης Σου τὸ μῦρο.

Σιγά, δειλὰ τὴν πόρτα τῆς καρδιάς
στό πρῶτο εἶχ' ἀνοίξει χτύπημά Σου
τὸ εἶδες χαμογέλασες, κι' εὐθὺς
τὴν ἄρρητη μοῦ χάρισες χαρὰ Σου.

Κι' ὡς ἔνοιωσα τὴν πρώτη Σου χαρὰ
κι' ὡς εἶδα τὸ γλυκὸ χαμόγελό Σου
ὄλα τριγύρω λάμπαν φωτεινά
σὰ νᾶχαν πάρει φῶς ἀπὸ τὸ Φῶς Σου.

Καινούργια λὲς κι' ἡ Κτίσι φορεσιά
πὼς ντύθηκε μαζί μου νὰ γιορτάσῃ
καινούργια ἦταν ἡ κτίσι τῆς καρδιάς
ποῦ χρύσωσε κι' ἀσήμωνε τὴν πλάσι.

Τόση χαρὰ καὶ τόση σιωπή
στὴ γῆ οὐτ' ἕνα ἀκούστηκε τραγοῦδι

τὴν ὥρα ποῦ φτερούγιζε ἡ ψυχὴ
στῆς Πίστης τὸ μυριόχαρο λουλούδι.

Καὶ μόνο σὰν τῆς νύχτας ἡ σιγὴ
ἤλθε στὴ γῆ, θαρρεῖς ἀπ' τ' ἄστρα πέρα
ἀγγελικοὶ ν' ἀκούστηκαν χοροὶ
γιορτάζαν τὰ οὐράνια Σου Πατέρα.

ΑΛΚΜΗΝΗ ΜΥΓΙΑΚΗ

Ο Σ Ε Σ Ψ Υ Χ Ε Σ

Ψυχές! Ὅσες ἀγνές, νεανικές,
ἐλάτε στὰ δροσᾶτα δάση
νὰ ποῦμε ἀπὸ τίς ξωντανὲς πηγές
νερὸ ποῦ θὰ μᾶς ἔξοψοτάσῃ.

Κι' ἐκεῖ μπρὸς στὴν αἰώνια τὴν Πηγὴ,
τὸ μέγα ὄλες νὰ κάνουμε τὸ τάμα:
τὴ διψασμένη νὰ ποτίσουμε τὴ γῆ
μὲ τ' ἄχραντο κι' οὐράνιο θεῖο νᾶμα.

ΕΜΜ. ΤΡΑΝΟΥΔΑΚΗΣ

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΜΑΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἐάν εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχῃ ἓνα σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπηρεάζεται ἐξαιρετικά, ὑπὸ τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀγγειοκαρδιακὸν σύστημα⁽¹⁾.

Ὅλοι μας ἔχομεν αὐτὴν τὴν πείραν καὶ δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει ἀνθρώπος φυσιολογικὸς ὁ ὁποῖος νὰ μὴν ἠσθάνη τὴν καρδίαν του νὰ κτυπᾷ κάποτε περισσότερον τοῦ συνήθους, ἔνεκα μιᾶς οἰασθήποτε συγκινήσεως. Αἱ αὐξομειώσεις τῶν συναισθημάτων ἔχουν πάντοτε ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς καρδίας, δι' αὐτὸ ἄλλως τε ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ ἀνθρώπος ἐθεώρησε, ὅτι ἡ καρδία ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῶν συναισθημάτων. Εἶναι δὲ τὸσον εὐαίσθητος, ὥστε πολὺ λάκας καὶ ἡ ἀπλὴ ἀνάμνησις ἐνὸς γεγονότος εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀλλάξῃ τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω.

Διατὶ ὅμως νὰ ἐπηρεάζεται τὸσον πολὺ; Διατὶ νὰ μὴν ἐπηρεάζεται καὶ ἡ χεὶρ π.χ. τὸσον πολὺ; Λέγομεν τὸσον πολὺ διότι καὶ αὐτὴ ἐπηρεάζεται, ἀλλὰ δὲν εἶναι συνήθως ἐμφανὲς τὸ ἀποτελεσμα, ὅταν ὅμως τὸ ψυχικὸν ἐρεθίσμα ἐνταθῇ τότε τὸ ἀποτέλεσμα καὶ εἰς τοὺς μῦς τῆς χειρὸς εἶναι ἐμφανές.

Εἰς τὴν καρδίαν ὅμως τὰ ἀποτελέσματα εἶναι πολὺ ἐντονώτερα καὶ ἀμειώτερα. Ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ἡ νευρώσις τοῦ καρδιακοῦ μύος, εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα καὶ πλέον πολυσύνθετος ἀπὸ ἐκείνην τῆς χειρὸς. Ἐκτὸς δηλαδὴ τοῦ αὐτονόμου συστήματος παραγωγῆς καὶ ἀγωγῆς τῶν καρδιακῶν ἐρεθισμάτων «Κόμβος τῶν Keith—Flack—Κόμβος Tawara—δεματίου τοῦ Hiss—σκέλη τοῦ δεματίου, κ.λ.π.» ὁ καρδιακὸς μας μῦς εὐρίσκεται καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ συμπαθητικοῦ καὶ παρασυμ-

παθητικοῦ συστήματος, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων λεπτοτάτων ἀντανεκλαστικῶν, τῶν ὁποῖων ἡ περιγραφὴ ἐκφεύγει τῆς παρουσίας μελέτης.

Ἴδου λοιπὸν ὁ πρῶτος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον αἱ ψυχοσωματικαὶ γενικῶς ἀνωμαλῖαι, ἔχουν τὸσον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ καρδιακοῦ μύος.

Ἐξ ἄλλου ἡ καρδία εἶναι ἓνα ὄργανον τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται συνεχῶς εἰς κινήτηκὴν κατάστασιν, καὶ συνεπῶς αἱ μεταβολαὶ τῆς εἶναι λίαν ἀντιληπτῖαι.

Αὐτὴ ἡ κινήτικὴ κατάστασις χαρακτηρίζεται ἀπὸ συχνότητα, ρυθμὸν καὶ ἔντασιν.

Συνεπῶς μεταβολὴ τῆς κινήτικῆς καταστάσεως δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀνωμαλίας ἀφορώσας εἰς τὸν ρυθμὸν (ἀρρυθμίαν) εἰς τὴν συχνότητα (ταχυκαρδίαν καὶ βραδυκαρδίαν) καὶ εἰς τὴν ἔντασιν (ἀνεπάρκειαν) ἢ καὶ εἰς τὸν συνδυασμὸν αὐτῶν.

Τὸ θέμα λοιπὸν τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἐρώτημα, ἐάν αἱ ἀνώμαλοι ψυχικαὶ καταστάσεις τοῦ ἀνθρώπου δύνανται νὰ προκαλέσουν τοιαῦτα ἐρεθίσματα ἐπὶ τῆς καρδίας ὥστε νὰ τὴν ἐκτρέψουν ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴν λειτουργίαν καὶ νὰ τῆς προκαλέσουν βλάβην.

ΨΥΧΙΚΑ ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ

Ὁ καρδιακὸς μῦς δέχεται διαφόρων εἰδῶν ἐρεθίσματα καὶ ἀπαντᾷ εἰς αὐτὰ ἀναλόγως. Μέχρι πρό τινων ἐτῶν εἶχον μελετηθῆ, τὰ νευρικὰ καὶ τὰ χημικὰ. Οὗτω διέγερσις τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος προκαλεῖ ταχυκαρδίαν, ἐνῶ διέγερσις τοῦ παρασυμπαθητικοῦ, βραδυκαρδίαν⁽²⁾. Ἡ τρίτη ὁμάς τῶν ψυχικῶν ἐρεθισμάτων δὲν εἶχε μελετηθῆ ἐπαρκῶς.

Σήμερον ὅμως ἔχουν γίνεи σημαντικῶ-

(1) Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου πρβλ. Καθηγ. Μ. Γερουλάνου: «Αἱ ψυχικαὶ ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγων», Ἀθῆναι 1948 καὶ ἐκδ. τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἱγίεινης: «Ἡ Ἀερῶσταια καὶ ἡ Ψυχὴ», Ἀθῆναι 1951.

(2) Γνωστὴ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ δράσις τῶν φαρμάκων, ὡς καὶ τῶν προϊόντων ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, CO κλπ.

ταται μελέται ἐπ' αὐτῶν καὶ ἡ γνῶσις των εἶναι ἀπαραίτητος.

Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν πρῶτον ποῖα εἶναι τὰ ψυχικά ἐρεθίσματα:

Εἶναι συνήθως αἱ ἀπότομοι ἀλλοιώσεις τοῦ συναίσθηματος ἐπερχόμεναι εἴτε ἐκ γεγονότων παρόντων, ἢ καὶ ἐκ τῆς ἀναμνήσεως αὐτῶν, ὅπως π.χ. ἡ ὑπερβολικὴ λύπη, ἡ κατάθλιψις, ὁ φόβος, ἡ ὀργή, ἡ ἀγωνία, τὸ ἄγχος, τὸ συναίσθημα ἐπιχειμένου κακοῦ (πραγματικοῦ ἢ καὶ φανταστικοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον), ἡ ἀπότομος χαρὰ, ὡς ἐπίσης καὶ ἄλλαι ψυχικαὶ καταστάσεις ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ψυχιατρικὴν σφαῖραν.

Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον δροῦν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρεθίσματα δὲν εἶναι εἰσέτι γνωστός, τὸ ὅτι ὅμως δροῦν, αὐτὸ εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας πλέον.

ΚΛΙΝΙΚΟΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

Οἱ ἰατροὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀνεγνώρισαν τὸν ρόλον τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος γενικῶς μὲν ἐπὶ τῶν διαφόρων λειτουργιῶν τοῦ ὁργανισμοῦ ἰδιαίτερος δὲ ἐπὶ τοῦ ἀγγειοκαρδιακοῦ συστήματος.

Τὴν τελευταίαν ὅμως δεκαετίαν, ἐγένοντο τόσαι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ὥστε οὐχὶ μόνον ἐνδείξεις, ἀλλὰ ἀποδείξεις ἀπτὰς ἔχομεν ἐπὶ τῆς δράσεως τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ὄχι μόνον περιοδικὰ ἀσχολούμενα μὲ ψυχιατρικὰ θέματα θίγουν τὸν παράγοντα αὐτόν, ἀλλὰ πάσης φύσεως κλινικοεργαστηριακὰ περιοδικὰ καὶ εἰς αὔξουσαν συχνότητα. Δὲν ἀσχολοῦνται δὲ μόνον οἱ ψυχίατροι μὲ αὐτὸ τὸ θέμα ἀλλὰ ὅλοι ὅσοι ἔμαθαν νὰ ἐξετάζουν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐνιαῖον σύνολον δηλαδὴ ψυχοσωματικῶς.

Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν πρῶτον τὴν ἐργασίαν τοῦ ἔρευνητοῦ John B. Hickam καὶ τῶν συνεργατῶν του⁽³⁾, ἡ ὁποία σημειώτεον ὅτι εἶναι ἀπλῶς μία ἀπὸ τὰς πολλὰς εἰς τὸ εἶδος τῆς. Αἱ κλινικοεργαστηριακαὶ παρατηρήσεις του ἐγένοντο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τελείως ὑγιῶν ἀτόμων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ

ἀσθενῶν τοιούτων.

Ἐν πρώτοις λοιπὸν ἐξέλεξαν μίαν ὁμάδα ἐξ εἰκοσι τριῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου οὔτινες ἐξ ἐπόψεως ὑγείας εὐρέθησαν ἀπολύτως ἐν τάξει.

Οὗτοι ἐξετασθέντες ἐπισταμένως πρὸ σπουδαίου διαγωνίσματος, ὁπότε φυσικὰ εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν ἀγωνίας, ἔδωσαν τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα ἀντικειμενικῶς:

1) Ἡ συχνότης τῶν παλμῶν τῆς καρδίας ἠδῆθη κατὰ μέσον ὄρον 21%.

2) Ὁ ὄγκος τοῦ αἵματος ὁ ἐκπεμπόμενος ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας εἰς ἐκάστην συστολὴν ἠδῆθη κατὰ 16%.

3) Ἡ αὔξησις τοῦ καρδιακοῦ δεικτοῦ εὐρέθη ἠδῆξημὴν κατὰ μέσον ὄρον 48%.

4) Ἡ περιφερειακὴ ἀντίστασις ἠλαττώθη κατὰ 23%.

5) Ἡ μέση ἀρτηρ. πίεσις ἠδῆθη κατὰ 10%.

Τὰ αὐτὰ ἄτομα ἐξετασθέντα μετὰ μίαν ἡμέραν εὐρέθησαν καὶ πάλιν τελείως φυσιολογικά ἐξ ἐπόψεως τῶν ἀνωτέρω στοιχείων.

Καὶ αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα ἀντικειμενικῶς ἐξ αἰτίας ἑνὸς διαγωνισμοῦ καὶ μάλιστα ἐπὶ λίαν φυσιολογικῶν ἀτόμων. Φαντασθῆτε ποῖα θὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς ἀπλοῦ διαγωνισμοῦ φοιτητῶν, ἀλλὰ ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς συναγεροῦ διὰ μίαν ἐπιχειμένην ἀεροπορικὴν ἐπίθεσιν.

Ἐκ τῶν ἄνω στοιχείων βλέπομεν ὅτι ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ συχνότης τῶν παλμῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ ὄγκος τοῦ ἐκπεμπόμενου αἵματος, ἄρα προφανῶς αὐξάνει τὸ ἔργον τοῦ καρδιακοῦ μυός.

Βεβαίως ὁ καρδιακὸς μῦς εἶναι ἰσχυρότατος ἐπὶ φυσιολογικῶν ἀτόμων καὶ ἀντέχει εἰς τοιοῦτου εἶδους ἐπιφορτίσεις, δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ ἄτομα ἐπιβεβαρυμένα καρδιολογικῶς, καὶ τὰ ὁποῖα μόνις καὶ μετὰ βίας εὐρίσκονται εἰς μίαν σχετικὴν ἰσοροπίαν. Εἰς αὐτὰ τὰ ἄτομα τὰ ψυχικά ἐρεθίσματα δροῦν ἐνίοτε θανασίμως. Οὕτω ὁ θεράπων ἰατρός εὐρίσκειται ἐνίοτε πρὸ ἐκπλήξεως, διότι ἐνῶ μόνις πρὸ ὀλίγου ἐξήτασε τὸν ἀσθενῆ καὶ τὸν εὔρε εἰς μίαν σχετικὴν ἰσοροπίαν, αἴφνης μανθάνει ὅτι ὁ ἀσθενὴς του ἔσχεν ἕνα ὄξυ ἐπει-

(3) J. Hickam: «Cardiovascular Reaction to Emotional Stimuli» ἐκ τοῦ J. Clinical Investigation τόμ. 27: 290-1948

σόδιον καὶ σπεύδει νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ποία ἢ αἰτία αὐτῆς τῆς ἀποτόμου ἀλλαγῆς; Ἴσως κάποιον γεγονὸς τῆς οἰκογενείας, τὸ ὁποῖον συνετάραξε τὸν ἀσθενῆ, ἢ ἀκόμη καὶ ἡ ἀνάμνησις μιᾶς δυσαρέστου σκηρῆς ἢ γεγονότος, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ διαταράξουν τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὸ ἀγγειοκαρδιακὸν σύστημα ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

Χαρακτηριστικῶς ἐνθυμοῦμαι τελευταίως τὸ περιστατικὸν ἐνὸς ἀσθενοῦς ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν κατεπειγόντως εἰς τὴν καρδιολογικὴν κλινικὴν τοῦ Mass. General Hospital.

Ὡς ἀνέφερον τὸ ἱστορικὸν του, ὁ ἀσθενὴς τὰς 15 τελευταίας ἡμέρας, πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ νοσοκομεῖον τὰς διῆλθεν εἰς Φλωρίδαν εἰς ἀναψυχὴν, ἐπιστρέψας εἰς οἰκίαν του ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῆς συζύγου του, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὀξύτερον καρδιακὸν ἐπεισόδιον μὲ τὴν ἐμφάνισιν πνευμονικοῦ οἰδήματος κ.λ.π. Ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ καὶ μόνου ὅτι αἱ ἀνώμαλοι ψυχικαὶ καταστάσεις ἀναφέρονται λεπτομερῶς εἰς τὸ ἱστορικὸν τοῦ ἀσθενοῦς, αὐτὸ καὶ μόνον ἀποδεικνύει πόσον σήμερον εἰς τὴν ἰατρικὴν σκέψιν ἔχει τὴν θέσιν τοῦ ὁ ψυχικός παράγον.

Ἄς ἐπανέλθωμεν ὅμως καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Hickam, ἀλλ' ἢ ἐπὶ ἀσθενῶν. Χαρακτηριστικῆ εἶναι ἡ περιπτώσις ἐνὸς ἀσθενοῦς ὁ ὁποῖος παρουσίαζε αὐξήσιν τῆς πίεσεως τοῦ αἵματος εἰς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν⁽⁴⁾. Ἡ αὐξήσις τῆς πίεσεως εἰς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν ἦτο τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα μιᾶς παθῆσεως τῆς ἀορτῆς. Ὁ Hickam δὲν συνεπέρανε ἀπλῶς ὅτι ὑπῆρχε αὐξήσις τῆς πίεσεως τῆς πνευμονικῆς ἐκ τῶν κλινικῶν σημείων, ἀλλὰ ἐνήργησε καὶ καθετηρισμὸν τῆς καρδίας ὁ δὲ καθετῆρ διὰ τῆς δεξιᾶς κοιλίας ἐξῆλθε εἰς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε κατ' εὐθείαν τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος.

Βεβαίως ὁ καθετηρισμὸς τῆς καρδίας δὲν εἶναι καὶ τόσο ἐύκολος, ἀλλὰ εἰς τὰ

ὀργανωμένα νοσοκομεῖα σήμερον γίνεται συχνότατα. Χαρακτηριστικὸν λοιπὸν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετρήσεως τὸ ὁποῖον εὐρέθῃ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, τοῦ ἀσθενοῦς ὄντος εἰς κατάστασιν ἀγωνίας. Ἡ πίεσις εὐρέθῃ ἠϋξήμενη κατὰ 50% τῆς ἡρεμίας.

Ἡ παρατήρησις εἶναι σπουδαιοτάτη καὶ ἀναμφισβήτητος καθ' ὅσον εἶναι ἀντικειμενική. Πρέπει δὲ νὰ ληφθῆ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν, οὐ μόνον ἀπὸ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν καρδιολογίαν ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἀπὸ τὸν ἰατρικὸν κόσμον. Φαντασθῆτε δηλαδὴ ἓνα καρδιοπαθῆ τοῦ ἀνωτέρω τύπου εἰς πὸν ὁποῖον ὁ ἰατρός προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ τὴν αὐξήσιν τῆς πίεσεως τῆς πνευμονικῆς, δι' ὅλων τῶν γνωστῶν μέσων, καὶ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοῦ οὐδαμῶς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἀσθενοῦς.

Δὲν σημαίνει τοῦτο φυσικά, ὅτι πρέπει νὰ ἀγνοήσῃ ὁ ἰατρός τὰς ἐνδεδειγμένας μεθόδους τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Κάθε ἄλλο. Ἄλλ' ἂν δὲν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς τὸν ψυχικὸν παράγοντα κι' ἂν δὲν τὸν ἀναλύσῃ ὅσον πρέπει, ὥστε νὰ τὸν ἀντιληφθῆ καὶ ὁ ἀσθενὴς, τότε ἡ θεραπεία ἐνίοτε δὲν θὰ δίδῃ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ διάγνωσις δὲν ἦτο πλήρης.

Διότι τί σημασίαν ἔχει ἐὰν ἀπαγορεύσῃ ὁ ἰατρός εἰς ἓνα τοιοῦτον ἀσθενῆ τὴν κόπωσιν, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ τοῦ συστήσῃ συγχρόνως καὶ τὴν προσοχὴν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐξάπτεται, καὶ νὰ μὴ ὀργίζεται μὲ τὸ ἄμεσον περιβάλλον του.

Ποσάκις δὲν βλέπομεν εἰς τὰ νοσοκομεῖα ἀσθενεῖς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὸν ἴδιον θάλαμον, καὶ εἰς παραπλησίους κλίνας, καὶ ὅμως ὁ ἓνας εἶναι ἐστραμμένος ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἄλλην διὰ νὰ μὴ βλέπωνται ἐπειδὴ ἐψυχράνθησαν δι' ἀσήμαντον ἀφορμῆν; Εὐρίσκονται δηλαδὴ ἀμόφτεροι εἰς μίαν ἠϋξημένην ψυχικὴν τάσιν ἢ ὁποία τόσο ὀλεθρώως δρᾷ ἐπὶ τῆς πορείας τῆς ἀσθενείας.

Συμπληρωματικῶς μὲ τὰς ἄνω ἐρεῦνας, ὁ Wolf⁽⁵⁾ ἐξετάζων τὴν φύσιν τῶν καρ-

(4) Πνευμονικὴ ἀρτηρία εἶναι ἐκείνη ἡ ἀρτηρία, ἡ ὁποία παραλαμβάνει τὸ αἷμα ἐκ τῆς δεξιᾶς κοιλίας καὶ τὸ μεταφέρει διὰ τῶν κλάδων τῆς εἰς τοὺς πνεύμονας.

(5) Wolf: «Studies on the Natur of Certain Sypmtoms Associated with Cardiovascular Disorders» ἐκ τοῦ Psychosomatic Medicin 8: 293-1946.

διακῶν συμπτωμάτων τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν τὰς ψυχικὰς ἀνωμαλίας, παρετήρησεν ὅτι ἐπὶ ὑγιῶν ἀτόμων, δὲν ἐπανερχεται ἡ συχνότης τῶν παλμῶν μετὰ 2 λεπτά κατόπιν προηγουμένων ἀσκήσεων εἰς τὸ φυσιολογικόν, ἐφ' ὅσον τὰ ἄτομα αὐτὰ εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν ἄγχους. Ἐνῶ ὡς γνωστὸν εἰς ἕνα φυσιολογικὸν ἄτομον ἡ συχνότης τῶν παλμῶν ἦτις παροδικῶς ἠϋξήθη κατόπιν κοπώσεως (π.χ. μετὰ 10-15 κάμψεις τῶν γονάτων), ἐπανερχεται μετὰ 2 λεπτά εἰς τὸ φυσιολογικόν. Τί συμβαίνει λοιπὸν εἰς τοὺς ψυχικῶς ἐρεθισμένους ἀνθρώπους καὶ δὲν ἐπανερχεται ἡ συχνότης; Ἄγνωστον μέχρι τῆς στιγμῆς. Ὁ Wolf προσπαθεῖ νὰ δώσῃ διαφορὸν ἐρμηνεύειας, τὰς ὁποίας ὅμως ὡς καὶ ὁ ἴδιος ἀναφέρει μόνον ὡς ὑποθέσεις δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν καὶ δὲν τὰς ἀναφέρομεν ἐνταῦθα, διότι ἀφοροῦν μόνον τοὺς ἀποκλειστικῶς εἰδικούς.

ΗΛΕΚΤΡΟΚΑΡΔΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ

Ἄναντιροῦτως, ἡ ἠλεκτροκαρδιογραφία ἡ ὁποία ἐξετάζει τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν ἐρεθισμάτων εἰς τὴν φυσιολογικὴν ἀπ' ἑνὸς καὶ εἰς τὴν παθολογικὴν ἀπ' ἑτέρου καρδίας, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρευνήσῃ τὸ πρόβλημά μας κατὰ τὸν πλέον πειστικὸν τρόπον. Πράγματι ἤρχισαν ἀρκεταὶ ἔρευναὶ ἐπὶ τῶν ἀλλοιώσεων τὰς ὁποίας ὑφίσταται τὸ ἠλεκτροκαρδιογράφημα ἐκ τῆς δράσεως τῶν ψυχικῶν ἐρεθισμάτων.

Πρὶν ὅμως προχωρήσωμεν εἰς τὸ θέμα μας ἀναφέρομεν διὰ τοὺς μὴ ἰατρούς, ὅτι τὸ ἠλεκτροκαρδιογράφημα εἶναι ἕνα διάγραμμα τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζει τὰς διαφορὰς δυναμικοῦ αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται μετὰ τῶν ἐν διεγέρσει καὶ τῶν ἐν ἡρεμίᾳ τμημάτων τοῦ καρδιακοῦ μύους.

Ἡδὴ ἐρωτᾶται: Δύνανται αἱ ἀλλοιώσεις τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπηρεάσουν τὸ ἠλεκτροκαρδιογράφημα; Ἄν ναί, τότε αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὰ ψυχικὰ ἐρεθίσματα ἐπηρεάζουν τὸν λεπτόν, ἀλλὰ ταντοχρόνως καὶ πλέον σταθερὸν μηχανισμόν τῆς καρδίας.

Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1940 ἤρχισε κυρίως ἡ πρώτη ἔρευνα ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοὺς Main-

ger F. καὶ Krause M. (6) οἵτινες ἐξήτασαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φόβου ἐπὶ τοῦ ἠλεκτροκαρδιογραφήματος. Αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ ἐξῆς. Εἰς ἀσθενεῖς οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ χειρουργηθοῦν ἐλάβανον ἠλεκτροκαρδιογραφήματα πρὶν τοὺς ἀνακονισθῆναι ὅτι θὰ ὑποστοῦν ἐγχειρήσιν. Τὸ (EKG) ἐπανελαμβάνετο μερικὰ λεπτὰ πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως ὁπότε παρετηροῦντο σαφεῖς ἀλλοιώσεις τοῦ ἠλεκτροκαρδιογραφήματος. Αἱ ἄνω ἀλλοιώσεις ἐξηφανίζοντο μερικὰ λεπτὰ μετὰ τὴν ἀναισθησίαν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπὶ τῶν ἐξετασθέντων ἀσθενῶν (40 γυναῖκες καὶ 13 ἄνδρες) οὐδεὶς εἶχε λάβει δακτυλίτιδα, οὐδὲ εἶχον πάθῃσιν τινὰ τῆς καρδίας. Ἐξ αὐτῶν 24 ἔδειξαν τινὰς ἀλλοιώσεις, ὁποίας συναντῶμεν εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν στεφανιαίων ἀγγείων, ἢ εἰς τὴν καρδιακὴν νεύρωσιν.

Ὁ Loftus, ὁ Gold καὶ ὁ Diethelm (7) ἀνέφερον παρομοίᾳς ἠλεκτροκαρδιογραφικὰς ἀλλοιώσεις ἐπὶ ψυχιατρικῶν ἀσθενῶν οἵτινες εἶχον σοβαρὰν βλάβην τοῦ συναισθήματος, ὑπεσημείωσαν δὲ τὴν παρουσίαν ἄγχους εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται καὶ ἡ περίπτωσις μιᾶς γυναικὸς 26 ἐτῶν ἠτις 12 ὥρας μετὰ τὸν πρῶτον της τοκετὸν παρουσίασεν ἀλλοιώσεις τοῦ ἠλεκτροκαρδιογραφήματος. Ἡ ἀλλοίωσις αὕτη ἐλάμβανεν χώραν ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ εὐρίσκετο εἰς ἀγωνίαν.

Λίαν σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐργασία τὴν ὁποῖαν ἔκαμαν καὶ οἱ ἰατροὶ H. Magendantz καὶ J. Shortleeve (8) δημοσιευομένη εἰς τὸ πλέον ἐπίσημον καρδιολογικὸν περιοδικὸν τῆς Ἀμερικῆς (Amerikan Heart Journal) τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου.

Οὗτοι παρετήρησαν ὅτι ἐξ ὄλων τῶν ἀσθενῶν οἱ ὁποῖοι ἐξετάζοντο κατὰ τὴν δι-

(6) Mainger, F and Krause, M.: «The Influence of Fear on the Electrocardiogram» ἐκ τοῦ Brit. Heart. Journ. 2: 21-1940.

(7) Loftus, T. Cold, H. and Diethelm: «Cardiac changes in the presence of intense emotion» ἐκ τοῦ Amer. J. Psychiat. 101: 697-1944-1945.

(8) Magendantz H. καὶ Shortleeve J.: «Electrocardiographic Abnormalities in Patients Exhibiting Anxiety» ἐκ τοῦ American Heart Journal for the Study of the Circulation -6-489-1951.

ἀρκεῖαν ἐκάστου μηνὸς εἰς τὴν κλινικὴν τῶν ἠλεκτροκαρδιογραφικῶς, τοῦλάχιστον 2-3 ἄτομα ἐδείκνυον σαφεῖς ἀλλοιώσεις τοῦ ἠλεκτροκαρδιογραφήματος, χωρὶς ὅμως ἡ καρδία τῶν νὰ δεῖκνῆ ἀνωμαλίαν τινὰ ἐξ-εταζομένη δι' ὄλων τῶν ἄλλων μεθόδων.

Ἐθεώρησαν λοιπὸν ὅτι ἡ αἰτιολογία πιθανὸν νὰ ὤφειλετο εἰς τοιαῦτα ἄτομα ἐκ φόβου τῶν ἐπὶ τῇ λήψει τοῦ ἠλεκτροκαρδιογραφήματος.

Πράγματι ἐπανάλαβον τὸ ἠλεκτροκαρδιογράφημα τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ὁπότε ὁ ἀσθενὴς εἶχε πείραν καὶ δὲν ἐφοβεῖτο πλέον, καὶ τότε ἦτο φυσιολογικόν.

Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴν ὥστε νὰ μελετήσουν πλήρως 22 τοιαύτας περιπτώσεις, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὁποῖαν κατέγραψαν εἰς ἓνα πῖνακα. Ἐκ τοῦ πῖνακος αὐτοῦ βλέπομεν τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά:

1) Ὅτι ὅλα τὰ ἄτομα ἦσαν ὑγιῆ, δοθέντος ὅτι ὅλοι αἱ ἐξετάσεις ἦσαν ἀρνητικαί.

2) Ὅτι καὶ αἱ 22 περιπτώσεις ἐξετασθεῖσαι ὑπὸ ψυχιάτρου εὐρέθησαν με ἀνωμαλίας ἀφορῶσας εἰς τὸ συναίσθημα, καὶ δὴ αἱ πλεῖστοι εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν ἀγωνίας.

3) Ὅτι ἅπαντες, ἐφ' ὅσον εὐρίσκοντο εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχικῆς ἀνωμαλίας ἔφερον ἀλλοιώσεις τοῦ ἠλεκτροκαρδιογραφήματος.

4) Ὅτι αἱ ἠλεκτροκαρδιογραφικαὶ ἀλλοιώσεις ἠλαττώθησαν σημαντικῶς, ἢ καὶ ἐξηφανίσθησαν τελείως, ὅταν τὸ ἄτομον ἠρέμησε ψυχικῶς.

Συνεπῶς ἠλεκτροκαρδιογραφικῶς ἀποδεικνύεται σαφέστατα, ὅτι τὰ ψυχικὰ ἐρεθίσματα ἐκτρέπουν τὴν φυσιολογικὴν διεγερσιν τοῦ καρδιακοῦ μυῶς.

Νομίζω ὅτι ὅσα ἐξετέθησαν, ἦσαν ἤδη ἀρκετὰ ὥστε νὰ μᾶς πείσουν ἀντικειμενικῶς, ὅτι αἱ ἀνωμαλῖαι τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου ἔχουν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς καρδίας.

Δ. ΛΑΔΑΜΗΣ

Henriette Charasson

ΑΠΟΨΕ, ΘΕΕ ΜΟΥ

Ἐμπόση, Θεέ μου, ἡ καρδιά μου εἶναι βαρεὶά
καὶ ἀποθαρρημένη:

Τὰ παιδιὰ, ποὺ δὲν εἶναι κείνο ποὺ θάπρεπε,
ἡ ἡλικία ποὺ ἔχω,

Ἡ κούραση, ἡ ἀρρώστεια, τὰ χρήματα, ποὺ εὐκόλα
κανεῖς ξοδεύει, ἐνῶ τὰ κερδίζει τόσο δύσκολα,

Ἡ σιωπὴ κι' ἡ ἐρημιὰ ποὺ πιέζουν, κάποτε,
καταθλιπτικὰ τὴν ἐξοχή,

Κι' ὄλες αὐτὲς οἱ ἀποπομπές, αὐτὲς οἱ δυσκολίες,
αὐτὲς οἱ μάταιες προσδοκίες, αὐτὰ τὰ ὄχι, κι' αὐτὰ τὰ ναί,

Οἱ ἀμφιβολίες, ποὺ ἔχω γιὰ τὸ ἔργο μου, καὶ ποὺ ἔρχονται
νὰ ἐνισχύσουν, ἀπ' τὸ μέρος τῶν ἄλλων, κάποιες λησμοσύνες,

Τὸ αἶσθημα γιὰ τὴ ματαιότητα τῶν προσπαθειῶν μου
κι' ἡ ἀγωνία γιὰ τὰ χρόνια ποὺ θὰ ῥθουν....

Σοῦ τὴν προσφέρω, Θεέ μου, ἀφοῦ ἀπόψη
δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο γιὰ νὰ σοῦ προσφέρω!....

Ἐπὸ τὸ «Κύριε καὶ Θεέ μου».

Μεταφραστικὴ: ΚΟΥΛΗΣ ΑΛΕΠΗΣ

ΚΟΝΤΑ ΣΤΟΝ ΑΡΡΩΣΤΟ ΦΟΙΤΗΤΗ

Μία από τις εφειτεινές έκδηλώσεις της δράσεως τῶν φοιτητικῶν κύκλων ἀφορᾷ, εἰς τὸν τομέα τῆς «Προνοίας». Οἱ φοιτηταὶ ποὺ μετέχουν στὸ ἔργο αὐτὸ, ἀνέλαβαν τὸ μεγάλο χρέος καὶ τὴν τιμητικὴ ἀποστολὴ νὰ ἐπισκέπτονται τακτικὰ τοὺς ἀσθενεῖς συναδέλφους τῶν, ποὺ νοσηλεύονται στὰ санаτόρια.

Πρόθεσις τῶν δὲν ἦτο οἱ ἐπισκέψεις αὐτῶς νὰ πάρουν χαρακτῆρα τυπικό, ἀλλὰ νὰ ἀποτελέσουν κάτι τὸ βαθὺ καὶ οὐσιαστικό: νὰ βοηθήσουν τὸν ἀρρωστο στὴν ἀντιμετώπισι τῶν ἀναγκῶν του κατὰ τὸ δυνατόν καὶ νὰ γίνουν ἀφορμὴ κι' ἀφετηρία μιᾶς βαθύτερης ἐπαφῆς καὶ ἐπικοινωνίας καὶ τὸνώσεως. Κἀτι τέτοιο εἶχε φυσικὰ πολλὲς δυσκολίες κι' ἐμπόδια, ἀπὸ τὴν θεωρίαν ὡς τὴν τελευταία λεπτομέρεια, ποὺ ὅμως ἔπρεπε νὰ ὑπερνικηθοῦν.

Ἡ καθόλου θεωρία τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, προσφέρεται καὶ σὲ μᾶς τοὺς φοιτητάς—συνδρομητάς τῶν «Ἀκτίων»—ἀπὸ τὴν «Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων». Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ μελετήσης, νὰ ἀφομοιώσης!.....

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ θεωρία, εἶναι καὶ ἡ γραμμὴ, ἀπόρροια τῆς θεωρίας, ἡ ξεκαθαρισμένη καὶ ρεαλιστικὴ γραμμὴ πορείας. Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ πειθαρχήσης!

Εἰδικώτερα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Πρόνοιαν ὑπάρχει τὸ ζωντανὸ καὶ πλουσιώτατο περιεχόμενο τοῦ βιβλίου «Εἰς τὴν Ἰπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης», ποὺ ἐμφανίζει τὸ καταπληκτικὸ πραγματικὰ ἔργο ποὺ ἐπιτελέσθηκε μετὰ τὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὴν Πρόνοιαν τῶν «Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος». Εἶναι ἕνα βιβλίον-ὁδηγός.

Ἡ θεωρία καὶ ἡ γραμμὴ ἔπρεπε φυσικὰ νὰ συμπληρωθοῦν μετὰ τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας καὶ μετὰ τὰ πρόσωπα. Τὰ πρόσωπα ποὺ θὰ ἔκαναν μιὰ τέτοια προσπάθεια ἔπρεπε νὰ εἶναι καλὰ ἐφοδιασμένα καὶ προετοιμασμένα ὥστε μετὰ κέρφιν

καὶ χαρὰ, μετὰ πνεῦμα μαθητείας καὶ σύνεσι, μετὰ ἀγάπην, πρὸ πάντων μετὰ ἀγάπην, νὰ κάνουν τὸ χρέος τοὺς σωστά.

Ἦταν ἕνα πρῶτον ξεκίνημα, μιὰ πρῶτη ἀρχὴ ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Κι' ἔγινε· ἔγινε πολλὰς φορὰς. Καὶ νὰ τώρα, ποὺ ἤμποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ πείρα ποὺ ἀποκτήθηκε, γιὰ στοιχεῖα καὶ πράγματα ποὺ ἤμποροῦν νὰ βοηθήσουν στὸ μέλλον.

★

Μετὰ τὴν σκέψιν μας, λοιπόν, ὡς παρακολοθήσομε τοὺς ἐπισκέπτας, τοὺς κοινωνικοὺς αὐτοὺς ἐργάτας, στὶς ἐπισκέψεις τοὺς. Ἄς τοὺς δοῦμε ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ καθένας τοὺς μπαίνει στὸ λεωφορεῖο μαζί με τοὺς ἄλλους ἐπιβάτας, ποὺ κι' αὐτοὶ φαίνεται ὅ,τι πᾶνε στὸ санаτόριον, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν τοὺς καὶ τὰ δέματα ποὺ κρατᾶνε στὰ χέρια.

Τὸ πρῶτον ποὺ διαπιστώνει κανεὶς μόλις μπῆ στὸ λεωφορεῖο εἶναι ἡ ὅλη ἀτμόσφαιρα· κάθε ἄλλο παρὰ εὐχάριστη εἶναι. Συνήθως ἡ στενοχώρια, ἡ κατάθλιψις, ποὺ ἐκφράζεται στὰ ρυτιδωμένα μέτωπα, στὰ ἀνήσυχτα μάτια, στὰ πικραμένα χεῖλη, φέρνει μιὰ κατάστασιν σιωπῆς. Δὲν μιλάει κανένας, γιὰτὶ δὲν ἔχει ὄρεξιν νὰ μιλήσῃ. Ἔτσι κι' ὁ ἐπισκέπτης μας βυθίζεται σὲ σκέψεις. Τὸ κλείσιμο αὐτὸ στὸν ἑαυτὸν τοὺς δὲν προέρχεται τόσο ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος ὅσο ἀπὸ τὸν μέσα του κόσμον, ἀπὸ τὴν συναίσθησιν-τῆς ἰερῆς, μὰ καὶ πολὺτιμης ἀποστολῆς.

Πρέπει νὰ γνωρισθῇ μετὰ τοὺς ἀρρωστοὺς φοιτητάς· στὸν «κύκλον», τοῦ ἔδωσαν τὰ ὀνόματα καὶ ὄχι μόνον τὰ ὀνόματα ἀλλὰ καὶ τόσα ἐφόδια· πνευματικὰ, μὰ καὶ τεχνικὰ ἐφόδια.

Ὁ ἐπισκέπτης μας θυμᾶται τὴν συμμελέτην ποὺ ἔκαμαν στὴ μορφωτικὴ συνάντησιν τοῦ κύκλου πάνω στὸ ἄρθρον: «Τὸ νόημα τῆς ἀρρώστειας» τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἀμβούργου Γιόρδης,

πού δημοσιεύθηκε στις «Ακτίνες»⁽¹⁾ και τὰ άρθρα από τὸ βιβλίο «Ἡ ἀρρώστεια καὶ ἡ ψυχὴ»⁽²⁾. Πολλὲς ἀρρώστειες ἔχουν αἰτία καθαρὰ ψυχικὴ. Ἡ αἰσιοδοξία, τὸ θάρρος, ἡ λύσι τῶν συγκρούσεων, εἶναι ὄροι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν ἀποθεραπεία. Ὁ ἄρρωστος πρέπει νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ βρῆ τὸ νόημα τῆς ἀρρώστειας του· πρέπει νὰ ἀφουγκρασθῆ προσεκτικὰ καὶ μὲ ταπεινωσι αὐτοῦ πού τοῦ λέει ὁ Θεὸς μέσα ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια.

...Ἀλήθεια! Πόση ἀγάπη πρέπει νὰ τοῦ δείξω, σκέπτεται ὁ ἐπισκέπτης μας, πόση κατανόησι! Δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ πὼς πηγαίνω νὰ τοῦ κάμω τὸ δάσκαλο. Ἀντιθέτως ἔχω τόσα νὰ διδαχθῶ! Θέλω νὰ γίνω ἕνας φίλος του. Δὲν πρέπει νὰ σχηματίσῃ τὴν ἐντύπωσι πὼς ὁ σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεώς μου ἔξαντλεῖται εἰς μίαν «φιλανθρωπικὴν πράξιν». Αὐτὸ θὰ τὸν πλήγωνε, ἀσφαλῶς θὰ τὸν πλήγωνε. Πάντως πρέπει νὰ ἔχω ὅλη τὴν δόλοψυχὴ διάθεσι νὰ τὸν ἐξυπηρετήσω σὲ ὅ,τι μπορῶ καὶ μοῦ περνάει ἀπὸ τὸ χέρι. Τὴν ἀγάπη μου, αὐτὸ πρέπει νὰ τοῦ δείξω.

«Σωτηρία!» Ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ εἰσπράκτορος· καὶ ὁ ἐπισκέπτης μας κατεβαίνει ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο. Μαζὶ μὲ τὸ κύμα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων προχωρεῖ πρὸς τὴν εἴσοδο. Δένδρα, λουλούδια, πεῦκα, κάτι πού σοῦ μυρίζει ἐξοχῆ· κι' ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πράσινο χαλὶ πού σὲ περικυκλώνει διακρίνεις τίς κάτασπρες κλινικές. Ὁ ἐπισκέπτης μας ρωτώντας, πλησιάζει τὴν κλινικὴ πού τὸν ἐνδιαφέρει καὶ νοιώθει πὼς ἡ καρδιά του ἀρχίζει νὰ κτυπᾷ γρηγορότερα. Σὲ λίγες στιγμὲς θὰ συναντήσῃ ἕνα ἄγνωστο πρόσωπο.

...Ἄλλ' ὄχι, παίρνει θάρρος καὶ μπαίνει στὸ θάλαμο. Μιὰ δομὴ φαρμάκου τοῦ κεντᾷ τὴν ὄσφρησι. Στὰ πρόσωπα τῶν πρώτων ἀσθενῶν πού συναντᾷ εἶναι ζωγραφισμένη μόνιμα ἡ γλωμάδα, ἡ τὸ πύρωμα τοῦ πυρετοῦ. Ρωτᾷε κάποιον γιὰ τὸν φοιτητὴ πού ἐνδιαφέρεται, κι' ἐκεῖνος μὲ τὸ δάκτυλο τοῦ δείχνει τὸ τελευταῖο κρεβάτι.

Πηγαίνει πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὁ ἄρρωστος εἶναι ξαπλωμένος, κουκουλωμένος ὡς τὴ μύτη. Ὁ ἐπισκέπτης μας πλησιάζει καὶ ρωτᾷ:
—Ὁ κύριος Τάδε;

—Μάλιστα!

—Λέγομαι Δεῖνα, ἔμαθα πὼς εἴσθε ἀσθενής καὶ ἦρθα νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ, καὶ τοῦ προτείνει τὸ χέρι.

Ὁ ἄρρωστος μένει κατάπληκτος· ἀνασηκώνεται λίγο ἀπὸ τὰ στρωσίδια του, βγάζει τὸ χέρι του μὲ κάποια δειλία, τέλος τὸ προτείνει καὶ χαιρετᾷ τὸν ἐπισκέπτη του. Τὸ πρόσωπό του εἶναι πυρωμένο ἀπὸ τὸν πυρετό, τὰ γυαλιστερά του μάτια πού χορεύανε ἀνήσυχα τεντώθηκαν διάπλατα:

—Μοῦ φέρνει κατάπληξι κύριε ἡ ἐπίσκεψίς σας, πὼς μάθατε ὅτι εἶμαι ἄρρωστος;

—Τὸ πληροφορήθηκα ἀπὸ τὴν γραμματεία τοῦ Νοσοκομείου· κι' ἕνα χαμόγελο διαγράφεται στὰ χεῖλη του.

—Δὲν φανταζόμουνα κύριε, λέγει ὁ ἀσθενής, πὼς ὑπάρχουν ἀνθρώποι πού νὰ ἐνδιαφέρονται. Βλέπετε ἡ κοινωνία, δὲν μᾶς ἔχει συνηθίσει σὲ τέτοια πράγματα...

Κι' ἔτσι δημιουργεῖται ἡ πρώτη ἐπαφή, ἡ πρώτη γνωριμία, τὸ πρώτο ξάφνιασμα ἀν' θέλετε. Μία ἐπίσκεψις ἀπροσδόκητη, ἀσυνήθιστη· καὶ μιὰ χειραψία. Μιὰ ἐπίσκεψι πού δὲν ἀποβλέπει σὲ κανένα κέρδος καὶ δὲν ἔχει κανένα, μὰ κανένα ὕλικὸ ὄφελος γιὰ τὸν ἐπισκέπτη.

Τώρα πᾶ ἡ πρώτη γνωριμία ἔγινε! Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ ἀρχίσουν νὰ ἐμφανίζονται τὰ προβλήματα τοῦ ἀσθενούς. Ἐνα πλῆθος προβλήματα πού πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ ἀσθενής σωστά...

★

Ὁ ἀσθενής μας δὲν εἶναι εὖπορος. Ἀντιθέτως μάλιστα καὶ τὰ σκεπάσματά του καὶ τὰ πράγματα πού ἔχει στὸ κομοδίνο του, μαρτυροῦν ἀδιάφυστα ὅτι εἶναι πτωχός, ὅτι μὲ δυσκολία ἀντεπεξέρχεται στὴν ἀρρώστεια του, πού θέλει ἔξοδα. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ θὰ φανερωθοῦν στὴ συζήτησι. Μόλις ὁ ἄρρωστος μας ξεθαρρέψῃ καὶ ἀρχίσει νὰ μᾶς μιλήσῃ ἄνετα, θ' ἀναφέρῃ τίς οικονομικὲς του δυσκολίες. Καὶ θὰ δοῦμε πὼς τὸν ἀπασχολεῖ τὸ οικονομικὸ πρόβλημα ἔντονα. Τὸν κάνει ν' ἀγωνίζεται μὲ τὴν σκέψι καὶ

(1) «Ακτίνες» 1951, σελ. 433.

(2) Ἐκδοσις τοῦ «Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑγχειρίσεως».

νά άγωνιᾶ, γιατί δέν ἔχει φυσικά καμμιᾶ σωματική δυνατότητα καταβολῆς ἐργασίας. Οἱ δικοί του πολλές φορές ἀπό τήν ἐπαρχία δέν τόν ἐπισκέπτονται, γιά νά μπορέσουν νά τοῦ στείλουν τά «ναῦλα» πού θά ξόδευαν στό ταξίδι. Πρέπει νά προμηθευθῆ κάτι, ἀπό τά χίλια δυό πράγματα ἀπό τά ὁποῖα ἔχει ἀνάγκη.

—Χρειάζομαι στρεπτομυκίνες, ἡ κατάστασίς μου χειροτερεύει. Δέν ἔχω ὅμως λεπτά.

Καί σκεφθῆτε τά συναισθήματα αὐτοῦ τοῦ ἀρρώστου, μόλις πληροφορηθῆ πῶς ὁ ἴδιος ὁ ἐπισκέπτης του, ἀναλαμβάνει νά κάνει ὅ,τι πρέπει, γιά νά τοῦ προμηθεύσῃ τὸ φάρμακο μέσῳ τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης δωρεάν. Γιά πρώτη φορὰ τά χεῖλη τοῦ ἀσθενοῦς διαγράφουν ἕνα χαμόγελο. Καί τότε ὁ κοινωνικός ἐργάτης μας, ξέρει νά ἐκμεταλλευθῆ τήν εὐκαιρίαν:

—Χαίρω πού σᾶς βλέπω καί χαμογελάτε. Ξέρετε ἡ εὐχαρίστησις, ἡ χαρά, ἡ ψυχική ἀντιμετώπισις, εἶναι τὸ καλύτερο φάρμακο γιά τήν ἀρρώστεια σας· ἔτσι δέν εἶναι; Ἐσεῖς ἄλλωστε τά ξέρετε καλύτερα ἀπό μένα...

Πρέπει νά πάρῃ λίγο κουράγιο, γιατί ἀγωνίζεται ὁ φυματικός ἀσθενής, ἀγωνίζεται πολύ καί ἔντονα.

Ἄλλὰ λίγες φορές ἔχει τὴ συναισθησι τοῦ νικητοῦ. Αὐτὸ κυρίως εἶναι τὸ μεγάλο πρόβλημα καί τὸ μεγάλο ὄχυρό πού ἔχει νά ἐκπορθῆσῃ σάν κοινωνικός ἐργάτης ὁ ἐπισκέπτης μας. Πρέπει νά νοιώσῃ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀσθενοῦς, νά καταλάβῃ τὴν νοσηροπία του, νά ζῆσῃ τὴν ψυχολογία του καί νά τοῦ δώσῃ τὸ χέρι γιά βοήθεια. Νά τὸν κἀνῃ νικητῆ.

Ἄλλο πρόβλημα θεμελιώδες ἐκτός ἀπὸ τὸ οἰκονομικό, εἶναι ἡ συνέχισι τῶν σπουδῶν. —Ἄχ! οἱ σπουδές μου, λέει μὲ παράπονο ὁ ἀρρώστος στὸν ἐπισκέπτη του. Ζῶ μὲ τὴν προσμονὴ νά μοῦ πέσῃ ὁ πυρετός. Οἱ ὥρες περνοῦν, τὰ λεπτά, τὰ δευτερόλεπτα καί μόνον τοὺς κτύπους τῆς καρδιάς μου ἀκούω. Πιάνω νά διαβάσω ἕνα ἔντυπο, ἔτσι σάν ὑποκατάστατο μελέτης, τὰ γράμματα ὅμως χορεύουν... Νοσταλγεῖ τὴν ἐπάνοδο στὴ φοιτητικὴν ζωὴ, στὴ μελέτη, στὴν ἐπιστημονικὴ πρόοδο καί κατάρτισι.

Καί αἱ περιπτώσεις τῶν προβλημάτων δλο καί ἀλλάζουν μορφές.

—Σήμερα μοῦ φαίνεσθε πολὺ στενοχωρημένον, παρατηρεῖ ἕνας ἐπισκέπτης μας.

—Μετράω τῆς ἡμέρες πού ἐγγίζουν. Θὰ μὲ διώξουν γιατί συμπληρώω 16 μῆνες, ἦταν ἡ ἀπάντησι.

Καί μαθαίνομε τὸ δυσάρεστο ὅτι ὑπάρχει ὁ νόμος 312/1936 πού ἀπαγορεύει τὴν παραμονὴ τῶν φοιτητῶν στὸ νοσοκομεῖο πέρα τῶν 16 μηνῶν. Καί τὸ πρόβλημα περιπλέκεται. Θὰ γυρίσῃ σπῆτι του. Ἄλλὰ ποῖος θὰ τὸν παρακολουθῆ, ποῖος θὰ τὸν κουράρῃ; Καί τὰ μέσα πού δέν ὑπάρχουν; Κι' ὅλα αὐτὰ καλά, ἀλλὰ δέν ὑπάρχει φόβος νά κολλήσῃ τοὺς δικούς του; «Εἶμαι ἐστία μόλυνσεως», λέγει. Τὸ σκέπτεται, λυπᾶται, στενοχωριέται, ἀγωνιᾶ. Εἶναι βλέπετε ἡ φιλοτιμία καί ἡ λεπτότης πού τὸν ἀναταράζουν καί τὸν στενοχωροῦν. Καί ἀπὸ τὴ στενοχωρία του παθαίνει ἐξιδρωμα στὸν πνεύμονα.

Ὅταν θελήσετε νά ρωτήσετε κάποιον ἄλλον ἀσθενῆ, πού εἶναι κάπως καλλίτερα στὴν ὑγεία του, τί διαβάζει, θὰ σᾶς μιλήσῃ γιά διάφορα δευτέρας καί τρίτης τάξεως ἔντυπα. Εὐκαιρία στὸν ἐπισκέπτη νά τοῦ ὑποσχῆθῃ καί νά τοῦ πᾶρῃ στὴν ἐπόμενη ἐπίσκεψι ἕνα πράγματι καλὸ βιβλίον. Ὅμως πῶς βιβλίον εἶναι κατάλληλον γιά τὸν τάδε ἀσθενῆ; Καί πῶς θὰ βρεθῆτὶ τὸ βιβλίον αὐτό; Τὴν ἀπάντησι καί σ' αὐτὰ τὰ προβλήματα θὰ τὰ δώσῃ ἡ πολυμήχανη ἀγάπη. Μήπως εἶναι ἀδύνατο νά γίνῃ μιὰ εἰδική, μικρὴ, δανειστικὴ βιβλιοθήκη;

Ἄλλὰ τὰ παράπονα, ἕνα πλῆθος παράπονα γιά τὴν ἀρρώστεια καί τὴ ζωὴ στὸ νοσοκομεῖο γίνονται ἀλυσίδα πού μακραίνει καί δέν ξέριες πού θὰ φθάσῃ...

Κι' ἀπ' αὐτῆ τῆ συντροφία μὲ τὴ δυστυχία μπορεῖτε νά καταλάβετε γιατί ὁ ἀρρώστος εἶναι ἔτοιμος νά ἀκούσῃ τοὺς ψιθύρους ἐκείνων πού ξέρουν νά ἐκμεταλλεύονται τέτοιες περιστάσεις.

Ἡ ἀπελπισία πολλές φορές καί ἡ ἀπογοήτευσις κάνει τὸν ἀρρώστο ράκος, κουρέλι ἀληθινόν, ἄτομο ἀδύναμο καί ἀνελεύθερο. Ἐνῶ κἀλὶ ὁ φόβος, μήπως μαθευτῆ ὅτι εἶναι ἀρρώστος ἀπὸ φυματίωσι, εἶναι καταφάνερος.

Τώρα ἀκριβῶς, ὁ ἐπισκέπτης-κοινωνικὸς ἐργάτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ ἀνοίξῃ καὶ νὰ τοῦ δείξῃ ἕναν ἄλλο δρόμον πρὸ διὰπλοτο καὶ πρὸ φαιτεινῶ. Ἔχει νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν. Τὴ χαρούμενη—ναὶ τὴ χαρούμενη—ἀγωνιστικὴν διάθεσιν, ποὺ ἐμπρέπει σὲ ἐλευθέρους ἀνθρώπους καὶ ποὺ δίνει, αὐτὴ μόνη, τὸ αἶσθημα τῆς νίκης. Μιᾶς νίκης ποὺ ἀφορᾷ καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πραγματικότητα καὶ εἰς δλόκληρην τὴν πραγματικότητα τῶν αἰώνων. Συγχρόνως ὁμοῦ ὁ ἐπισκέπτης νοιώθει καὶ ἕνα κέντρισμα εὐθύνης, εὐθύνης ποὺ ἀνταναντᾷ σὲ ὅλους μας, γιατί ὡς τώρα λείπει ὁ ἀνθρώπος ποὺ νὰ συμπαρασταθῇ στὸν ἄρρωστο φοιτητὴ καὶ εἰδικώτερα στὸ φυματικὸ ποὺ ἔχει ἰδιαίτερα προβλήματα καὶ ἰδιαίτερη ψυχολογία. Νὰ συμπαρασταθῇ καὶ νὰ διδαχθῇ!

Γιατὶ ἀλήθεια κανεὶς διδάσκεται κοντὰ τους. Τότε μόνο καταλαβαίνεις τί μεγάλο καὶ πολύτιμο πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑγεία, καὶ ὅτι δὲν εἶναι κάτι αὐτόνοητο. Ἐκεῖ μέσα καταλαβαίνεις καὶ ἐκτιμᾷς τὴ ζωὴ μὲ διαφορετικὸ τρόπο, τὴ βλέπεις μὲ διαφορετικὸ πρῶσιμα καὶ σκέπτεσαι τί μπορεῖς νὰ κάμῃς μ' ἕνα μόνο λόγο διαφορετικὸ μὲ μιὰ μόνο πληροφορία, μ' ἕνα «τίποτα». Ἐνας ἄρρωστος σκεπτόταν, ποῦ θὰ βρῇ 300.000 δοχ. γιὰ νὰ κάμῃ μιὰ τομογραφία. Κι' ὁμοῦ τὸ πρόβλημά του λύθηκε αὐτομάτως ὅταν τοῦ ἐλέχθη ὅτι μπορεῖ νὰ τὴν κάμῃ δωρεάν στὴν Πανεπιστημιακὴ Λέσχῃ. Οἱ πρὸ πολλοὶ ἀγνοοῦσαν ὅτι ἔχουν τόσο πολλὰ πλεονεκτήματα μὲ τὴ βοήθεια τῆς Λέσχης. Καὶ ὀφείλομε νὰ τὸ ποῦμε πῶς ἡ Διεύθυνσις τῆς Ὑγειονομικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Λέσχης δείχνει ἀμεριστον ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς φυματικὸς φοιτητάς. Καὶ δὲν εἶναι καὶ λίγες οἱ περιπτώσεις ποὺ ὁ ἐπισκέπτης μας γίνεται ἀκριβῶς ὁ μεσάζων μεταξὺ Λέσχης καὶ ἀσθενοῦς. Φαντασθῆτε πόσην ἐκπληξιν καὶ χαρὰν αἰσθάνεται ὁ ἀσθενής μας ὅταν μετὰ δύο ἡμέρας ξαναβλέπῃ τὸν ἐπισκέπτην του μὲ ἕνα δεύτερο δέμα στὸ χέρι. Εἶναι πάλι στρεπτομυκίνες.

—Σὰς εὐχαριστῶ πολύ, πάρα πολύ. Καὶ ὁ ἀσθενής συμπληρώνει κατ' ἴδιαν (μεταφέρω τὰ ἴδια του τὰ λόγια) —Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία.... Τί ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ ἡ

ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία!....

Ἔτσι δημιουργεῖται μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐγκαρδιότητος, χαρᾶς, εὐλικρινείας, ἀνακοινωνικότητος μεταξὺ δύο ψυχῶν, ἀρρώστου καὶ ἐπισκέπτου. Ὁ ἄρρωστος πρὸ ξεθαρρεῖ, ἀνακαλύπτει καὶ παραδέχεται πῶς ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ δουλεύουν μὲ ἀνιδιοτέλεια, γιατί ἀπλούστατα τὸ διαπιστώνει μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια. Ὁ ἄρρωστος μας ἔχει τώρα ἕνα φίλο, ἕνα στήριγμα, ἕναν ἀδελφόν, ποὺ μὲ ἀγάπη ἐνδιαφέρεται γι' αὐτόν. Ὁ ἄρρωστος βρίσκει ἐπὶ τέλους κάποιον ποὺ «ἔξερει νὰ τὸν ἀκούῃ». Βρίσκει μιὰ διέξοδο νὰ διατυπώσῃ τίς σκέψεις του, τὰ παράπονά του, τοὺς πόθους, τίς ἀνησυχίες του.

Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μιὰ βοήθεια γιὰ τὴ λύσιν τῶν συγκρούσεων, τῶν ψυχικῶν συγκρούσεων, ποὺ φωλιάζουν συνήθως στὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας; Ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο θέμα: Ἐπισκέπτης καὶ ἄρρωστος μαζί νὰ λύσουν τὸ ψυχικὸ δρᾶμα ποὺ κρύπτεται πίσω ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια ἢ ποὺ ἐπιτείνει τὴν ἔντασιν τῆς ἀρρώστειας. Ἀλλὰ στὴ σειρά τῶν ἐπισκεψέων μας συναντοῦμε καὶ ἕνα διαφορετικὸ τύπο ἀσθενοῦς. Ἔχομε τὸ νέο ἐκεῖνο φοιτητὴ ποὺ μὲ θάρρος καὶ σθένος καὶ ψυχικὴ ἐνεργητικότητα καὶ πεποιθήσιν καὶ δυναμισμὸ ἀντιμάχεται τὴν ἀρρώστεια καὶ τίς δυσκολίες τῆς. Ἔχομε τὸν φιλότιμο ἀσθενῆ ποὺ ὅταν πάρῃ ἀδεία ἐξόδου ἐπισκέπτεται τὸν ἐπισκέπτην του σπῆτι του. Θέλει, λείει, νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, γι' αὐτό. Ἔχομε τὸν ἀσθενῆ ποὺ εἶναι πνευματικὸς ἐργάτης καὶ γίνεται πυρήνας καὶ ἐστία πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀνωτερότητος μεταξὺ τῶν ἀσθενῶν του.

★

Καὶ τώρα πρὶν τελειώσωμε θὰ θέλαμε νὰ προλάβωμε μιὰ πλάνη, μήπως νομίση κανεὶς πῶς κάνομε τὴν δουλειά μας ἄφογα καὶ ἀλάνθαστα. Ἀπεναντίας, λάθη γίνονται, ἐλλείψεις ὑπάρχουν, ἀλλὰ λάθη καὶ ἐλλείψεις ποὺ προσπαθοῦμε νὰ τίς διορθώσωμε καὶ νὰ τίς ἀναπληρώσωμε. Καὶ αὐτὸ γίνεται στοὺς κύκλους μας. Μετὰ ἀπὸ κάθε τέτοια ἐξόρμησις γίνεται στὸν κύκλον κριτικῆς. Ὁ καθένας λέγει τὴν πείρα του, τίς δυσκολίες ποὺ συνήντησε, τὰ ἐμπόδια ποὺ στά-

θηκαν στὸ δρόμο του, τίς ἐνέργειες πού ἔκαμε, τί δὲν ἔπρεπε νὰ κάμῃ, τίς ἐπιτυχίες του, τὰ προβλήματα τοῦ ἀσθενοῦς, τίς ἀπορίες πού ἔχει καὶ τόσα ἄλλα. Κι' ἔτσι ἔχομε μιὰν ἀνταλλαγὴν σκέψεων, ἀπόψεων, γνώμων, πού ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν προετοιμασία γιὰ πλουσιωτέρα καρποφορία. Γιατί τώρα πιά τὸ ξέρομε καὶ ἀπὸ τὴν πείρα μας ὅτι ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι μόνον αἴσθημα ἀλλὰ καὶ τέχνη. Γιὰ νὰ ὠφελήσωμε πραγματικὰ τὸν ἄλλον, δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ τὸν ἀγαπάμε. Πρέπει νὰ ξερωμε καὶ πῶς νὰ ἐκδηλώσωμε καλύτερα τὰ αἰσθητήματά μας.

Πάντως δεφείλομε νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι ἡ ὀλίγη αὐτὴ ἐργασία μπροστά στὸ μεγάλο καὶ δύσκολο καθῆκον πού μᾶς καλεῖ ὁ πόνος τῶν συναδέλφων μας, εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχῆς. Θὰ λέγαμε πῶς μέχρι σήμερα ὅλα αὐτὰ πού ἀναφέραμε δὲν ἦταν

παρὰ οἱ οἱ πρώτες βοήθειες. Χρειάζεται ἡ συνέχεια, ἡ κατ' ἐπιστήμην συνέχεια, ἡ συνεπὴς συνέχεια, στὸ ὠραῖο αὐτὸ ἔργο πού κλείνει μέσα του τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ: «ἠσθένησα καὶ ἐπεσεκέψασθέ με».

Γι' αὐτὸ καὶ θὰ συνεχίσωμε. Πρέπει νὰ συνεχίσωμε. Εἶναι καθῆκον μας. Καθῆκον ὄλων ἄλλωστε. Καὶ ὄλοι, μὲ τὴν βεβαιότητα πῶς καμμιὰ, μὰ καμμιὰ ἐκδήλωσι ἀγάπης δὲν πάει χαμένη, ὄλοι, νὰ συντελέσωμε εἰς τὴν πραγματοποίησι ἐκεῖνου πού γράφει ὁ Π. Μελίτης εἰς τὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου «Εἰς τὴν Ἱηρησιαν τῆς ἀγάπης» ὅτι: «Ὅταν ὑπάρχη ζωὴ χριστιανικῆς ἀγάπης..... αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν μόνην λογικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Γ. ΜΠΟΖΩΝΗΣ

ΑΝΟΙΞΙ ΔΕΝ ΘΑ ΔΗΣ

"Ανοιξι δὲν θὰ δῆς μὲς σὶὸν καθρέφτη
δὲν θαντικρούσης νεῖατα σὶὸ γυαλί.
Τριγύρω σου πικρὸ σκοτάδι πέφτει
Καὶ δὲν γυρνᾷ κανεὶς πιά νὰ σὲ δῇ!

Κι' ὅμως ἦσουν τριαντάφυλλο ἢ Ἀπρίλη
δροσιά μιᾶς ροδοδάχτυλης αὐγῆς.
Μέλι σταλάζαν καὶ τὰ δυὸ σου χεῖλη
καὶ μάγευαν τὰ πλάσματα τῆς γῆς.

Ἀλήθεια, σὰν τὴν ἀνοιξι κι' ἡ νιότη
τριγύρω της τὸ θέλητρο σκορπᾷ.
Τὸ γέλοιο, τὸ τραγοῦδι, τὸνεῖρό της
μπομπούκια σὶ' ἀνθισμά τους τρυφερά.

Κι' ὅποια σὶὴν ὀλόδροση μορφὴ
τῆς ὁμορφιάς τὰ χρώματα κι' ἡ χάρι
μιλᾷνε, πῶς βαθεῖά, τῆς ἀρετῆς
λάμπει τὸ καθαρὸ μαργαριτάρι.

Μά, ὦ Πλάσιη, ἄς ἦταν τέτοια μιὰ στιγμή,
αὐρα γλυκεῖα τὰ νέφη νὰ σκορπίσῃ
κι' ἐμπρός της, ἀπ' τὰ οὐράνια, νὰ πλωθῇ
σὶὴ λαμπερὴ μαγεῖα της ἢ δύσι.

Ἦ, νᾶτην ὀδηγήτρα φωτεινῇ,
σιτῆλη πυρὸς μὲς σιτῆς νυχτιάς τὰ σκοτῆ.
Τὸν κόμο τῆς ἀλήθειας πλαστοουργεῖ
καὶ τῆς ἀγάπης ἢ χρυσῆ μας νιότη!

Χίλιες φωνὲς μὲ ὀλόχαρὸ τραγοῦδι
σὲ κάλεσαν καὶ σένα μὲς σὶὸ φῶς.
Μὰ σὺ γιὰ κλάμμα πῆρες τὸ τραγοῦδι...
Τὰ σιτῆτη σου δὲν γέμισαν παλμὸ

σὶὴ νέα ζωὴ πάνταειλε γιὰ σένα...
Μὰ κεῖ πὸν λαχταροῦσες τὴ χαρὰ
καὶ φάνταζαν λιβάδια ὀλανθισμένα
ἀλύπητη σὲ βρῖσκει χειμωνιά!

Τώρα φλογίζει ὁ πόνος τὴν καρδιά,
καὶ σκλάβα μὲς σὶὰ τριδίπλα δεσμά της
ξυπνᾷ, κάποιες σιγμῆς, κι' ἀναζητᾷ
μάτελυσιά ἢ ἀγνὸ θησαυρισμά της!...

ΑΠΛΟΤΗΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Ένα από τα χαρακτηριστικά του μεγαλείου των Ἀθηνῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος εἶναι ἡ φιλοκαλία, συνδυασμένη με τὴν ἀπλότητα. «Φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας» ὅπως λέει ὁ Περικλῆς στὸν ἐπιτάφιο, πὸν γράφει ὁ Θουκυδίδης. Ἔχομε γοῦστο στὸ ντύσιμό μας καὶ στὰ σπιτία μας χωρὶς πολλὰ ἔξοδα, εἴμαστε φιλόκαλοι μετ' εὐτελείας. Νὰ ἔνα ἀπὸ τὰ μοτικὰ, πὸν διαν τὸ κατέχη ἢ σύγχρονη γυναικα, γίνεται πλούσια, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πτωχὴ καὶ κατορθώνει νὰ παρουσιάσῃ τὸν ἑαυτὸ της, τὰ παιδιά της, τὸ σπίτι της γεμάτα χάρι καὶ ὁμορφιά. Εἶναι τιμὴ γιὰ τὴ σημερινὴ Ἑλληνίδα νὰ ἔχη μιὰ τέτοια πολυτιμὴ κληρονομία κι' ἔνα πρότυπο σιὸς ἀρχαίους προγόνους μας, πὸν μπορεῖ ἅμα θέλει νὰ τὸ μιμηθῇ.

Κι' εἶναι ἔνα αἴτημα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὠραῖο στὴν πλατυτέρή του ἔννοια. Στὸ βαθὺ αὐτὸ αἴτημα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἰδικὰ ἢ γυναῖκα μπορεῖ νὰ δώσῃ μιάν ἀπάντησι ικανοποιητικὴ. Εἴτε ὡς κόρη, εἴτε ὡς σύζυγος καὶ μητέρα, ἔχει σιὸ χέρι της πολλοὺς τρόπους νὰ τὸ πετύχῃ, δημιουργώντας μιὰ ὁμορφὴ κι' εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα μέσα σιὸ σπίτι της.

★

Φιλοκαλία, ὅπως ὅλοι ξεύρομε εἶναι ἢ ἀγάπη πρὸς τὸ ὠραῖο, ἢ αἰσθησις τοῦ καλοῦ. Μ' ἄλλα λόγια ἢ καλαισθησία, τὸ λεπτὸ γοῦστο, ἢ καλὴ γραμμὴ σιὸ κάθε τι μέσα σιὸ σπίτι, ἀπ' τὰ ἐπιπλα ὡς τὰ «bibelots», ἀπ' τὸ σαλόνι ὡς τὴν κουζίνα καὶ τὸ παράθυρο τὸ στολισμένο μετ' τὴ γλάστρα. Κι' ἐξαρτᾶται αὐτὸ ἀπὸ τὸ μάτι καὶ τὸ χέρι τῆς γυναίκας πὸν ἔχει ἔμφροτο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνατροφὴ καὶ ἐξάσκησι, πὸν πὸν ἀνεπτυγμένο ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τὸ αἰσθημα τῆς καλαισθησίας. Τὸ ὠραῖο τὴ γοητεύει τὴ γυναῖκα, τὴ συγκινεῖ, θέλει νὰ τὸ μιμηθῇ, νὰ τὸ παρουσιάσῃ σιὸν ἑαυτὸ της καὶ σιὸ σπίτι της. Ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, τί κάνει πολλὰ φορὲς; Κάνει

ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο πὸν θὰ τὴν βοηθήσῃ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ της. Ζητάει δηλαδὴ τὸ πολυτελές, τὸ βαρύτιμο, τὸ παραφορισμένο, τὸ φανταχτερό, τὸ γεμάτο πολυπλοκά σχέδια καὶ χρώματα. Καὶ παρουσιάζει συχνὰ ἔνα θέαμα τοῦ πὸν γελοῖον ἀρχοντοχωριατισμοῦ, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸ Μολιέρο.

Ἄς πάρωμε γιὰ παράδειγμα τὴ νέα πὸν πρόκειται νὰ πανδρευθῇ καὶ βγαίνει γιὰ νὰ φωνίσῃ ὅσα θ' ἀποτελέσουν τὸ νέο της νοικοκυριό. Τί ζάλη καὶ τί διασπαύρωσις γνωμῶν καὶ ἀντιλήψεων! Ἄλλος τῆς συνιστᾷ τοῦτο, ἄλλος τῆς προτείνει ἄλλο κι' ἐκεῖνη ξιμπάζεται ἀπὸ κάθε τι τὸ χιτυπητὸ καὶ τὸ μοντέρνο, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ὀλίγετα ἀταίριαστο σιὸς συνθήκες τῆς δικῆς της ζωῆς καὶ σιὸ σπιτικό της. Καὶ ὅμως τὸ ὠραῖο δὲν βρίσκεται τόσο σιὸ φανταχτερό καὶ τὸ βαρυσφορισμένο. Ἡ ὁμορφιά βρίσκεται κατὰ κανόνα, σιὸ ἀπλὸ καὶ λιτό, πὸν τὸ ζωντανεύει καὶ τὸ ζεσταίνει ἢ γυναικεῖα πνοή.

Βέβαια ἢ μόδα ἀλλάζει κάθε τόσο κι' ἔτσι ἐκεῖνο πὸν συνηθίζοιαν πρὶν ἀπὸ πέντε χρόνια μπορεῖ σήμερα νὰ ἐγγίξῃ τὰ ὅρια τῆς «ἀντίκας». Κι' ἐκεῖνο πὸν θεωρεῖται σήμερα ὠραῖο, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια νὰ θεωρητῆ ἀναισθητικό καὶ ἀπαίσιο. Συμβατικά εἶν' ὅλα αὐτά. Γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν πέφτει ἔξω ἐκεῖνος πὸν διαλέγει ἀπ' ὅλα τὸ ἀπλοῦστερο. Αὐτὸ πάντα ἔχει πέρασι. Μοιάζει μετ' τὸ κλασικὸ πὸν ξεπερνάει τὸ χρόνο κι' ἔχει σ' ὅλες τὶς ἐποχὰς τὴν ἀξία του. Κι' ἔτσι καταλήγομε σιὸν ὅτι ἢ φιλοκαλία συμπίπτει μετ' τὴν ἀπλότητα. Τὸ ἀπλό, πάντοτε βέβαια μέσα σιὸ ὅρια μιᾶς πραγματικῆς πολιτισμένης ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, εἶναι καὶ τὸ πὸν καλάσθητο, τὸ πὸν ὁμορφο. Κι' ἀκόμη εἶναι καὶ πὸν ἀντέχει περισσότερο σιὸν χρόνο. Ὅπως ὠραῖα συνιστᾷ μιὰ εἰδικὴ σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα «ἀκολοθητε τὸ γοῦστο καὶ τὴ μόδα, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ πολὺ

γονιά, γιατί τὸ σπιτικό σας θὰ κρατήσῃ πολὺ περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἐποχή. Κι' εἴπειτα τὴν ὁμορφιά τοῦ σπιτιοῦ σας πρέπει νὰ τὴν δώσουν στοιχεῖα πολὺ γερότερα ἀπὸ τὴ μόδα (1).

Εἶναι ἀναγκαῖα αὐτὴ ἢ παρέκθασις σχετικὰ μὲ τὴ μόδα, γιατί δυστυχῶς εἶναι πολὺ διαδεδομένη ἡ τρομερὴ παρανόησις ὅτι κάθε τι τὸ μοντέρνο εἶναι καλῆ σθητο. Καὶ φθάνουν σὶδ σημεῖο νὰ ταυτίζον τὴ μόδα μὲ τὴν ὁμορφιά, ὅσκις γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἐπίπλωσι καὶ τὴν ὄλη διαρροὺνμισι τοῦ σπιτιοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ξεκαθαρισθῇ τὸ ζήτημα αὐτό. Ἡ ἐκάστοτε μόδα δὲν συμπίπτει πάντοτε μὲ τὴν καλαισθησία, μὲ τὸ ὠραῖο. Συμπτωματικὰ μόνον μπορεῖ νὰ συμπίπτῃ, ποτὲ ὅμως δὲν ἔχει ὄργανικὸ σύνδεσμο μὲ τὸ ὠραῖο. Ἡ μόδα εἶναι γέννημα ἐμπορικῆς πνεύματος, συμφέροντος, εἶναι μᾶλλον ἐπιχειρήσις ἐπαγγελματιῶν, παρὰ ἀνθρώπων ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ ὠραῖο αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Κάθε τεχνίτης δὲν εἶναι καὶ καλλιτέχνης. Τὸ ἐμπόριο, τὸ κέρδος, ἡ βιομηχανία κινεῖται ὄχι ἀπὸ τὴν καλαισθησία, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ τί συμφέρει στὴν ἐπιχειρήσι. Τὸ ὠραῖο εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τις συνεχεῖς μεταλλαγές τῆς μόδας. Καὶ ἡ μόδα τότε πετυχαίνει, ὅταν ἀκολουθῇ τὸ ἀπλό καὶ τὸ ὠραῖο.

Ἄλλα τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ; Θὰ ἐπανέλθωμε σὶδν πολιτισμὸ τοῦ χροσοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλέους, ὅπου κυριαρχοῦσε πέρα ὡς πέρα τὸ κλασικὸ; Θὰ γυρίσομε λοιπὸν πίσω στὰ σπιτία, στὰ ἐπιπλα, στὴν διακόσμησι, στὰ κεντήματα ποὺ συνηθίζονταν στὴν ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Φειδίου; Κάθε ἄλλο. Τὸ θέμα μας εἶναι ἡ φιλοκαλία, ποὺ βρίσκειται στὴν ἀπλότητι. Αἱ ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα μποροῦν κάλλιστα νὰ συνυπάρχουν, γι' αὐτὸ θὰ ἔπρεπε ἡ γυναικα ποὺ θ' ἀνοίξῃ σπῆτι νὰ μὴν ὑποδουλωθῇ ἀναγκαστικὰ στῆς μόδας τις ἀκρότητες καὶ τις ὑπερβολές, ἀλλὰ νὰ ζητήσῃ αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα σὶδ κάθε τι ποὺ θὰ εἰτοιμάσῃ ἢ θὰ ἀγοράσῃ.

Αὐτὸ ποὺ σήμερον ἐπικρατεῖ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ὄχι καλαισθησία, ἀλλὰ ἐκφυλισμὸς τῆς καλαισθησίας. Κι' ἔχουμε ὄλοι μας ἐμποτισθῇ τόσο πολὺ ἀπ' αὐτὸν τὸν ἐκφυλισμὸ, ποὺ κοιτεύομε νὰ χάσομε ἐπιτελὸς τὸ αἶσθημα τοῦ ὠραῖου. "Ὅ,τι συνηθίζεται εἶν" ὠραῖο, ὅ,τι δὲν συνηθίζεται εἶναι ἄσχημο καὶ ἄρα ἀπόβλητο. Ἄλλο τὸ ζήτημα ὅτι τὸ δόγμα αὐτὸ σὶδ τέλος τῆς ἀναλύσεως δὲν εἶναι παρὰ ἓνας παράλογος συλλογισμὸς. Συνηθίζονται τὰ ἐπιπλα ἀγγλικῆς οὐθμοῦ μὲ τὰ σκαλισματα καὶ τὰ ἀμέτρητα στολῖδια; θὰ τὰ πάρωμε, κι' ἄς θέλουν ὄρες γιὰ νὰ ξεσκοπισθοῦν. Συνηθίζονται τὰ βαρεῖα καὶ πολυποίκιλα κεντήματα; Κι' αὐτὰ θὰ τὰ φτιάξωμε. Δὲν ὑποστηρίζει βέβαια κανεῖς ὅτι πρέπει τὸ κέντημα νὰ καταργηθῇ καὶ νὰ λῆ πάντοτε τὴν ὑπόθεσι ἓνα γαζὶ τῆς μηχανῆς. Ἄν τὸ βαρυνόρωμα μὲ κεντήματα εἶναι μία ἀκρότης κι' ἓνα ἄχρηστο βάρος, ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ προάγει τὴν καλαισθησία, τὸ δεύτερο εἶναι ἐξ ἴσου ἀκρότης ἀπόβλητη, γιατί μηχανοποιεῖ τὰ πάντα καὶ ἀποκλείει ὀλίτελα τὴν ὁμορφιά. Τὸ κέντημα ἄλλωστε εἶναι ἀνεκάνθεν τὸ στόλιωμα τοῦ ἐλληνικῆ σπιτιοῦ. Ἄλλὰ τὸ κέντημα τὸ ἐλληνικὸ καὶ τὸ ὠραῖο.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ καλεῖται ἡ σημερινὴ Ἑλληνίδα νὰ γίνῃ πρωτοπόρος σὲ μιὰ καινούργια ταυτική. Καλεῖται, ἀνεπηρέαστη ἀπὸ κάθε σιραβὴ ἀντίληψι ποὺ ἐπικρατεῖ σήμερον σχετικὰ μὲ τὴν καλαισθησία, νὰ δείξῃ αὐτὴ τὴν ὀρθὴ κατεύθυνσι. Καλεῖται νὰ ἐμπνεύσῃ σὶδ περιβάλλον τῆς, νὰ διδάξῃ πρὸ παντὸς τὰ παιδιὰ τῆς ὅτι ἡ καλαισθησία οὔτε ζήτημα μόδας εἶναι πάντοτε, οὔτε ζήτημα πλοῦτου, ἀλλ' ὅτι ἔγκειται στὴν ἀπλότητα, σὶδ μέτρο, σὶδ κάθε τι ποὺ θυμίζει ἢ προσεγγίζει ὀπωδῆποτε σὶδ κλασικὸ.

Μακρονὰ ἀπὸ τὸ φόβο μὴ μᾶς ποῦν καθυστερημένες κι' ἀσυγχρόνιστες, μακρονὰ ἀπ' τὴ δουλικὴ μίμησι κάθε στοιχεῖον ξένου, ποὺ μᾶς προσφέρεται σὰν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς καλαισθησίας, μακρονὰ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσι σὲ ἐξωφρενισμοὺς τῆς μόδας. «Τὸ μεγαλεῖον ἐν τῇ ἀπλότητι». Αὐτὸ θὸ εἶναι τὸ σύνθημά μας. Καὶ φρονικά

(1) Ἄπὸ τὸν πρόλογο τῆς κ. Pascale Saisset σὶδ βιβλίον «Encyclopédie de la vie familiale».

ἡ ἐφαρμογή του ποῦ ἄλλοῦ θὰ γίνῃ, παρὰ πρῶτα σὶν ἑαυτὸ μας καὶ σὶν τὸ σπῖτι μας. Φιλοκαλία καὶ καλαισθησία «μετ' εὐτελείας» μ' ἔνα τίποτε. Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια γιὰ κάτι περισσότερο, κι' ἔνα τραπεζομαντηλάκι μὲ πετυχημένο συνδυασμὸ χρωμάτων καὶ μὲ μιὰ δημοφῆ στανροβελονιά γύρω-γύρω,—καθαρὸ καὶ καλοσιδερωμένο—λίγα λουλούδια σ' ἔνα βάζο ἢ σ' ἔνα ποτήρι ἴσως, καλὰ διατηρημένα δίνουν σὶν τὸ σπῖτι μιὰ ὄψιν εὐχάριστη. Ἀκόμη μιὰ γλάστρα μὲ πρασινάδα περιποιημένη, μὲ καλοπλυμένα τὰ φύλλα, ἔνα καλὸ τοποθέτημα τῶν ἐπίπλων καὶ τῶν κάθρων σὶν τὸ ἰοῖχο, νὰ ἀμέσως ἔνα σωρὸ μικροπράγματα, ποῦ δημοφιλῶνται σὶν τὸ σπῖτι καὶ τὸ κάνουν καλοβαλμένο καὶ καλαισθητὸ. Ἄρα γε δὲν εἶναι σὶν χέρι κάθε γυναίκα νὰ τὸ πετύχῃ αὐτό;

Καὶ κάτι ἄλλο: Τὸ πολὺπλοκο, τὸ πολυσύνθετο, τὸ δαιδαλώδες εἶναι δεῖγμα πολιτισμοῦ ποῦ δὲν στέκει σὶν ὕψος του. Κι' εἶναι ἀκόμη ἀπαύγασμα τῆς ψυχικῆς κατὰστάσεως, τῆς πνευματικῆς στάθμης ἐνὸς λαοῦ. Ὅπου ἔλλειψις ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας, ὅπου ἀντινομίες, ἐσωτερικὲς συγκρούσεις, μερδέματα ψυχικά, χαρακτηρισὰ ποῦ ἔχουν ξεχάσει τί θὰ πῆ ἀπλότης, ἐκεῖ καὶ ἐξωτερικὰ δημιουργήματα πολιτισμοῦ πολυσυνθέτου καὶ πολυπλόκου. Ἐνῶ ὅπου χαρακτηρῆσαι ὁμαλοῖ, ἰσορροπημένοι, ποῦ βρῆκαν τὸν ἀνώτερο προσορισμὸν τους καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν σ' αὐτόν, ἐκεῖ καὶ ἐπιζητήσεις τῆς ἀπλότης σὶν τὴν καθημερινὴ ζωὴ γενικά. Καὶ εἰδικώτερα σὶν τὸ ζήτημά μας, διὰ τὴν ἡ γυναῖκα βρῆ τὴν ὀρθὴ κοσμοθεωριακὴ κατεύθυνσι, τὴν ἀλήθεια⁽²⁾, διὰ τὴν βρῆ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς τῆς, τότε καὶ οἱ ἐκδηλώσεις τῆς κι' οἱ τρόποι τῆς καὶ τὸ σπῖτι τῆς, ὅλα θὰ διαπνεύονται καὶ θὰ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἀπλότητα. Γιατὶ θὰ εἶναι ἀπλῆ σὶν τὴν ψυχὴ καὶ θὰ τὰ κάνουν καὶ θὰ τὰ θέλῃ ὅλα ἀπλά. Ἀλλὰ ταυτόχρονα

καὶ δημοφῆ, χαριτωμένα. Τότε θὰ «φιλοκαλῆ μετ' εὐτελείας».

★

Ἄς ἔλθωμε τώρα σὲ μιὰ ἄλλη πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Μπορεῖ νὰ συνδυασθῇ ἡ φιλοκαλία μὲ τὴν πρακτικότητα; Νὰ ἔνα ἐρώτημα ποῦ ἀπασχολεῖ πολλὰς οἰκοδόμοινας. Ἄν κτιάζω, σοῦ λένε, νὰ εἶναι πρακτικὸ ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἀγοράσω, κατ' ἀνάγκην θὰ παραβλέψω τὴν καλαισθησία καὶ τὴν δημοφιλίαν. Ἄν πάλι προσέξω τὸ δεύτερο, πρέπει νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ τὴν πρακτικότητα.

Τὸ θέμα εἶναι ἐνδιαφέρον καὶ ἀξίζει νὰ τὸ συζητήσωμε πλατύτερα. Καὶ πρῶτα πρῶτα ὅς ξεκαθαρίσωμε τί ἐννοοῦμε μὲ τὴ λέξι πρακτικὸ. Πρακτικὸ εἶναι ἔνα ἔπιπλο, ἔνα σκεῦος, διὰ τὴν ἐξυπηρεσίαν τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὅποιον τὸ θέλωμε, διὰ τὴν ἀνταποκρίνεται σὶν τὴν ἀνάγκην ποῦ ζητᾶμε νὰ μᾶς πληρώσῃ. Πρακτικὸ εἶναι π. χ. ἔνα σπῖτι, διὰ τὴν ἔχη συγκεντρωμένα τὰ δωμάτια του, ὥστε εὐκόλα καὶ χωρὶς πολλὸ κόπο νὰ συγγρίζονται, διὰ τὴν ἔχη καλὴ καὶ εὐρύχωρη κουζίνα, διὰ τὴν εἶναι βολικὸ καὶ ὑγιεινὸ. Πρακτικὸ εἶναι ἔνα φόρεμα, διὰ τὴν δὲν εἶναι στενὸ οὔτε πολὺπλοκο σχέδιο ἔχη καὶ διὰ τὴν τὸ χεῖμῶνα ἀντέχῃ σὲ μιὰ βροχὴ καὶ τὸ καλοκαίρι σὶν ἡλιο κ. ο. κ.

Κάθε γυναῖκα λοιπὸν ποῦ θὰ θελήσῃ ν' ἀγοράσῃ κάτι καινούργιο, θὰ τὸ προσέξῃ πρῶτα ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς πρακτικότητος. Θὰ χρησιμοποιήσῃ κάθε ἐφεύρεσιν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ποῦ τὴν ἐξυπηρετεῖ, ἀρκεῖ βέβαια νὰ συμβιβάζεται μὲ τὴς οἰκονομικὰς τῆς δυνατότητας. Ἄν ἔχη τὴν δυνατότητα θὰ πάρῃ π. χ. ἔνα ἠλεκτρικὸ σίδερο ποῦ εἶναι βολικώτατο καὶ πρακτικώτατο. Ἄν μπορῇ γιατί νὰ μὴν ἀγοράσῃ καὶ μιὰ ἠλεκτρικὴ κουζίνα, ἔστω καὶ μικρὴ, ποῦ θὰ τὴν ἐξυπηρετήσῃ, ἐξαιρετικὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς καθαριότητος καὶ οἰκονομίας χρόνου; Εἶναι ἀλήθεια ὅτι χρειάζεται νὰ ἔχη πρακτικὸ μυαλὸ γιὰ νὰ διακρίνῃ κανεὶς τί εἶναι καὶ τί δὲν εἶναι πρακτικὸ, τί εἶναι καὶ τί δὲν εἶναι ἀνάγκη. Καλὸ εἶναι νὰ συμβουλευθῇ ἡ γυναῖκα κι' ἄλλους εἰδικούς μὲ περὶ αὐτὰ μὲ γνώσεις πάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα.

(2) Πῶς νὰ μὴ θυμηθοῦμε σὶν τὸ σημεῖο αὐτὸ τὸν Πλάτωνα, ποῦ λέει χαρακτηριστικά: «Ἐμὴ μὲ μείζομεν τὴν ἀλήθειαν, οὐκ ἄν ποτε τοῦτο (τὸ ἀγαθόν) ἀληθῶς γίννοιτο οὐδ' ἄν γενόμενον εἶη» (Φίλιππος 64. β).

Καί τότε θά κάμη τήν ἐκλογή καί τήν ἀπόφασί της. Πρὸ παντός δὲν πρέπει νὰ βιασιῆ προκειμένου ν' ἀγοράσῃ ἔπιπλα ἢ κάτι πού κοστίζει. Καλὸ εἶναι νὰ ρωτήσῃ νὰ ξαναρωτήσῃ, νὰ περιμένη καί, τὸ σπουδαιότερο νὰ μὴ γελασθῇ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια. Ἀγοράζει ἔπιπλα; Ἄς τὰ ἐξετάσῃ καλὰ ἀπὸ μέσα, τὰ συστάρια, τίς λεπτομέρειες, τὸ κάθε τι. Τὰ κρεβάτια, τὰ σκεύη τῆς κουζίνας δὲν εἶναι διακοσμητικὰ στοιχεῖα. Ἀκόμη καί τὰ ἔπιπλα δὲν εἶναι μόνο διακοσμητικὰ στοιχεῖα. Αὐτὴ τὴν ἀλήθεια πρέπει καλὰ νὰ τὴν χωνέψῃ κάθε οἰκοδόποινα. Συνεπῶς θὰ προτιμηθῇ τὸ στερεότερο καὶ ἀπλούστερο. Καί ἐξαριῶνται ἀπὸ τὸν καλὸ τεχνίτη νὰ κάμη καί ὠραῖο τὸ ἀπλὸ καί στερεόν.

Ὅσο γιὰ τὴν ἄπορι τῆς καλαισθησίας, θὰ ἀδιαφορήσωμε λοιπὸν γι' αὐτὴν σὲ κάθε τι, πού δὲν ἔχει ἀποκλειστικὸ σκοπὸν τῆ διακόσμησι; Κάθε ἄλλο. Θὰ ἐνδιαφεροῦμε καί γι' αὐτὴν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ οἰζώμε σ' αὐτὴν τὸ κέντρον τοῦ βάρους.

Ἄλλωστε κατὰ κανόνα μπορεῖ κάλλιστα νὰ συνδυάζεται τὸ πρακτικὸ μὲ τὸ ὠραῖο. Ἄλλὰ καί διὰ δὲν μπορῇ, τότε εἶναι φανερό πὸς πρέπει ἢ πλάστιγξ νὰ κλίνη, χωρὶς πολλὴ συζήτησι, στὸ πρακτικὸ ἐφ' ὅσον στήν οἰκογένεια δὲν κάνομε κάλλιτεχνία καί τέχνη, ἀλλὰ κυρίως ζωή. Καί τὴ ζωὴ θφείλομε νὰ τὴν ἀντιμετωπίσωμε σὰν ὄντιον ἄνθρωποι, πού ἔχομε σκοπὸ νὰ δουλέψωμε καί ν' ἀγωνισθοῦμε καί ὄχι σὰν ἐρασιτέχνες ἢ σὰν παιδιὰ.

Ἐπειτα, προκειμένου ν' ἀγορασθῇ καινούργιο νοικοκυριόν, ἀναλόγως πάντοτε πρὸς τὴν οἰκονομικὴ κατάστασι, πρέπει νὰ προτιμηθῇ ἢ ἀγορὰ τῶν εἰδῶν, πρώτης ἀτάγκης, σκευῶν κουζίνας κλπ., κί' ἔπειτα ἄλλων πραγμάτων πού κί' ἂν λείπουν δὲν πρόκειται νὰ βλαθῇ καθόλου ἢ οἰκογενειακὴ εὐτυχία. Καί ὅμως σὲ τέτοιες περιπτώσεις πόσο δλέθριο ὄβλο παίζει ἢ γυναικεῖα ματαιοδοξία. Καί πόσο κακὸ κάνει ἢ μίμησις, μᾶλλον ὁ πιθηκισμός! Ἐπειδὴ π. χ. μία φίλη τῆς ἔχει λινα σεντόνια κεντημένα με ἀπλικασίδν» θέλει κί' αὐτὴ τίτσια. Ἡ ἐπειδὴ εἶδε σὲ γνω-

στά της σπῖτια ὠραῖα κομφοτεχνήματα, ζωγραφικὸς πίνακες στοὺς τοίχους, ἀπαιτεῖ κί' αὐτὴ ἀπὸ τὰ πρῶτα πού θ' ἀγορασθοῦν νὰ εἶναι κί' αὐτά.

Ἄλλ' ἄς ἐπιτραπῇ σ' αὐτὴν πού γράφει τίς γραμμὲς αὐτὲς νὰ ρωτήσῃ. Μήπως τὰ σεντόνια ἀπὸ χασὲ ἢ καί ἀπὸ ἐγγώριον ὑφασμα κάνουν λιγώτερο ἐλαφρὸ τὸν ἔπνο; Ἡ μήπως τὰ κεντημένα με βαρεῖα κεντήματα τραπεζομάντηλα κάνουν νοστιμώτερο τὸ φαγητό; Καί διὰ δὲν ὑπάρχῃ μιὰ μηχανὴ τοῦ κρέατος ἢ ἓνα ταψί, τότε τί θὰ προσφέρουν τὰ κομφοτεχνήματα ἢ τὰ πιατάκια τοῦ παγωτοῦ; Ἐκτός ἂν χρειάζονται γιὰ παρηγοριά...

Εἶν' ἀλήθεια διὸ τὸ πρᾶγμα θὰ ἦταν μόνο γελοῖο, ἂν ἢ καθημερινὴ πραγματικότης δὲν μαρινροῦσε διὸ φθάνει τὰ δόρια τοῦ τραγικοῦ. Καί εἶναι ἀλήθεια τραγικὸ τὸ φαινόμενον σπιτιῶν πού προτιμοῦν νὰ ὑποσιτίζονται παρὰ νὰ τοὺς λείψῃ κάτι ἀπὸ ὅσα σχετίζονται με τὴν ἐπίδειξι. Δὲν θὰ εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ἂν ἀναφέρωμε μητέρες πού, ἐνῶ παραιοπονοῦνται γιὰ οἰκονομικὴ στενότητα, ἀγοράζουν φιγουρίνι εἰδικὸ γιὰ τὰ ἀποκρηάτικα κοστούμια τῶν παιδιῶν τους. Καί μόνον τραγωδίας θέμα εἶναι ἢ γυναῖκα πού καμαρώνει τὰ καλοβαλμένα καί δημοφροσιολοιμένα σαλόνια της, ἐνῶ τὰ ἐνδότερα τοῦ νοικοκυριοῦ της εἶναι γεμάτα ἐλλείψεις. Παραλεῖπω τὴν ἄλλη, τὴν κοινωνικὴ ἄπορι, διὸ εἶναι κοινωνικὴ ἀδικία τρομερὴ ἢ μὲν μία νὰ ἔχῃ κάμει τὸ σπῖτι της σωστὸ μουσεῖο ἀπὸ τὰ ἔργα τέχνης, ἢ δὲ ἄλλη οἰκογένεια νὰ πεθαίνῃ ἀπὸ τὴν πείνα καί νὰ θερίζεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια, χωρὶς νὰ μπορῇ οὔτε ἓνα φάρμακο ν' ἀγοράσῃ.

Καί μὲ ὠραῖα συνήθεια πού ἔχουν μερικὰ σπῖτια καί θὰ μποροῦσαν ὅλα νὰ τὴν μιμηθοῦν. Ἡ οἰκοδόποινα κατόπιν συνεννοήσεως με τὸν ἄνδρα της, ἢ καμμιά φορὰ καί χωρὶς νὰ τοῦ τὸ πῆ, γιὰ νὰ τοῦ κάνῃ ἐκπλήξι, κρατᾷε κάθε μέρα στήν ἄκρη ἓνα μικρὸ, ἓνα ἐλάχιστο ἔστω ποσόν ἀπὸ τὰ χρήματα πού προσορίζονται γιὰ τὰ καθημερινὰ ψώνια. Τὸ ποσόν αὐτὸ τὸ φυλάει, χωρὶς νὰ τὸ δίγῃ γιὰ ἄλλες ἀνάγκες πού παρονοιάζονται, ἔξω ἀπὸ τὸ

οκοπό για τον οποίο το προορίζει. Και σκοπός είναι να αγοραστούν μερικά πράγματα απαραίτητα για το σπίτι. Το αποτέλεσμα είναι ότι με τον τρόπο αυτό πολλές ανάγκες του νοικοκυριού ικανοποιούνται και πολλές φορές το ποσόν αυτό μπορεί να χρησιμεύση και για επίσκεψη του σπιτιού, αν οι καιροί είναι ευνοϊκοί. Και είναι γεγονός ότι 5-10% ετησίως από τα έξοδα, αν μπαίνουν στην άρη μπορεί να γίνεται κάθε χρόνο μιὰ σημαντική βελτίωση του νοικοκυριού.

Λίγες λέξεις θα έπρεπε να προστεθούν σχετικά με το φθηνό και το ακριβό. "Αν είναι πολύ σωστό ότι το φθηνό πράγμα δεν έχει άντοχή, είναι επίσης σωστό ότι ανάλογως της οικονομικής άντοχης που έχει κάθε οικογένεια, θα κανονίση τα έξοδά της. Συμφέρει βέβαια να δώση κανείς κάτι πάρα πάνω, για να πάρη κάτι γερό και πρακτικό, αλλά θα είναι έγκλημα να εξαντλήται οικονομικώς για λούσο και εξωτερική εμφάνισι. "Επειτα δὲν εἶδαμε ότι ἡ φιλοκαλία μπορεί κάλλιστα να συνδυασθῆ με τὴν ἀπλότητα; Δὲν αποκλείεται λοιπὸν κάτι να εἶναι φθηνό, ὄχι γιατί δὲν εἶναι στερεό, ἀλλὰ γιατί δὲν εἶναι πολυτελές. Ἀφοῦ λοιπὸν «τὸ μεγαλεῖον ἐν τῇ ἀπλότητι» και ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι

«ἔστι καλλωπιμοῦ μὲν τὸ περίεργον, φιλοκάλου δὲ τὸ μεγαλοπρεπές» γιατί να μιὰ προτιμηθῆ τὸ ἀπλούστερο, πὸν εἶναι και φθηνότερο και πολλές φορές ὀραϊότερο;

Και τὸ συμπέρασμα μας; Ἐκεῖνο πὸν θα δώση τὴν καλὴ γραμμὴ και τὴν ὁμορφιά μέσα στὸ σπίτι, τὴν ἐξωτερικὴ και τὴν ἐσωτερικὴ ὁμορφιά, εἶναι τὸ χέρι και ἡ πνοὴ τῆς γυναίκας. Τὸ γυναικεῖο χέρι θα ἰοποθετήση τὸ κάθε τι με γούστο σὴν κατάλληλη θέσι του, τὸ πρακτικὸ και νοικοκυρεμένο γυναικεῖο μυαλὸ θα συνδυασῆ τὸ πρακτικὸ με τὸ ὄραιο, ἡ γυναικεῖα πνοὴ θα ζωντανέψη τὸν ἀνυχο χῶρο τοῦ σπιτιοῦ και θα τοῦ δώση ἔκφρασι και ζωὴ. Ἀρκεῖ ἡ γυναίκα να μὴν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸ μικρόβιο τῆς μιμήσεως, ἀρκεῖ να κρατήση τὸ σπιτικὸ της μακρὰ ἀπὸ ξενικὲς ἐπιδράσεις και ματαιοδοξίες, ἀρκεῖ να παρουσιάση τὸ νοικοκυριὸ της, τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της, σὴν καλύτερη και τὴν ἐθγενικώτερη ἔκφρασι του. Και για να ἐπαναλάβω τὴ συμβουλή μιᾶς σοφῆς πραγματικὰ γυναίκας: «Μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία σας μέσα στὸ σπίτι θα εἶναι αὐτή: τὸ νοικοκυριὸ σας να εἶναι δημοῦργημα ἀτομικὸ, δικὸ σας, κάτι πὸν ν' ἀντανακλᾷ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σας».

ΣΤ. ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΙΚΡΟ ΜΟΥ ΑΓΟΡΙ...

Φουρτουνιασμένη, ὑποψη σκέψη,
μικρό μου αγόρι,
ἔρχεται τώρα και σιμώνει να σὲ κυριέψη
και τὴ γαλήνη να τὴ μολύνη
τὸ ξεροθόρι!...

Σὰ μιὰ νεράιδα περπατᾷ
πάνω σὴν πλώρη
τοῦ καραβιοῦ τῆς φαντασίας και σοῦ πειταίει
τὸ δόλωμά της να πᾶς κοντά της,
μικρό μου αγόρι.

Κι' εἰν' οἱ σκοποὶ της μαῦροι κι' εἶναι
ὄλοι αἱμοβόροι...

Κι' ἐσὺ γοργὰ διώχτη μακριὰ και πάντα μεῖνε
μέσ' στὴ χαρά σου, σι' ἀγνὰ ὄνειρά σου,
μικρό μου αγόρι!...

Φ. ΚΡΙΤΕΛΗΣ

ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΟΥ

«Ἀφιερώνεται στους Ἑλληνας δικαστὰς πού, παλεύοντας μὲ μύριες δυσκολίες, συμβάλλουν μὲ τὴν ἀνώτερη πνοή τους στὸν πολιτισμὸ τῆς χώρας μας».

Τὸ γραφεῖο τοῦ Προέδρου εἶναι ἀσφυκτικὰ γεμᾶτο. Δικηγόροι, μάργιρες καὶ διάδικοι πὸν ἀδικοῦν ἢ ἀδικοῦνται (ἢ καὶ τὰ δύο μαζῇ) καὶ κυτᾶζονται ἐδῶ μὲ μῖσος, μὲ τὰ γόνατα κομμένα, παλμούς στὴν καρδιά ἀπὸ τὴν ταραχὴ.

—Μαρία Νικολοπούλου κατὰ τοῦ συζύγου της Ἐθαγγέλου!...

—Παρούσα...

—Παρόν...

Προχώρησαν, ἐκείνη ἀπὸ τὴν μιὰ γωνιά, ὁ ἄντρας της ἀπὸ τὴν ἀντίθετη. Ἡ γυναίκα, μὴ εὐρωσιτη νοικοκυρά. Τὴν συνοδεύουν ἡ μητέρα της, ὁ ἀδελφός, ἡ ἀδελφή, φιλενάδες. Τὸν ἄντρα περιτοιχίζουν ἄλλοι δικοὶ του. Ὁ ἐξάδελφος, ἡ ἀδελφή του, ἕνας φίλος. Οἱ ἀκολουθῆτες αὐτῆς τῶν συγγενῶν καὶ φίλων δείχνουν φορημένες ἠλεκτριζομένους πεῖσματιος καὶ ἔχθρας.

Ὁ δικηγόρος τῆς «αἰτιούσης» ἀκούμπησε τὰ χεῖρά του στὴν μιὰ γωνία τοῦ προεδρικοῦ γραφείου, ἰέντωσε τὸν δείκτη μπροστὰ καὶ ἀνέπτυξε τὴν αἴτησι τῆς Μαρίας Νικολοπούλου, γεμᾶτος ἱερὸ ζῆλο:

Παντοεμμένοι δύο χρόνια. Ἔχουν καὶ ἕνα παιδί. Ὁ ἄντρας της εἶναι ὁ ὑπαίτιος ὀξυτάτης διασείσεως. Ἐκείνη ἀναγκάστηκε νὰ τὸν ἀφήσῃ καὶ νὰ καταφύγῃ στὸ πατρικὸ της σπίτι. Ἐχεὶ κατατεθῆ ἀγωγὴ διαζυγίου. Καὶ ζητοῦν ἀπὸ τὸν κ. Πρόεδρο νὰ ἐπιδικάσῃ στὴν σύζυγο προσωρινὴ διατροφὴ εἰς βάρος τοῦ συζύγου...

Αὐτὴ εἶναι ἡ μιὰ πλευρά. Καί, μὲ τὴ σειρά του, ὁ δικηγόρος τοῦ Ἐθαγγέλου Νικολοπούλου, ἀπὸ τὴν ἄλλη γωνιά τοῦ γραφείου, ἀπαντᾷ. Ἀγανακτισμένος χειρονομεῖ καὶ μὲ τὰ δύο χεῖρια. Ἀπὸ τὴν ὀρμὴ τοῦ ξεγλυστοῦν στὸ αὐτὸ τὰ ἐφεδρικά μαλιὰ πὸν εἶχε ἀνεβάσει στὴν φαλάκρα.

Ἐπαίτιος τῆς διασείσεως δὲν εἶναι ὁ πελάτης του ἀλλὰ ἡ γυναίκα! Τοῦ εἶχε καταστήσει τὸν βίον ἀβίωτον!... Τὸν εἶχε ἀρρωσιήσει ἀπὸ τὰς καθημερινὰς σκηρᾶς!... Καὶ τώρα τὸν ἐγκατέλειπε κακοβούλως!...

Ἐξετάζονται τώρα οἱ μάργιρες. Ἐρωτῆσεις, διακοπὲς ἀπὸ τοὺς θυμωμένους δικηγόρους, ἀπεγκλήσεις...

Οἱ δύο σύζυγοι παρακολουθοῦν χωρὶς νὰ μιλοῦν, ἀλλάζοντας χρώματα, ἰδροκοπῶντας ἀπὸ τὴν σύγχυσι. Οἱ παρατάξεις ὁμοῦ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων βράζουν. Διακόπτουν μὲ μισοπνιγμένα ἐπιφωνήματα ἀγανακτισέως τὶς καταθέσεις τῶν μαρτύρων, τὶς παρατηρήσεις τῶν δικηγόρων. Σκουντοῦν μὲ ὑποδείξεις τοὺς συμμάχους, ἀγριοκυτᾶζουν τοὺς ἀντιπάλους.

★

Ὁ δικαστὴς—οἰκογενειάρχης μὲ παιδιὰ—δείχνει νὰ πονᾷ μὲ αὐτὴ τὴν διαπόμπησι μιάς ἀκόμα οἰκογενείας, μπροστὰ στὸ προεδρικὸ γραφεῖο. Πολύπειρος καὶ ξυπνὸς ἐκύτταξε πάλι τοὺς διαδίκους.

Τὴν γυναίκα, καθὼς στέκει ἐκεῖ ξαναμμένη ἀπὸ τὴν ταραχὴ. Φαίνονται νὰ χινοῦν δυνατὰ οἱ ἀριτηρεῖες στὸ λαιμὸ της, ἐνῶ τὰ δάχτυλά της τρέμουν... Δὲν δείχνει κακὸς ἄνθρωπος.

Τὸν ἄντρα, πὸν ξεφουᾶ κάθε ἰόσο... Ἀπὸ τὴ ζέση του γραφείου ἢ ἀπὸ τὸν πνιγηρὸ κλοῦδ τῆς ἀντιδικίας μὲ τὸν πῖο κοντινὸ του ἄνθρωπο;

Κι' αὐτὸς δὲν φαίνεται κακὸς.

Ἐρριξε ἔπειτα μιὰ ματιὰ σιτοὺς ἄλλους ἐνδιαφερομένους. Φανατισμένοι σὸν τοὺς ὁπαδοὺς δύο ἀντιπάλων ὁμάδων σὲ ποδοσφαιρικὸ γῆπεδο... Πόσο κακὸ ὄλο θὰ εἶχαν παίξει!...

Ἐκύτταξε μελαγχολικὰ καὶ στὸ γραφεῖο, τὸν καταθλιπτικὸ ὄγκο μισῆς ἑκα-

τοντάδας ὑποθέσεων πὸν ὅμως ἔπρεπε νὰ δικάσῃ σ' ἓνα πρωῒν. Ἔπειτα ἀπὸ τόση ἄλλη ἐξαντλητικὴ δουλειά, ξενύχια πά- νω σὶς δικογραφίες, διασκέψεις, ὑπη- ρεσία σὴν «ἔδρα»...

Εἶδε ὅμως ἀκόμα, σὲ ἓνα χωριάτικο σπίτι, ἓνα ἀγοράκι ξένοιαστο... Σὲ λίγο θὰ γινότανε ὄχι ἀπλῶς ὄρφανὸ ἀλλά, κά- τι χειρότερο, ζωνιάρφانو... Καὶ ὁ δικα- στὴς εἶχε μία ἔμπνευσι.

Χτύπησε τὸ κουδοῦνι, νὰ γίνῃ ἡσυχία.

—Νὰ φύγουν ὅλοι οἱ παριστάμενοι!... Ἐκπὸς ἀπὸ οἷς τοὺς δύο...

Εἶπε καὶ ἔδειξε τοὺς συζύγους.

Ἔνας ψίδυρος δυσφορίας ἀπλώθηκε σὶδὸ δωμάτιο. Οἱ δύο δικηγόροι πῆγαν κά- τι νὰ ποῦν γιὰ τὴν κατάλωσι τῆς «δημο- σιότητος τῆς διαδικασίας».

—Νὰ ἀδειάσῃ ἡ αἰθουσα εἶπα... Ἐφώ- ναξε πάλι ὁ Πρόεδρος.

Τὶ νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι, βγῆκαν σέρνων- τας νωθρὰ τὰ πόδια.

—Κλείσε τὴν πόρτα!

Παράγγειλε ὁ Πρόεδρος σὶδὸν ἄντρα.

Ἔμειναν μόνοι, ἀπέναντι ὁ ἓνας σὶδὸν ἄλλο, οἱ δύο σύζυγοι. Κυτιάζουν κάτω. Οἱ ἀρτηρίες σὶδὸ λαιμὸ τῆς γυναίκας χτυ- ποῦν πιὸ δυνατά. Σὶδὸ μέτωπο τοῦ ἄντρα οἱ σταλαγματιὲς τοῦ ἰδρώτα γίνονται πυ- κνότερες.

Ἐὸ δικαστὴς ρώτησε τότε τὴ γυναῖκα δείχοντας συγχρόνως μὲ τὸ δάκτυλο τὸν ἄντρα της.

—Τὸν ἤθελες διαν παντρεφίκατε;

Ἡ γυναῖκα κατὰπτε ἓνα κόμπιο πὸν σιάθηκε σὶδὸ λαιμὸ της. (Σὲ εὐνυχισμένες ἡμέρες τῆς ξαναγύρισε ἡ ἐρώτησις).

—Ναί... Ψιδύρισε.

—Θὰ ἤθελες νὰ τὸν δῆς πάλι κοντά σου ψυχικὰ ἓνα μαζὶ σου;

Κούνησε ἐκεῖνη καταφατικὰ τὸ κεφάλι.

Ἐὸ δικαστὴς γύρισε τότε τὸ πρόσωπο πρὸς τὸν ἄντρα.

—Ἐὸν τὴν δέχεσαι νὰ ξαναγυρίσῃ σὶδὸ σπίτι σου;

Ἐὸ ἄντρας ἔκανε μία κίνησι πρὸς τὰ ἐμπρός, προτεινόντας αὐθόρμητα τὰ σι- βαρὰ μπράτσια του πρὸς τὸν δικαστὴ.

—Ἐὸλα τὰ δέχομαι κ. Πρόεδρε! Ἐὸλα γιὰ τὸ σπίτι μου!

Οἱ δύο «ἀντίδικοι», ἐλεύθεροι ἀπὸ τὶς κακὲς ἐπιδράσεις, ἡμερεμένοι ἀπὸ τὴν ἰ- διαίτερη συνομιλία μὲ τὸν ἄνθρωπο-δικα- στὴ πλησίασαν, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν καὶ στέκονται τώρα ὁ ἓνας κοντὰ σὶδὸν ἄλ- λο, ὅπως εἶχαν ξεκινήσει κάποτε, σὰν ἄρχιζαν τὴν ζωὴ τους.

Ἐὸ Πρόεδρος σήλωσε τὸ βλέμμα του σὶτὴ γυναῖκα καὶ τὴν κύτταξε βαθεῖα σὶτὰ μάτια.

—Ἐλα τώρα. Ἐὸς ἀφήσωμε τί γρά- φων ἐδῶ τὰ χαρτιά (κὶ ἔδειξε πάνω σὶδὸ γραφεῖο του τὴν δακτυλογραφημένη αἰ- τησι). Γιὰ πὲς μου ἐμένα τὴν ἀλήθεια. Ποῖδὸ εἶναι τὸ πραγματικὸ παράπονὸ σου γιὰ τὸν ἄντρα σου;

Ἐρριξε ἐκεῖνη χάμω τὰ μάτια σιω- ηηλή. Ἐπειτα ἀπὸ μικρὸ δισταγμὸ ἔξ- εσασε:

—Ἐφουῦ μου μιλάτε ἔτσι, κύριε Πρό- εδρε, θὰ τὸ πῶ νὰ ξεθυμάνω... Μὲ ἔχει προσβάλει βαρεῖα...

—Δηλαδή;

—Νά, δὲν μὲ καταδέχεται γιὰ γυναῖ- κα του... Ἐφουῦ πατρευτήκαμε, ἔρχεται τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τοῦ μηνῶ σὶδὸ μα- γαζὶ νὰ πᾶμε μαζὴ ἐπισκέψεις σὶτοὺς Δη- μήτριους τοῦ χωριοῦ... Δὲν θέλησε. Ἐὸ- θε τοῦ ἁγίου Νικολάου πάλι τὰ ἴδια... Ἐ- ταν λέει κουρασμένος. Τοῦ ἁγίου Γεωρ- γίου, πῆγε νὰ δῆ κάτι κρασιὰ σὶδὸ γειτο- νικὸ χωριό. Ἐὸλο κάτι θὰ ἔβρισκε... Μὲ θίγει πολὺ αὐτὴ ἡ διαγωγή του. Κατάλα- βα τί ἦταν... Ντρέπεται νὰ τὸν βλέπουν μαζὴ μου σὶδὸ χωριό... Τί, ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶμαι λίγο μεγαλύτερή του; Μὲ ἤξερε ὅ- ταν μὲ πῆρε!... Καὶ εἶπα μέσα μου, ἔτσι μου εἶσαι, κύριε; θὰ σοῦ δεῖξω ἐγώ!

Ἐὸ ἄντρας ἀκούμπησε τότε μὲ τὰ δύο χέρια σὶδὸ γραφεῖο τοῦ Προέδρου, ἔσκυψε μπροστά, τὰ στρογγυλὰ μάτια του γεμάτα ἔκπληξι, καὶ φώναξε:

—Αὐτὸ ἦταν κύριε Πρόεδρε!... Αὐτό; Ποῦ νὰ πᾶ ὁ νοῦς μου ἐκεῖ!... Ἐὸχι πὸν δὲν τὴν καταδέχομαι.. Νά, τὴ μὰ φορὰ θὰ βρεθῆκα μὲ τὴν ποδιά, ἀνασκουμπω- μένος, μὲ τὴν πελατεῖα πάνω σὶδὸ κεφάλι μου, τὴν ἄλλη κάποια δουλειὰ τυχαίνει. Τὸ μαγαζὶ ρουφάει τὸν ἄνθρωπο, κύριε Πρόεδρε, τὸν θέλει σκλάβο... (Πῆρε μιὰ

βαθειά ανάσα). Μὰ ἂν εἶναι νὰ πέση φω-
τιὰ σὺ σπῖτι μου, νὰ τὸ κλείσω τὸ ρημά-
δι τὸ μαγαζί. Δὲ μοῦ χρειάζεται! Νὰ τὸ
κλείσω καὶ νὰ βγαίνω μαζί της κάθε μέ-
ρα!

Ἔεσπασε τότε ἡ γυναῖκα σὲ λυγμούς, ἐ-
λευθερωμένη ἀπὸ τὴν ἰδέα—γέννημα ἴ-
σως κάποιου αἰσθηματός μειονετικότη-
τος—πὺ τὴν βασάνιζε τόσο καιρό.

Καὶ ἡ δίκη κατέληξε νὰ «ματαιωθῆ»...

★

Κάποτε, ἀφοῦ προαγόμενος καὶ μεταπι-
δέμενος, ἔκανε ὁ δικαστής, τὸν γῦρο τῆς
Ἑλλάδος, βρέθηκε στὰ ἴδια μέρη, ἐφέ-
της ἰώρα.

Ἐνα Κυριακάτικο μεσημέρι, ἡ ὑπερέ-
τριά του χτύπησε δειλὰ στὴν πόρτα τοῦ
γραφείου του.

—Εἶναι ἔξω κάποιοι μαζί μὲ ἕνα παι-
δί. Ἐφερε σ' ἕνα ζεμπίλι μισὸ ἀρνί, ψω-
μί χωριάτικο καὶ χυλοπήτες. Θέλει νὰ
σᾶς δῆ.

Ἐξαργιώθηκε ὁ δικαστής. Δῶρα σ'
αὐτόν!...

—Διῶχτον. Νὰ τὰ πάρη καὶ νὰ φύγη.

Σὲ λίγο ξαναγυρίζει ἡ ὑπερέτριά.

—Δὲν φεύγει! Ἐπιμένει νὰ σᾶς δῆ.
Θὰ σᾶς ἐξηγήσῃ λέει...

Ἐναγκάστηκε νὰ βγῆ ὁ ἴδιος νὰ δῆ τί
συμβαίνει.

Ἐγνωστος ὁ ἄνθρωπος.

—Δὲν θὰ μὲ θυμᾶσαι, κύριε Πρόε-
δρε... Κάποτε, ἐδῶ, μὲ δίκασες μὲ τὴν
γυναῖκα μου. Δὲν θυμᾶσαι πὺ ἔδιωξες
ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ μᾶς ἔσομολόγησες
τοὺς δυὸ μας; Κάνε μου τὴ χάρι νὰ τὰ
δεχτῆς αὐτά, ἔχομε σήμερα τὴ γιορτὴ τοῦ
γυιοῦ μου... Κοιτᾶμι παληκάρι κύριε Πρόε-
δρε... Ἐτοῦτος ἐδῶ εἶναι ὁ ἄλλος!... Ἐ-
χομε κι' ἕνα κοριτοάκι... Δὲν τοιμῆσαμε
νὰ σὲ καλέσωμε σὺ σπιτικό μας νὰ σοῦ
κάνωμε ἕνα τραπέζι... Δέξου τα... ἡ ἔλα
σὺ σπῖτι μας πὺ τὸ ἔσωσες, νὰ τὰ φᾶμε
μαζί...

Στὰ μάτια του ἦταν τόση ἐγνωμοσύνη.

★

Καὶ ὁ δικαστής ἀμάρισε γιὰ δεύτερη
φορὰ σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσι.

Τὴν πρώτη, βγάξοντις ἀπὸ τὴν αἰθου-
σα τοῦ δικαστηρίου τὸ ἀκροατήριον καὶ
τοὺς δικηγόρους, παρὰ τὴν ὑπεριλεγμένη
«δημοσιότητα τῆς δίκης».

Τώρα, δεχόμενος δῶρα ἀπὸ τοὺς δια-
δίκους—ἀπὸ μιὰ εὐτυχημένη οἰκογένεια
πὺ τὴν εἶχε γλυτώσει ἀπὸ τὴν συμφορὰ...

ΟΥΤΙΣ

ΑΣ ΜΕΙΝΟΥΜΕ

"Ας μείνουμε οκαφτιάδες ταπεινοί,
σὶν καρπερὸ ἀμπελῶνα
σὶν ἀγιασμένο ἀγῶνα
χαρούμενοι κι' ἀγνοί.

"Ας μείνουμε φωτὸς χρυσοπηγὴ
μέσ' σὶν καρδιῶν τὰ βράδνα,
σὶσὺ πόνου τὰ μαγνάδια
τοῦ Ἐπισταρωμένου γιοί...

"Ας μείνουμε τῆς ἀνοιξῆς ἀνθοί
σὶτὴ λύσσα τῶν παγίδων
καὶ πρᾶσι σὶτῶν καταγίδων
τὴν κολασμένη ὁργή.

Φ. ΜΑΡΤΙΝΟΣ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΑΣ

Κατά τὸ δεύτερον τρίμηνον τοῦ ἔτους οἱ ὑπευθύνως χειριζόμενοι τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα ἔστρεψαν τὰς προσπάθειάς των πρὸς ἐξυγίαναι τῆς οἰκονομίας. Τρεῖς κυρίως ὑπῆρξαν οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ: ἡ ἀναχαίτισις τῆς πληθωριστικῆς πίεσεως· ἡ περαιτέρω μείωσις τῆς καταναλώσεως, ὥστε νὰ καλυφθῇ καὶ τὸ κενὸν ποῦ δημιουργεῖται λόγῳ τῆς περικοπῆς τῆς βοήθειας· καὶ τρίτον ἡ ἐξάλειψις τῆς δημιουργηθείσης μεταπολεμικῆς ἀνισορροπίας εἰς τὰς σχέσεις τῶν τιμῶν.

Καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς ἐπέδιώσαν νὰ ἐπιτύχουν διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας καὶ τῶν πιστώσεων πρὸς τοὺς παραγωγικοὺς κλάδους ὡς καὶ διὰ τῆς συμπύξεως τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς μείωσεως τοῦ ἐλλείμματος αὐτοῦ. Οὕτω τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα ἐμειώθη κατὰ 250 δισεκατομμύρια καὶ αἱ πιστώσεις δι' ἄλλα 350. Ὡς ὅρος διὰ τὸ μέλλον ἔχει τεθῆ ὁπὼς ἡ κυκλοφορία τοῦ χαρτονομίσματος μὴ ὑπερβῇ τὰ 2.000 δισεκατομ. Αἱ πιστώσεις πρὸς τοὺς παραγωγικοὺς κλάδους θὰ διευρύνωνται τοῦ λοιποῦ καθ' ὃ ποσὸν ἀυξάνονται αἱ τραπεζικαὶ καταθέσεις. Τοῦτο σημαίνει ὅτι σταματᾷ πλέον ἡ πιστοδότησις δι' ἐκδόσεως χαρτονομίσματος καὶ μόνον ὑγιᾶς χρῆμα, προερχόμενον ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν ἀποταμίευσιν, θὰ χρησιμοποιητῆ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παραγωγικῆς προσπάθειας.

Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἐπροσέψαν σοβαρῶς τὸ κονδύλιον τῶν κρατικῶν ἐπενδύσεων, τῶν δραχμῶν δηλαδὴ ποῦ διατίθενται δι' ἐκτέλεσιν παραγωγικῶν ἔργων. Τὸ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν προβλεφθὲν τὸν π. Ἰούλιον ποσὸν ἀνήρχετο εἰς 1.300 δισεκατομμύρια καὶ θὰ ἐκαλύπτετο ἐκ τῶν δραχμῶν τῆς Ἀμερικανικῆς βοήθειας, αἱ ὁποῖαι ὑπελογίσθησαν τότε εἰς 2.500 δισεκατομ. Διὰ τῶν ὑπολοίπων 1.200 δισεκατομ. θὰ ἐκαλύπτετο τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ τὸ ὅποιον τελικῶς περιορίζεται εἰς 700 περίπου δισεκατομ.

Ποῖον ἀκριβῶς ποσὸν ἠναλώθη, καθ' ὅλοκληρον τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1951-52 δὲν εἶναι γνωστὸν ἕως τὴν στιγμὴν ποῦ γράφεται τὸ παρόν. Ἄν κρίνωμεν ὁμῶς ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον ἐννέαμηνον διετέθησαν 406 μόνον δισεκατομμύρια τὸ συνολικὸν ποσὸν εἶναι ζήτημα ἂν θὰ φθάσῃ τὰ 650, εἰς τὸ ἡμῶν δηλαδὴ τοῦ προϋπολογισθέντος, παρ' ὅλον ὅτι τὸ κονδύλιον τῶν δραχμῶν τῆς βοήθειας δὲν θὰ ὑπολειφθῇ τελικῶς τῶν προβλέψεων περισσότερον τῶν 200 δισεκατομμυρίων.

Ἐπὶ ἀνωλετότερος συνθήκη, ἐφ' ὅσον ἐπέτυχον τὴν μείωσιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ προϋπολογισμοῦ κατὰ 500 δισεκατ. θὰ ἔπρεπε ἡ

διαφορὰ νὰ προστεθῇ εἰς τὸ κονδύλιον τῶν κρατικῶν ἐπενδύσεων, ἀλλὰ διὰ λόγους περαιτέρω συστολῆς τῆς οἰκονομίας, σημαντικὸν τμήμα τῶν δραχμῶν τῆς βοήθειας παρέμεινε ὑπὸ μορφὴν «παγομένης» καταθέσεως εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐνα μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἐλαίου καὶ ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων, ἄλλως διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν θὰ ἐξεδίδετο χαρτονόμισμα.

Πρέπει ὁμῶς νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ περιορισμὸς τοῦ ἐλλείμματος τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ὀφείλεται εἰς μείωσιν τοῦ σκέλους τῶν δαπανῶν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ἐσόδων, τὰ ὅποια τελικῶς θὰ ἀνέλθουν εἰς 5.700 δισεκατ. ἔναντι προβλέψεως 5.100 δισεκατ.

Ἡ διαφορὰ προήλθεν ἀπὸ ἐντατικότεραν εἰσπραξιν φόρων, τὴν βελτιωμένην ὁδόδοσιν τῆς ἀμέσου φορολογίας καὶ τὰ ἠύξημένα ἐσοδα ἀπὸ τοὺς ἐπιβληθέντας πρὸ τιων μηνῶν φόρους ἐπὶ τῆς βενζίνης καὶ τῶν εἰδῶν μονοπωλίου.

**

Ὅλαι αἱ ἀνωτέρω διαρρυθμίσεις, ἕως τὴν στιγμὴν αὐτὴν τουλάχιστον, δὲν ἀπέδωκαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Ὁ περιορισμὸς τῶν νομισματικῶν μέσων καὶ ἡ σοβαρὰ περικοπή τῶν κρατικῶν ἐπενδύσεων εἶχον μὲν ὡς συνέπεια νὰ ἀνακόψουν τὴν αἵαυον τῶν τιμῶν ἀλλὰ δὲν συνέτελεσαν ταυτοχρόνως εἰς κάμψιν τούτων. Ὡστε νὰ πλησιάζωμεν, ἔστω, τὰ ἐπίπεδα ποῦ συμπίπτουν πρὸς τὴν ἐπίσημον τιμὴν συναλλάγματος.

Ἡ σημειωθείσα κάμψις εἰς τὸν τιμάρθιμον λιανικοῦ ἐμπορίου ἀνήλθεν εἰς 5 περίπου ἑκατοστὰ, εἰς ποσοστὸν δηλαδὴ ἀσήμαντον, ἀνληφθῆ ὑπ' ὅσιν ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ἡ πορεία τῶν τιμῶν εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν ἦτο ὑποτιμητικὴ.

Ἐὰν εἶναι ἐμφανές, ἡ μικρὰ αὐτὴ ὑποχώρησις δὲν μετέβαλεν οὐσιωδῶς τὴν μεγάλην διαφορὰν ποῦ ὑφίσταται μεταξύ τιμῆς συναλλάγματος καὶ γενικοῦ ἐπιπέδου τιμῶν, οὔτε τὴν ἀπόστασιν ποῦ χωρίζει μεταπολεμικῶς τὰς τιμὰς γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν εἰδῶν, ἀπόστασιν ἣ ὅποια ἔχει ἐπιφέρει μεγάλας ζημίας εἰς τὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν καὶ ἰδίᾳ τοὺς παραγωγὸς ἐξαγωγίμων προϊόντων. Ἥμπορεῖ μάλιστα νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ μικρὰ πτώσις τοῦ τιμαρίθμου ὀφείλεται μάλλον εἰς τὴν ὑποτίμησιν γεωργικῶν παρὰ βιομηχανικῶν εἰδῶν. Οὐδεμία ἐπίσης χαλάροσις παρετηρήθη εἰς τὰς τιμὰς τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

Ἐφ' ὅσον τὰ ἀντιπληθωρικά μέτρα συνεχισθοῦν εἶναι πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ παρατηρη-

θῆ περαιτέρω κάμψις τοῦ τιμαρίθμου κατὰ τὸ προσεχές μέλλον ἀλλὰ κάμψις ἱκανὴ νὰ ὠθήσῃ τὰς τιμὰς εἰς τὰ διεθνή ἐπίπεδα μάλ-
λων ἀπολείεται, ἐκτός ἐάν τὰ ληφθέντα μέ-
τρα ἐπεκταθοῦν καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς — ὡς
θὰ ἴδωμεν κατωτέρω — βάσει συντονισμένου
σχεδίου, ἀποβλέποντος οὐχὶ ἀπλῶς εἰς τὴν ἀνα-
χαίτισιν τοῦ πληθωρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄρ-
σιν ὅλων τῶν αἰτίων ποῦ συνετέλεσαν εἰς τὴν
σημερινὴν ἀνώμαλον διάρθρωσιν τῆς οἰκο-
νομίας.

**

Ἡ σοβαρὰ περικοπὴ τῶν κρατικῶν ἐπενδύ-
σεων εἶχεν ἐξ ἄλλου ὡς συνέπειαν: α) τὴν
ἐγκατάλειψιν πολλῶν παραγωγικῶν ἔργων καὶ
τὴν ἐπιβράδυνσιν τοῦ ρυθμοῦ ἐκτελέσεως ἄλ-
λων. Καὶ β) τὴν στέρησιν ἐργασίας σημαντι-
κοῦ ἀριθμοῦ ἐργατῶν, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο
εἰς τὰ ἐγκαταλειφθέντα ἔργα καὶ πολλῶν ἄλ-
λων ποῦ εὗρισκον ἀπασχόλησιν λόγῳ τῆς ἠϋ-
ξημένης οικονομικῆς δραστηριότητος, ἡ ὁποία
ὠφέλειτο εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐκτέλεσιν ἔρ-
γων. Ἄν εἰς αὐτὸ προσθέσωμεν τὴν ὑποτίμη-
σιν ὀρισμένων γεωργικῶν προϊόντων—ἐλαίου,
βάμβακος κλπ.— ἡ ὁποία προήλθεν ἀπὸ τὴν
ἐγκατάλειψιν τῆς συγκεντρώσεως τούτων ὑπὸ
τοῦ κράτους διὰ νὰ μὴ ἐκδοθῆι χαρτόνομι-
σμα, ἡ ἀντιπληθωρικὴ πολιτικὴ ἐπληξε προ-
φανῶς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας.
Τὸ ἴδιον ἐν τούτοις ἀποτελέσμα θὰ ἐπετυγά-
νετο εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν μείωσιν τῆς κατανα-
λώσεως, ἐάν τὰ ἀντιπληθωριστικὰ μέτρα ἀ-
πετέλουν τμήμα συντονισμένου σχεδίου, ὁπότε
δὲν θὰ εὗρισκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκα-
ταλειφθοῦν ἡμιτελῆ ἔργα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναμέ-
νεται πραγματικὴ βελτίωσις τῶν βιοτικῶν συν-
θηκῶν καὶ χωρὶς παραλλήλως νὰ ὑποστῇ ὁ-
λόκληρον τὸ βάρος ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς.
Μία λεπτομερεστερὰ ἐξήγησις εἶναι νομιζομένη
ἀναγκαία.

**

Δεδομένον ὅτι ὁ πληθωρισμὸς ἐμφανίζεται
ὅταν ἡ συνολικὴ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ πλη-
θυσμοῦ ὑπερβῇ τὴν διαθέσιμον ποσότητα ἀ-
γαθῶν, ἡ θεραπεία ἐκ πρώτης ὄψεως ἔγκειται
εἰς τὴν μείωσιν τῆς συνολικῆς ἀγοραστικῆς
δυνάμεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἔν-
τασιν τῆς προσπαθείας πρὸς αὔξησιν τῆς πα-
ραγωγῆς, ὥστε ὁ διαθέσιμος ὄγκος ἀγαθῶν νὰ
εἶναι ἀνώτερος καὶ τελικῶς ἡ πληθωριστικὴ
πίεσις νὰ ἐκλείψῃ ἄνευ κινδύνου πτώσεως τοῦ
βιοτικῶ ἐπιπέδου.

Ἐχει πολλὰκις παρατηρηθῆ ὅτι τὰ φαινό-
μενα τοῦ πληθωρισμοῦ εὐνοοῦν τὴν αὔξησιν
τῆς παραγωγῆς διότι ἡ συνεχὴς ἄνοδος τῶν
τιμῶν προκαλεῖ μεγαλύτερον ὄφελος εἰς τοὺς
παραγωγοὺς καὶ αὐξάνει οὕτω τὸ κίνητρον
πρὸς ἐπέκτασιν τῆς παραγωγικῆς προσπαθείας.
Ἐκ τῆς πείρας ὁμως ἀπεδείχθη ὅτι ἡ εὐνοϊκὴ
αὕτη ἐξελίξις εἶναι προσωρινὴ καὶ ἐν τῇ οὐ-
σίᾳ λίαν ἀπατηλὴ, καθόσον ὁ πληθωρισμὸς

διαβιβρώσκει τὴν κοινωνίαν καὶ τελικῶς τὴν
καθιστᾷ ἀνάτηρον. Ἐξ ἴσου καταστρεπτικὴ
εἶναι καὶ ἡ ἄλλη οικονομικὴ νόσος ποῦ τὴν
ὀνομάζουν «ἀντιπληθωρισμὸν» καὶ ἡ ὁποία
ἐμφανίζεται εἰς περιόδους ὑπερπαραγωγῆς, ἡ
ἀκριβέστερον ὅταν ἡ συνολικὴ ἀγοραστικὴ δύ-
ναμις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀπορροφήσῃ τὰς
παραγομένας ποσότητας ἀγαθῶν. Τότε πίπτουν
πρῶται αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων μὲ
συνέπειαν τὴν ἐπέκτασιν τῆς ὑποκαταναλώ-
σεως τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, τὸ κλείσιμον
κατόπιν τῶν ἐργοστασίων εἰς τὰ ὁποῖα τὰ βιο-
μηχανικὰ εἶδη παραμένουν ἀπώλητα, καὶ συ-
νεπῶς τὴν μεγάλην αὔξησιν τῆς ἀνεργίας, ἡ
ὁποία μὲ τὴν σειρὰν τῆς γίνεται προξενος
νέας μειώσεως τῆς συνολικῆς ἀγοραστικῆς δυ-
νάμεως, μὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ἀπότομον
πτῶσιν τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου.

Αἱ σημειωθεῖσαι ὁμως ραγδαίαι ἐξελίξεις
κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν εἰς τὴν
οικονομικὴν σκῆψιν ἔδωσαν εἰς τοὺς ὑπευθύ-
νους χειριζομένους τὴν οικονομικὴν πολιτικὴν
τρόπους καὶ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ
πληθωρισμοῦ καὶ ἀντιπληθωρισμοῦ, τὰ ὁποῖα
ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὰς προηγμένας χώρας,
θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ εἴπῃ, ἀποτελεσματικῶς
κατὰ τὴν πλεόν πολυτάραχον ἐποχὴν τῆς παγ-
κοσμίου ἱστορίας.

Ὅταν ἐμφανίζονται σημεία ἀντιπληθωρι-
σμοῦ ἐπεκτείνουν τὰς κρατικὰς καὶ ἰδιωτικὰς
ἐπενδύσεις καὶ δημουργεῖται οὕτω μεγαλυτέ-
ρα οικονομικὴ δραστηριότης καὶ ἐπομένως
ἀπασχόλησις περισσοτέρων ἐργατῶν. Εἰς τινὰς
μάλιστα περιπτώσεις ἡ προστάθεια συνοδεύε-
ται μὲ αὔξησιν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων,
χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἐπέρχεται ἄνοδος τοῦ πα-
ραγωγικοῦ κόστους λόγω χρησιμοποίησεως τε-
λειότερων μηχανῶν. Πρὸς τούτοις τὸ κράτος
ἐξαγοράζει τὰ γεωργικὰ προϊόντα εἰς σταθε-
ρὰς καὶ ἐπωφελεῖς διὰ τοὺς παραγωγοὺς τι-
μὰς. Δι' ὅλων αὐτῶν τῶν μέτρων ἡ συνολικὴ
ἀγοραστικὴ ἱκανότης ἐπεκτείνεται καὶ ἀπορ-
ροφᾶται οὕτω οὐχὶ μόνον τὸ ὑπάρχον πλεό-
νσμα παραγωγῆς ἀλλὰ καὶ ὁ ὄγκος τῶν ἀ-
γαθῶν ποῦ προστίθεται χάρις εἰς τὴν ἐπέ-
κτασιν τῶν κρατικῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἐπενδύ-
σεων. Ἄρα τελικῶς ἐπιταχύνου τὴν πρόδοον
καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου.

Μετὰ πάροδον ὁμως ὀρισμένου χρόνου ἡ
διαδικασία αὕτη γίνεται προξενος πληθωρι-
στικῆς πίεσεως, ὁπότε σπεύδουν εἰς τὴν λήψιν
μέτρων πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀγοραστικῆς δυ-
νάμεως, οὐχὶ ὁμως ἐνὸς τμήματος μόνον τοῦ
πληθυσμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ ἐργοζομένου πα-
ραγωγικοῦ ὡς συνέβη εἰς τὴν ἰδικὴν μας πε-
ρίπτωσιν, ἀλλὰ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως
τῶν εὐπορωτέρων τάξεων καὶ αὐτὸ ἔχει μεγί-
στην σημασίαν διότι τὸ ἔλλειμα τοῦ προὔπο-
λογισμοῦ ἐξαλείφεται χωρὶς νὰ θιγοῦν σοβα-
ρῶς οὔτε ἡ παραγωγικὴ προστάθεια οὔτε τὰ
ἀπορρώτερα μέλη τοῦ πληθυσμοῦ, δηλαδὴ οἱ
γεωργοὶ καὶ οἱ ἐργάται.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη εἶναι δυνατὴ εἰς τὰς με-

γάλας χώρας λόγω του ύψηλου εθνικού εισοδήματος και των προσπαθειών αι οποίαι επί σειράν πολλών έτων κατεβλήθησαν διά την τελειοποίησιν της άμεσου φορολογίας, μέσφ της οποίας επιχειρείται ή άφαιρέσις ποσού τινός άγοραστικής δυνάμεως. Δεδομένου ότι εις τόν άμεσον φόρον υπόκεινται μόνο οι έχοντες εισόδημα ύπερβαίνον ένα ώρισμένον ποσόν, εις τās χώρας με ύψηλόν εθνικόν εισόδημα είναι φυσικόν να περιλαμβάνεται εις την άμεσον φορολογίαν μέγας αριθμός κατοίκων. Όταν εμφανίζονται πληθωριστικά πιέσεις, αύξησις των φορολογικών συντελεστών κατά 5 ή 10% άποδίδει ύψηλά ποσά ικανά προς καταπολέμησιν του πληθωρισμού. "Αν όμως δεν είναι έπαρκή, τά μέτρα έπεκρίνονται και εις άλλους τομείς.

Τό εθνικόν εισόδημα της Έλλάδος είναι πολύ χαμηλόν και ως εκ τούτου τά 92 περίπου εκατοστά του πληθυσμού δεν υπόκεινται εις τόν άμεσον φόρον. Έν τούτοις και εις τόν τομέα αυτόν έσημειώθη βελτίωσις και κατά τή λήξαν οικονομικόν έτος ή άπόδοσις ήτο σημαντικώς άνωτέρα του προηγούμενου, όπερ σημαίνει ελάττωσιν της φοροδιαφυγής. Τό εκ του τομέως διως αυτού εισπραχθέν επί πλέον ποσόν δεν ήτο έπαρκές προς άντιμετώπισιν του προβλήματος και δι' αυτό κατέφυγον εις τó κονδυλίον άνασυγκροτήσεως, εκ της περικοπής του οποίου επήλθε περαιτέρω μείωσις άγοραστικής δυνάμεως κατά 600 και πλέον δισεκατομμύρια.

Έάν υπήρχε μελετημένον σχέδιον, εις την πρόχειρον αυτήν λύσιν δεν θά κατέφυγον άσφαλώς. Η συνολική άγοραστική δύναμις εις την περίπτωσιν αυτήν θά έμειουτο διά τού

περιορισμού των διωγκωμένων και μη παραγωγικών δαπανών του προϋπολογισμού και των κρατικών οργανισμών ως και της μείωσεως της άγοραστικής δυνάμεως ώρισμένων ομάδων του πληθυσμού, τό εισόδημα των οποίων ηύξήθη εις επίπεδα σημαντικώς άνωτερα τών προπλεμικών, χωρίς παραλλήλως να έχη αύξηθί και τό κατά κάτοικον εθνικόν εισόδημα. Τούτο έγένητο τελικώς εις βάρος του άγορτικού εισοδήματος και αυτός είναι ό βαθύτερος λόγος που ώδήγησεν εις την μείωσιν της άνταλλακτικής σχέσεως των γεωργικών προϊόντων.

Μία τοιαύτη προσπάθεια δεν είναι και τόσο εύκολος όσον εκ πρώτης όψεως φαίνεται. Έκτός της ύπόρξεως συντονισμένου σχεδίου άπαιτείται και πολιτική όμαλότης και άποφασιστικότης διά την εφαρμογήν του. Έλείψει όμως αυτών εφθάσαμεν εις την εγκατάλειψιν του μεγαλύτερου και πλέον ένδιαφέροντος τμήματος του Προγράμματος Άνασυγκροτήσεως που κατηργήθη πρό τετραετίας και επί του οποίου τόσαι έλλπίδες έστηρίχθησαν.

Άλλοίμονον όμως, αν τό γεγονός αυτό οδηγίση εις άποθάρρυσιν. Αντιθέτως πρέπει να γίνη άφορηή προς μίαν εύρύτεραν έξορμησιν διά την δημιουργίαν περιβάλλοντος ικανού να ώθήσθ τόν πολιτικόν κόσμον της χώρας προς πραγματικές δημιουργικές προσπαθείας. Διότι είναι βέβαιοι ότι πολλά εκ των άπαιτούμένων κεφαλαίων προς αξιοποίησιν των φυσικών πόρων της χώρας ήμπορούν να έξευρεθούν επιτοκίως και αν αι προσπάθειαι είναι άποδοτικά ή Άμερική δεν θά άρνηθί την συμπλήρωσιν των είτε υπό την μίαν ή την άλλην πλευράν.

ΓΕΩΡΓ. ΔΙΑΜΑΝΤΙΚΟΣ

IN PACE

"Όταν τό σούρουπο άρχίσει
ή νύχτα άκολουθεί πολύ γοργά στή Ρώμη.
Μήπως τολμήσης άναωστε την ώρα εκούτου
να κατεβής στίς κατακόμβες.
Πρέπει για να τις δής καλά μεμυημένους

και νάχρησινοίσει τά μυστήρια που πέθαναν
με την Ανατολή τους.
Κι' εκείνα ακόμη που μέσα από τό πνευ-

ξεφύτρωσαν. [μα των

Τότε, και μόνο τότε, μόνος
λεφτερωμένος πλέρια
από τή μάζα των προσκυνητών
προσάθησε να δής.

"Άκουσε μία προσευχή που αναβλύζουν
οι ήμικυκλιοι τάφοι των μαρτύρων
In Pace.

Μην ένοχλήσης τούς ύγρους διάδρομους
δσοι είναι φυτεμένοι άγια κόκκαλα.

Μην ζητήσης να εισόσης
στήν πρωτόγονη όντως τέχνη
τών σεμνών έπιγραφών.
Δείξε άγνόητα και έπείκεια
στούς αυτόδιδαχτούς καλλιτέχνες της

και σίμωσε ένα άρκονσόλιο για να δια-
[βάσης με κερί :

<APULEIA CRYSSOPOLIS QUAE VI-
[XIT

ANNIS VII MES II PARENTES CARIS-
FILIAE FECERUNT > [SIME

Μακρὰ από τό διαλογισμό σου τότε ή
[κριτική,

Φαντάσου την για μία στιγμή νυφοδλα
μέσ' στα δόντια των πανθήρων.
Και δάκρυσεν αν είσαι Χριστιανός
για τό κατάντημα των άπογόνων
της έφτάχρονης Ρωμαίας.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΣΦΑΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΟΣΟΣ

“Ωστε, μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον διεχειρίσθημεν τὰ κεφάλαια τὰ ὅποια εἰσέφευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ σχεδίου Μάρσαλλ, κατορθώσαμεν, ἐντὸς ἑξ ἰσχυρῶν ἐτῶν, νὰ ἐξανεισάγωμεν κεφάλαια τοῦλάχιστον δεκαπλάσια ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ καθ’ οἰονδήποτε τρόπον εἰσφεύσαντα προηγουμένων εἰς τὴν χώραν ἐπὶ 126 ἔτη!

Τὴν διαπίστωσιν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν προβαίνει εἰδικὸν περιοδικόν, θὰ πρόετη νὰ τὴν προσέξωμεν ὅπως ἰδιαίτερος, ὅταν μάλιστα ἔχωμεν ὑπ’ ὄψιν τὰς εἰδικὰς μορφὰς τὰς ὁποίας παίρνει ἡ πορεία τῶν οικονομικῶν μας, ὅπως περιγράφει τὴν πορείαν αὐτὴν εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ ὁ εἰδικὸς συνεργάτης μας. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ ἂν καὶ κατὰ πόσον μέρος ἡ τοιαύτη καταβαράθρως ὀφείλεται εἰς σφάλματα οικονομικῆς πολιτικῆς καὶ στρατηγικῆς, τὸ βέβαιον καὶ τὸ τραγικὸν εἶναι ὅτι (ὡς τὸ ἐπαναλάβωμεν διὰ πολλοστὴν φορὰν) ἡ ἀποτυχία αὐτὴ δὲν εἶναι κυρίως ἀποτέλεσμα σφαλμάτων. Εἶναι ἀποτέλεσμα νόσου. Τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ἀναιμίας, ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ ἀφομοιώσωμεν τὴν οικονομικὴν ἐνίσχυσιν, δὲν δίδει τὴν ἠθικὴν δυναμικότητα ποὺ χρειάζεται διὰ τὴν προσήκουσαν διαχείρισιν τῶν κεφαλαίων τῆς βοήθειας.

Ἄλλην μίαν φορὰν λοιπόν, μὲ ἄπτὸν καὶ ὠμὸν τρόπον, ἐμφανίζεται ἡ ἰδία πάντοτε ἀλήθεια: ὄχι μόνον δὲν ἐξαρθῶνται οἱ πνευματικοὶ παράγοντες ἀπὸ τοὺς ὑλικούς, ὅπως κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἄφρονα εἶχεν ὑποστηρικτῆ, ἀλλὰ, ὅπως ἀντιθέτως: οἱ ὑλικοὶ παράγοντες ἐξαρθῶνται ἀπὸ τοὺς πνευματικούς. Καὶ ἐνῶ, ὅταν ὁ πνευματικὸς παράγων εὐρίσκειται εἰς ἀκμὴν ἀκόμη καὶ ἡ πεῖνα δαμάζεται, ἀντιθέτως μὲ τὸν πνευματικὸν λιμὸν ἐξανειμίζεται πᾶσα βοήθεια καὶ πᾶν οικονομικὸν κεφάλαιον ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι μεγάλο.

Μὲ ἄλλα λόγια: Καὶ διὰ τὰ οικονομικά μας, χρειάζεται, βεβαίως ἢ ὀρθῆ ὡς

πρὸς τὰ εἰδικὰ προβλήματα γραμμῆ, ἀλλὰ τὸ κύριον πρόσταγμα εἶναι: ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας!

Καὶ ἓνα ὑστερόγραφον: Αὐτὰ ἰσχύουν, φυσικά, ὄχι μόνον δι’ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας! Καὶ γνωρίζομεν πόσον εἰς τὴν μεγάλην πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Δημοκρατίαν, ἢ πνευματικῆ αὐτοκρατικῆ ἐπεκτείνεται πλέον καὶ εἰς τῆς οικονομίας τὴν σφαῖραν μὲ τὸ συμπέρασμα: Θαυμάσιον τὸ σχέδιον Μάρσαλλ, ἀλλ’ ἐχρειάζετο ἓνα πνευματικὸν σχέδιον Μάρσαλλ πρὸς θεμελίωσιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιτυχίας!

ΠΑΕΙ ΠΟΛΥ!

Καὶ τὸ «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας» δὲν ὑποβηθεῖται βέβαια μὲ ἐκείνην τὴν προπαγάνδαν χαλαρώσεως τῶν ἠθῶν, ἡ ὁποία ἐξαπελύθη τώρα τελευταίως, καμουφλαρισμένη μὲ διαφόρους προσφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, ἐν ὀνόματι τῆς αἰσθητικῆς, τῆς ὑγιεινῆς κλπ. κλπ. Δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ κάμωμεν καμμίαν διαμαρτυρίαν διὰ τὰ διάφορα καλλιστεῖα καὶ τὰ παρόμοια. Ἐπ’ αὐτῶν ὁ καθ’ ἓνας ἔχει τὴν γνώμην του, τὰς προτιμήσεις του, τὴν γραμμὴν ποὺ θέλει νὰ χαράξῃ εἰς τὴν ζωὴν του. Ἐνα ὅμως πρόει ἀπὸ ὅλους ν’ ἀναγνωρισθῇ. Ὅτι ὑπάρχει ἓνα ὄριον ποὺ ὑποχρεοῦνται ὅλοι νὰ τὸ σεβασθοῦν.

Καὶ τὸ ὄριον αὐτὸ εἶναι ἡ ἐλευθερία. Ἀπὸ ἐκεῖ ὄλου παύει ἡ ἐλευθερία καὶ ἀρχίζει ὁ ἐξαναγκασμός, ὅλα κι’ ὅλα, ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα δὲν ἐπιτρέπεται καμμία πλέον ἀνοχή. Καὶ ὁ ἐξαναγκασμός ὑπάρχει εἰδικῶς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὰς διαφορὰς δημοσίας ἐπιδείξεις εἰς τὰς ὁποίας ἐξαναγκάζονται νὰ ἐμφανίζονται σάν «νοῦμερα» ἐλαφρῶν θεαμάτων τὰ παιδιὰ μας, ἀγόρια καὶ κορίτσια.

Καὶ αὐτὸ πάει πολὺ, ὁμολογουμένως! Δὲν ἠμποροῦν τὰ παιδιὰ μας, καὶ πρὸ παντὸς τὰ κορίτσια μας, νὰ γίνωνται — θέλουν δὲν θέλουν — δημόσιον θέαμα, νὰ

ἀνταγωνίζονται τὰ μπαλέττα καὶ νὰ φιγουράρουν εἰς τὰς ἑφημερίδας κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει μὲν καμμίαν, μὰ καμμίαν, σχέσιν μὲ τὴν... ὑγιεινὴν, ἔχει ὁμως πολλὴν σχέσιν μὲ τὴν κανθαριδίνην. Ἐκ τῆς ὅλης τῆς ἐλευθερίας, ἡ κατοχύρωσις τῶν ὁποίων θεωρεῖται ὡς βάσις κάθε προόδου, προέχουν ὠρισμένα ἐλευθερία αἱ ὁποῖαι εἶναι αὐτονόητοι καὶ εἶναι αὐτόσημοι μὲ τὴν ὑπαρξίν μας ὡς ἀνθρώπων, ὄντων διηλαθῆ μὲ κάποιαν προσωπικότητα. Εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς εὐπρεπείας, ἡ ἐλευθερία τῆς εὐαισθησίας, ἡ ἐλευθερία τῆς αἰδημοσύνης, τῆς ἐντροπῆς!

ΝΑ ΓΙΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Ναί, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ κακὸν φυσικὰ δὲν ἀρκοῦν αἱ διὰ τοῦ τύπου διαμαρτυρία. Πρέπει νὰ γίνῃ ἐνέργεια μὲ δύναμιν ἀνάλογον πρὸς τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ θέματος. Οἱ γονεῖς βέβαια πρῶτοι ἔχουν τὸν λόγον. Οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι πληρώνουν φόρους, οἱ πατέρες οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατόν, πολεμοῦν, φέρουν ὅλα τὰ σκληρὰ καὶ ἀβάσιατα βάρη, διὰ νὰ διατηρηθῇ αὐτὸς ὁ τόπος καὶ — εἰς τὸ τέλος — πληρώνουν τοὺς διαφόρους «ἀρμοδίους» ποὺ πειραματίζονται. Οἱ γονεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους πέφτει κάποιος λόγος τέλος πάντων κατὰ πόσον τὰ κορίτσια τους θὰ γίνουν ἢ δὲν θὰ γίνουν δημόσιοι ἔκθεμα!

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν γονέων πρέπει βεβαίως καὶ ὁ τύπος καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ὁργανώσεις νὰ κινήθωσιν καὶ ἀξίζει νὰ κινήθωσιν. Ἄλλὰ πρὸ παντός πρέπει ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐργασθῇ. Ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἡ «Ἀποστολικὴ Διακονία» ἔχουν ἐδῶ πεδῖον δράσεως καὶ τοιοῦτον ὅπου κανεὶς δὲν θὰ ἤμπορῇ παρὰ νὰ συμφωνήσῃ μαζί των ὅταν ἐνεργήσουν. Φυσικὰ, χωρὶς ἀκρότητας, χωρὶς φανατισμούς, χωρὶς σπασμωδικότητας καὶ προχειρολογίας. Μὲ τὴν σύνεσιν ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται διὰ τοιαύτας ἐνεργείας. Ἄλλὰ καὶ μὲ ἐπιμονήν, καὶ μὲ τὴν καλῶς νοουμένην ἀδιαλλαξίαν καὶ μαχητικότητα πρέπει νὰ ἐνεργήσουν διὰ νὰ σταματήσῃ ὀριστικῶς πλέον τὸ κακόν. Ἡ ὑπόθεσις τῆς σεμνότητος τῆς ἐλληνίδος εἶναι ὑπόθεσις

πανελληνίως καὶ κάπως πρέπει νὰ γίνῃ γνωστὸν ὅτι ἄλλο πρᾶγμα τὸ σχολεῖον καὶ αἱ τελεταὶ του, καὶ ἄλλο αἱ θεατρικαὶ ἐπιθεωρήσεις. Καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν δικαιούται νὰ μὴ λάβῃ ἐδῶ τὸν λόγον καὶ νὰ μὲν ἀπαθῆς θεατῆς!

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ: Χρόνια τώρα, κάθε καλοκαίρι, ἡ στήλη αὐτὴ γίνεται ἐρμηνεύς τῆς κοινῆς ἐπιθυμίας, καὶ νὰ γίνῃ διὰ τὴν πνευματικὴν κατοχύρωσιν ἄλλα καὶ τροποδοσίαν τῶν πολυαριθμῶν κατασκευώσεων, τῶν παραθεριστικῶν καταυλισμῶν, τῶν ἐκδρομῶν. Ἡ «Ἀποστολικὴ Διακονία» ἔχει καὶ ἐδῶ μίαν πρῶτης τάξεως εὐκαιρίαν. Ἄς γίνῃ λοιπὸν καὶ!

ΛΑΜΠΡΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν ἔρχεται μία ἔκκλησις, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ προσέξωμεν, ὅπως ἰδιαιτέρως. Προέρχεται ἀπὸ μίαν ἑλληνικὴν ὁργάνωσιν, τὴν «Γκάπα», καὶ ζητεῖ νὰ γραφοῦν τρία βιβλία εἰδικῶς διὰ τὰ ἑλληνόπουλα τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι: «πρῶτον, μία εἰδικῶς γραμμένη, διὰ τὴν νέαν γενεάν ἱστορία τῆς συμβολῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ κόσμου. Δεύτερον, μία καταλλήλως γραμμένη ἱστορία διὰ τὰ ἑλληνόπουλα τῆς Ἀμερικῆς περὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Τρίτον, μία ἱστορία τῶν παντοίων προόδων τῆς νέας Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι σήμερον, προόδων εἰς τὸ πνευματικὸν πεδῖον, εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.»

Αὐτὰ τὰ τρία βιβλία ζητοῦν τὰ ἀδελφία μας ποὺ ζοῦν εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Πρέπει νὰ συγχαρῶμεν μὲ ὅλην μας τὴν καρδίαν ἐκείνους ποὺ εἶχαν τὴν σχετικὴν πρωτοβουλίαν. Καὶ νὰ περιμένωμεν ὅτι ἡ πρωτοβουλία αὐτὴ θὰ ἔχη τὴν συνέχειαν μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν βιβλίων ποὺ χρειάζονται. Ἐχομεν τότεν πληθὺν συγγραφέων καὶ τόσον κατακλυσμὸν βιβλίων, ὥστε θὰ εἶναι φοβερὸν πράγματι ἂν ἡ λαμπρὰ ἔκκλησις — ἀλλὰ καὶ εὐκαιρία — μείνῃ χωρὶς τὸ ἀντιστοίχως λαμπρὸν ἀποτέλεσμα.

ΚΑΛΑ ΔΕΙΓΜΑΤΑ

Και κάτι ἀπὸ τὸ θέμα περὶ τῆς σχέσεως τῶν διαφορῶν ἐκκλησιῶν. Πέρυσι εἰς τὸ Βερολίνον ἔγινε τὸ χριστιανικὸν ἐκεῖνο συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε μίαν ὑπέροχον πνευματικὴν ἐκδήλωσιν μὲ τὰς ὑπερτριακοσίας χιλιάδας ἐκπροσώπων ποὺ ἔλαβον μέρος μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀξιοθαύμαστον πράγματι.

Τὸ συνέδριον αὐτὸ εἶχε ὀργανωθῆ ἀπὸ τοὺς Διαμαρτυρομένους. Ἄλλ' οἱ καθολικοὶ τοῦ Βερολίνου, κατόπιν ὑποδείξεως τῆς Ἐπισκοπῆς των, ἔκαμαν τὸ πᾶν διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ προτεσταντικὸν αὐτὸ συνέδριον, ἔθεσαν τὰ σπίτια τους εἰς τὴν διάθεσιν τῶν συνέδρων καὶ τοὺς ἐφιλοξένησαν μὲ θυσίαν. Τὸ ἴδιο δὲ θὰ κάμουν καὶ τώρα εἰς τὸ ἀντίστοιχον συνέδριον ποὺ ἐτοιμάζεται εἰς τὴν Στουτγάρτην.

Ἀντιστοίχως πάλιν, προκειμένου ἐφέτος εἰς τὸ Βερολίνον νὰ γίνῃ τώρα ἄλλο χριστιανικὸν συνέδριον, καθολικῶν αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐλήφθησαν ὅλα τὰ μέτρα ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴν πλευρὰν, ὥστε νὰ δοθῆ πάλιν διὰ δαπάνης τῶν οἰκογενειῶν τῶν διαμαρτυρομένων ὅλη ἡ φιλοξενία καὶ ὅλη ἡ βοήθεια εἰς τὸ καθολικὸν αὐτὸ συνέδριον.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τοιαῦτα δείγματα εἶναι ἐξόχως εὐχάριστα καὶ ἐνθαρρύνουν τὴν ἐλπίδα ὅτι κάποτε θὰ γίνῃ τὸ θαῦμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γίνῃ διὰ νὰ ἐκπληρωθῆ ἡ εὐχὴ τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι εἰς τὰ δείγματα αὐτὰ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως πολὺ συνετέλεσεν ἡ ἐπίθεσις ἐκ μέρους τοῦ στρατευομένου ὕλισμου.

Καὶ νομίζομεν ὅτι, εἰς τὸ τέλος, ὅταν ἡ καταγίγς περᾶση, ὡς μόνον ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς μάχης τοῦ ὕλισμου ἐναντίον τῆς πίστεως θὰ μείνῃ ὅτι θὰ μειώσῃ τὰ χάσματα μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ θὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς «τῶν πάντων ἐνώσεως».

Ο ΚΑΛΟΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

Αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες ἀνήγγειλαν τὸν θάνατον τοῦ Fulton Oursler ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 59 ἐτῶν. Ὁ Oursler εἶναι γνωστὸς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ἀπὸ τὸ βιβλίον του τὸ ὁποῖον ἐξέδωσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ «Δαμασκός» μὲ τὸν τίτλον «Τὸ πῶς μεγάλο γεγονός». Δὲν εἶναι ὅμως ἐπαρκῶς γνωστὰ μερικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μαχητοῦ τοῦ πνεύματος.

Ὁ Fulton Oursler ἤρχισε τὴν σταδιοδρομίαν του ὡς ἀρνητῆς ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐπέταξεν εἰς τὸν δρόμον τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν τοῦ παρέδωσεν ἡ οἰκογένειά του. Ὡς ἀρνητῆς, τὸ 1935, δηλ. εἰς ἡλικίαν 42 ἐτῶν, ἐπήγγεν εἰς τὴν Παλαιστίνην διὰ νὰ εὔρῃ ἐπιχειρήματα διὰ τὴν ἄρνησίν του. Ἀντὶ τούτου εὗρῆκε τὴν ἀλήθειαν, τὴν πίστιν, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας, τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ καὶ πέρα, ὑπῆρξεν ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος, ὅπως λέγει ὁ Κύριος, ἔβαλε τὸ χέρι του εἰς τὸ ἄροτρον καὶ δὲν ἐγύρισε πλέον νὰ στραφῆ πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἐν τῷ μεταξύ, μὲ τὴν ἀκούραστον ἐργατικότητά του, μὲ τὰς ἐξαιρέτους ἰκανότητάς του καὶ μὲ τὸν λαμπρὸν του χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς καθόλου μορφώσεως, κατέκτησε θέσιν ἐντελῶς περιφανῆ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ πέραν τῶν ὠκεανῶν. Ἄρκει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Oursler ἦτο ὁ διευθυντῆς τοῦ «Reader's Digest» τοῦ περιοδικοῦ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἔχει δέκα πέντε ἑκατομμύρια ἀναγνωστῶν.

Ἐνας τοιοῦτος πνευματικὸς ἐργάτης ἔφυγεν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀφοῦ ὅμως ἐπρόφθασεν ν' ἀφήσῃ παράδειγμα καὶ ἔργον καὶ ἀγωνιστικὸν ὑπογραμμὸν. Καὶ πρέπει ὅλοι νὰ εὐχρηθῶμεν τὰ βιβλία του, τὰ ἄρθρα του, ἡ ἐργασία του, νὰ ἐτοιμάσουν συνεχιστὰς τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ τοῦ καλοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μὲ τόσῃν πίστιν καὶ συνέπειαν καὶ ἐπιτυχίαν εἶχεν ἀφιερῶσει τὴν ζωὴν του ὁ Fulton Oursler.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

Φίλε κ. Διευθυντά,

Τὴν 8ην Ἰουλίου συμπληρῶνται ἑκατὸν δέκα ἔτη ἀπ' ἧς ἐπέθη ὁ θ. μέλιος λίθος τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Ἀθηνῶν τὸ ὅπουτον ἐκτίσθη ὁπάρων τῶν ἐν Βιέννῃ Γενικοῦ Πριξένου τῆς Ἑλλάδος Βασιλέως Γ. Σίνα. Διότι τὴν 26ην Ἰουλίου (8 Ἰουλίου) τοῦ 1842 καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπισυμβῆσαν τότε δλικὴν ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου, ἐπέθη, ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, ὁ θμελίος λίθος τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, πλησίον εἰς τὸ μέρος, ὅπου κατὰ τὸν δον π.Χ. αἰῶνα ἐξεῖλεται τὰς ἀστρονομικὰς του παρατηρήσεις, ὁ ἔκτοτε παγκοσμίως γνωστός Ἑλλην ἀστρονόμος Μίτων ὁ Ἀθηναῖος.

Κατὰ τὴν τελετὴν τῆς θμελιώσεως ὁ καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν Γ. Κ. Βούρη, πρῶτος διευθυντὴς αὐτοῦ, ἐξέφηνος λόγον, μερικὰ περικοπαὶ τοῦ ἔποιοι ἀξίῳ, ἴσως νὰ ἀναφερθῶν, διότι ἀποδεικνύουν ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον ἐπιστήμονες ἀξιοὶ τῆς ἀποστολῆς των μὴ ἐπηρεαζομένοι ἀπὸ τὸ ὀρθολογιστικὸν πνεῦμα τῆς Δύσεως.

Ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ χωρία: «Ἐποίησας Σελήνην εἰς κειραὺς. Ὁ Ἥλιος ἔγνω τὴν θύσιν αὐτοῦ ἔθου σκότος καὶ ἐγέ·στο νῦξ» (Ψαλμ. γγ' 19, 20), «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς γυνηθήτω φῶς. Καὶ ἐγένετο φῶς» (Γεν. α' 3) ἤρχισεν ὧ, ἐξῆς:

«Τὰ πάντα εἰς τὸν δλικὸν καὶ νοερὸν κόσμον ὑποτάσσονται: εἰς νόμους, τοὺς ὅποιους ὁ παντοδύναμος καὶ πίνσοφος τοῦ παντός Ποιητὴς ἐπέθεσεν εἰς τὰ πλάσματα τῆς κτίσεώς Του. Ἡ σημερινὴ ἡμέρα μαρτυρεῖ περὶ τῶν νόμων τούτων. Βέποιεν αὐτοὺς πληρομένους δλικῶς ἐν οὐρανῷ καὶ νοερῶς ἐπὶ γῆς. Ὁ Ἥλιος, ὁ πάγκοινος φωστὴρ τῶν ἐπὶ γῆς καὶ τῶσων ἄλλων οὐρανίων σωμάτων, κρύπτει σήμερον τὰς ἀκτίνας του καὶ σκοτιζέται ὁπαικύνου εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κτίσαντος αὐτὸν καὶ ἐπαναλαμβάνει αὐθις τὸ ἀπολωλὸς φῶς, ὑποτασσόμενος εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀταρασαλέτους νόμους τῆς δλικῆς κτίσεως. Οἱ νεοὶ φωστῆρες τοῦ κόσμου, οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας, οἱ φωτιστὰς τὸ πάλαι τὴν ἐκοιμένην διὰ τῆς σοφίας καὶ τῶν γνώσεών των, οἱ καὶ μετὰ θάνατον ἐτι ζῶντες καὶ διαβίδοντες τὰ ἐφῶτα διὰ τῶν ἀθανάτων συγγραμμάτων των εἰς τοὺς μεταγενετέρους, αἰτοί, λέγω, οἱ Ἑλληνας μαρτυροῦσι περὶ τῶν νόμων τῶν διοικούντων τὰ τῆς νοερῆς κτίσεως. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ κρατιότερον τὸ πάλαι καὶ σοφώτερον καὶ ἐνδοξότερον παντὸς ἄλλου, ὑπέκυψε μὲν εἰς τὸν γενικὸν τῆς δλικῆς φύσεως νόμον, ὅστις ἀπονέμει εἰς πᾶν τὸ γαγεννημένον τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς, παρακμῆς καὶ φθάρ, ὑπέκειντο δὲ καὶ εἰς ἄλλον νόμον, τὸν ὁποῖον ἡ θεια πρόνοια ἠθῶνικησε νὰ καθιπιδάξη τὰ τῆς νοερῆς κτίσεως. Ὁ νόμος οὗτος εἶναι ἡ ἐκ νεοκρῶν ἀνάστασις, τὸν ὅποιον τὰ λογικὰ μόνον

ὄντα χαίρουσι. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀφωπνῶσαν ἐπ' αἰῶνας, ἡγέρθη ἤδη, καὶ λογισθὲν ἐν νεκροῖς ἀνέστη πάλιν ἐκ τοῦ τάφου καὶ ζῆ πάλιν μετὰ ζῶντων κα: κραταιοῖται καὶ προσεῖται καὶ σπεύδει μετ' ἀνθήρου ζήλου νὰ ἀναλαβῆ τὴν πρῶτερον δέξαν του. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε πάντα ἐν σοφίᾳ ἐπιλοῦσας».

Ὁλόκληρος ὁ λόγος τοῦ καθηγητοῦ Γ. Βούρη εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς τὴν τριοικιστὴ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον καλεῖται αἰτιὴ νὰ παῖξη μετὰ τὸ νέον Ἀστεροσκοπεῖον εἰς τὴν ἐξυσηρήτησιν τῆς Ἐπιστήμης γενικῶς, τὴν ἐκπροσώπησιν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος εἰς τὸ ἐξωστρικὸν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου. «Αἱ ἔθνοισι, γράφει, τὰς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη αἰτιὴ μᾶς χορηγεῖ περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ κόσμου καὶ περὶ τῆς δυναμείας, σοφίας καὶ ἀγαθότητος τοῦ παντοῦνῶμου αὐτοῦ Δημιουργοῦ πρέπει νὰ θαρραπάζωσι τοὺς ἀνθρώπους... Ἡ γνώσις αἰτιὴ ὀψάνει τὸ πνεῦμα μᾶς ὑπεράνω τῶν ἐπιγαιῶν καὶ μᾶ: ἀποσ. ἄ πολλὰ, τὰ ὁποῖα θεομεύουσι τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, καὶ μᾶς παρουσιάζονται ἐπὶ τοῦ μικροῦ τούτου πλανήτου ὡς μεγάλα καὶ οπουδῶτα. Πάλλει ἡ καρδία μου. ὅταν στοχάζωμαι ὅτι θέλει ἔλθει καιρὸς καθ' ὃν μέλλουν νὰ ἀναφανῶσι καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα νέαι ἀνακαλύψεις γινόμεναι ὑπὸ Ἑλλήων εἰς τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμης, διὰ νὰ δοξαστῇ καὶ αὐθις τὸ θεοδοξασμένον ὄνομα τῆς Ἑλλάδος».

Δ ἔρρευεν ἐλόκληρος αἰὼν, ἀπ' ὅτου ἡ Οὐρανία ἀπέκτησε καὶ πάλιν περικαλῆσαδ ἐν τῇ κοιτίδι τῆς Ἐπιστήμης τῶν ἄτρων. Τί προσέφερε κατὰ τὸ διαστήμα τοῦτο τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν διὰ τὴν προαγωγήν τῆς Ἀστρονομίας καὶ διὰ τὴν μελέτην τῆς ἡμετέρας πατρίδος δὴ ἦτο δύσκολον νὰ ἀπαριθμητῇ ἐντέος τῶσων στενωπῶν ὄριων. Τὸ ἀξιόλογον ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Γ. Κ. Βούρη, τὸ ὁποῖον ἀνέκψεν ὁ πρόπορος θάνατός του, ἡ μνημιώδης συμβολὴ τοῦ Ἰουλίου Σμίτ εἰς τὴν τοπογράφειν τὴν Σελήνη καὶ αἱ ὅπ' αὐτοῦ γινόμεναι ἀνακαλύψεις καὶ παρατηρήσεις μεταβλητῶν ἀστέρων, κομητῶν κ.λπ. ἡ ὅπὸ τοῦ Δ. Κοκκίδου ἐπνεκτασις τοῦ δικτύου παρατηρητῶν ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου καὶ ὁ διὰ δωρεῶν διτφόρων ὁμογενῶν ἐκ τοῦ Δ. Δωριδίου, τοῦ Α. Συγγροῦ, τοῦ Κ. Ἰωνίδου, τοῦ Μ. Κορραλιένου καὶ ἄλλων πλουτομέγ τοῦ ἱδρύματος διὰ νέων ἀστρονομικῶν ὀργάνων ἐνεργείαις τὸν τατάρου κατὰ οσιρὰν διδυνουτοῦ αὐτοῦ, καθηγητοῦ Δ. Αἰγινίου, ἡ σειρά τῶν ὅπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων 12 τόμων τῶν «Χρονικῶν τοῦ Ἔθν. Ἀστεροσκοπεῖου», εἰς οὗς συνοφίεται τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τῶν συνεχῶν του, μαρτυροῦν πόσον δίκαιον εἶχαν ἐμπνεύσεως εἰς τὸν ἀδελφικὸν ἠθικὴν εὐεργέτην Βασιλέως Γ. Σίνα τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως ἐν Ἀθῆναις τοῦ πρώτου Ἀστεροσκοπεῖου τῆς Ἑγγὺς Ἀνατολῆς.

Ἀτυχῶς τὸ Ἔθν. Ἀστεροσκοπεῖον ἀπὸ τῆς ἱδρυτικῆς του μετρί σήμερον ἐν τῷ τῶν ἡμετέρων αἰσθανθῆ τὴν θαλπωρὴν ἀναλόγου πρὸς τὰς ὅπνη

ρσιὰς του κρατικῆς ἐνισχύσεως. Ἰδρυθὲν διὰ τῆς γειναιοθωρίας τοῦ ἐκ Μοσχόπολεως φιλομοῦσου τέκνου τῆς Β. Ἠπειροῦ καὶ ἐροθιασθὲν κατὰ κειροῦ διὰ τῶν θεμελιωδῶν ὀργάνων, τὰ ὅποια σήμερον διαθέτει, χάρις εἰς τὴν φιλοπατρῖαν διεφθόρων ὁμογενῶν, αἰσθάνεται πάντοτε ὀδυνηρῶς τὸν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους ἀντικείμενον τῶν ἐθνικῶν μας περιπετειῶν εἰς βαθμόν, ὡςτε, ἀφ' ὅτου ἐστειρεύουσ δι' αὐτὸ ἢ πολὺτιμος πηγὴ τῶν ἰδιωτικῶν θωρεῶν, νὰ μὴ δύναται, ἐλλείψει ὑλικῶν μέσων, νὰ συναγωνισθῇ εἰς ἀπόδοσιν οὕτε αὐτὰ τὰ Ἀστεροσκοπεῖα τῶν γειτόνων χωρῶν, ἂν καὶ ἔχῃ τὸ προνόμιον

νὰ εὐρίσκαται ὑπὸ τῶν παρομιμώδους αἰθρίας οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς.

Ἄλλ' ὅς αἰσιοδοξῶμεν! Ἡ φιλογένεια, ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ φιλομουσία εἶναι ἐμφυτοὶ εἰς κάθε Ἑλληνα! Ἀσφαλῶς ὁ Μαρτίνος Κοργιαλένιος δὲν θὰ εἶναι ὁ τελευταῖος εἰς τὸν πίνακα τῶν εὐεργετῶν καὶ τῶν θωρητῶν τοῦ Ἐθν. Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.

Μὲ πολλὴν ἀγάπην

Ξ. ΠΑΚΙΔΗΣ

Καθηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ο ΑΓΩΝ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ

Δὲν ὑπάρχει πολυτιμότερον πνευματικὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ γιὰ τὰ ἄτομα καὶ γιὰ τοὺς λαοὺς. Εἶναι ὑπέρτατο θῶρον, ἀλλὰ καὶ πρωταρχικὴ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀγὼν τῶν Κυπρίων γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας τους, ἀγὼν πνευματικὸς στὴ βίαση του καὶ στὴν οὐσία του, ἔχει τὴν ἱερότητα τῶν ἀγῶνων αὐτῶν. Καὶ οὕτε εἶναι μόνον ἀγὼν τῶν Κυπρίων. Εἶναι ἀγὼν ὄλου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ ὁποῦ, ἀπὸ τῆ ζωῆ του, ἀπὸ τὰ κόκκαλά του ἀναδύθηκε ἡ ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἔσσης σ' ὀλόκληρον τὸν κόσμον τὸ μέγα καὶ ἀθάνατον καὶ ἀναλλοίωτον βίβλακμα, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ζωὴ καὶ πνεῦμα καὶ πολιτισμὸς χωρὶς ἐλευθερία. Ἔτσι εἶναι συγχρόνως καὶ ἀγὼν ὄλων τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων, ὄλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

Γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἐπιτύχῃ. Δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπιτύχῃ. Γιατί εἶναι ἀγὼν πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ, ἀγὼν ἱερός, ποῦ ἔχει τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

ΤΟ ΜΗΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΒΕΡΙΘ

Τὸν πιὸ θερμὸ ἔπαινον ἀξίζει ἡ «Χιακὴ Ἀδελφότης Ἀττικοβοιωτίας» γιὰ τὴν πρωτοβουλία τῆς νὰ ὀργανώσῃ φιλολογικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸν ἀξέχαστον Βερίθη. Καὶ ἡ διμιλία τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Α. Θρουβάλα ἦταν ἀληθινὰ ἀντάξια στὴν ὀρκία πρωτοβουλία καὶ στὴν τιμώμενον ποιητῇ.

Ἀντάξια ὡςος στὴν προσφιλεῖ καὶ σεβαστῇ του μνήμῃ ἦταν καὶ ἡ συγκίνηση τοῦ πυκνοῦ ἀκροατηρίου. Μαζὶ μὲ τοὺς συμπατριώτες τοῦ ποιητῆ βρισκόταν ἐκεῖ καὶ μιὰ εὐρύτερη ἐκπροσώπηση τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς χώρας. Γιατί ὁ Βερίτης ἀνῆκε σ' ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, ἀνῆκε ἀκόμη σὲ κατὰ πιὸ πλατὺ καὶ πιὸ μεγάλο: στὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ, στὸν Ἀνθρώπου γενικώτερα.

Καὶ ἡ λέξις ὄμως «ἀνῆκε» εἶναι στενὴ καὶ

ἀνεπαρκής. Διότι ὁ Βερίτης δὲν ἀνῆκε, ἀλλὰ ἀνῆκε. Ζῆ καὶ θὰ ζῆ πάντα στὴν καρδίαν καθὲ ἀνθρώπου, ποῦ ἤρθε σ' ἐνοπή μὲ τὴν ποιησὴ του καὶ τὸ πνεῦμα του καὶ ἔνωσεν νὰ σταλάξῃ μέσα τῆς τὸ ζωογόνο καὶ ἀθάνατον νέκταρ τῆς Τέχνης του καὶ τῆς ψυχῆς του.

Ο «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ» ΤΟΥ ΚΛΩΝΤΕΛ

Δὲν μᾶς ἔχουν δυστυχῶς συνηθίσει τὰ θεάτρα μας σὲ ἔργα μὲ ἀνώτερη ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ πνοή. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ χαίρετόσοιμε μὲ ξεχωριστὴ ἱκανοποίηση τὸ ἀνάθεμα τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» τοῦ Πῶλ Κλωντέλ ἀπὸ τὸ Ἑθνικὸ Θέατρο. Εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ ἔργα, ποῦ τὰ ἀναζητεῖ πάντοτε ὁ διγῆς ἄνθρωπος τοῦ πνεύματος—τὰ ἔργα ποῦ συσθάζουν τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο μὲ τὴν τέχνην, τὸ πνευματικὸ μῆνυμα μὲ τὴ μορφήν.

Ὀλόκληρον τὸ ἔργο, παρὰ τὴς ἐνδεχομένης ἐπιφυλάξεις γιὰ ὀρισμένες λεπτομέρειες, εἶναι διαποτισμένο ἀπὸ μιὰ βεβαιὰ καὶ δυνατὴ χριστιανικὴ πνοή. Ἄλλὰ μαζὶ μὲ τὴν πνοὴ αὐτῆ—ἢ μάλλον ἐξαιτίας ἀκριβῶς τῆς πνοῆς αὐτῆς—τὸ ἔργο εἶναι συγχρόνως γεμᾶτον ἀπὸ ποίηση καὶ γοητεία, δηλαδὴ ἀπὸ ἀληθινὴ τέχνην. Γι' αὐτὸ καὶ προκαλεῖ βαθυτὴν συγκίνησην, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴ ἀνάτασην θερμὰ δάκρυα, ἀλλὰ καὶ ἀγνὸ στοχασμὸν.

Ἡ ἡρωίδα τοῦ ἔργου, ποῦ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ ἀγάπην καὶ ἀλληλεγγύην, ὑψώνεται ὡς τὴν ὑπέρτατη αὐτοθεοσία, βρῖσκει στὸ τέλος μέσα τῆς τῆ θαλα δύναμιν ἡ ἀνασῆσην τοῦ νεκροῦ παιδὶ τῆς ἀδελφῆς τῆς. Ἐνα ἐξωλογικὸ γεγονός, ποῦ ὁ νοῦς θὰ βιάσασιν νὰ τὸ δεχθῇ. Ὅμως ἐδῶ, μὲ τὴ μαγείαν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τέχνης, τὸ θαῦμα εἶναι τόσο φυσικὸ καὶ τόσο πιστικὸ, ποῦ ὁ θεατῆς τὸ νοιῶθαι νὰ γίνεταί ἀληθινὰ ἐκεῖ μπιστοῦν στὰ μάτια του, τὸ νοιῶθαι νὰ γίνεταί μέσα του. Καὶ θαρρῶζει ἀπὸ ἀνακούφιση καὶ χαρὰ, γιὰ τὴ συναισθημένη καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ ἀνασῆθαι μῆνο: λυτρωμένο, ἐξαγινωμένο, ἀνώτερον.

Νά! Αὐτὸ θὰ πῆ ἀληθινὴ Τέχνην.

ΤΑ «ΞΕΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ», ΙΔΑΝΙΚΑ

«Ένας από τους γνωστούς κριτικούς, γράφοντας για το βιβλίο της Ελένης Καριτά «Η μικρότερη αδελφή», ενώ αναγνωρίζει τα λογοτεχνικά χαρίσματα του, διατυπώνει την παρατήρηση ότι είναι «βιβλίο με αδυσπέρα καθωρισμένο προσορισμό, με μίαν αποστολή, που χρησιμεύει τη λογοτεχνία, για να προχωρήσει πολύ περ' απ' αυτήν: στη γαλήνη της ψυχής και στην καλή ρύθμιση των ανθρώπων, που μόνο η διδασκαλία του Χριστού, ή θρησκεία της αγάπης, θα μπορούσε να πραγματοποιήσει». Και θεωρώντας τη διαπίστωση αυτή ως ένα βασικό... ελάττωμα του βιβλίου, επικρίνει «δλους τους πιστούς, πιστούς μ' ας θρησκείας ή μίαν ιδεολογίας, που αποκαίξουν να διαθέσουν τις οποιοσδήποτε Ικανότητες των για την εξυπηρέτηση ενός εξωλογοτεχνικού ιδανικού». Και καταλήγει στο συμπέρασμα: «Έχουμε δυο ειδών λογοτεχνικά κείμενα: Τα αληθινά, τα γνήσια, εκείνα που έγραψαν χωρίς έντολη και χωρίς επίμονη προσπάθεια και δεν μπορούσαν παρά μόνο έτσι να είναι γραμμένα, και τα άλλα, που πολύ ή λίγο προδίδονται και μες αφήνουν να καταλάβουμε ότι είναι: αποτέλεσμα θελήσεως και όχι διαθέσεως, όχι κειμένου, όχι ψυχικής ανάγκης — ανάγκης που τίποτα δεν καταβρώνει: να την παλεμήν η ή να την αλλοιώση.» Και τάσσεται, φυσικά, με τα πρώτα.

Τό ζήτημα είναι βέβαια πλατύ και σοβαρό, και αξίζει να τό αντιμετωπίσουμε εκτενέστερα σε μίαν άλλη περίπτωση. Νομίζουμε όμως πως θα έπρεπε και σήμερα να κάμουμε μερικές προκαταρκτικές παρατηρήσεις. Και πρώτα — πρώτα με βασική ερώτηση: «Ωςτε λοιπόν τό να έμπνέεται ένας λογοτέχνης από «εξωλογοτεχνικά» ιδανικά — από τά ανώτερα, στην προκειμένη περίπτωση, ιδανικά του Χριστιανισμού — είναι... μειονέτημα; Και ποιά είναι τάχα τά εξωλογοτεχνικά ιδανικά, απ' όπου πρέπει να έμπνέεται; Η μορφή; Η τεχνική; Και είναι αρκετά αυτά τά εξωλογοτεχνικά στοιχεία — και τά ονομάζουμε «στοιχεία», διότι βέβαια δεν μπορούν να ονομασθούν, ούτε και είναι «ιδανικά» — να έμπνέσουν έναν καλλιτέχνη και να γεμίσουν την ψυχή του μ' εκείνη ακριβώς τη «διάθεση», τό «κείμεν», την «ψυχική ανάγκη», που θεωρεί ο ίδιος ο κριτικός απαραίτητα για την καλλιτεχνική δημιουργία;

Μά δεν είναι λοιπόν ο καλλιτέχνης παρά ένας άπλος μάστορας, που δεν έμπνέεται από τίποτε άλλο και δεν επιδιώκει παρά να... κατασκευάζει επιτυχημένους στίχους και τεχνικά άφηγήματα; Πιστεύουμε ότι συμβαίνει ακριβώς τό αντίθετο: ότι δηλαδή ο καλλιτέχνης, για να έχει τη «διάθεση», τό «κείμεν», την «ψυχική ανάγκη» να εκφρασθή και να δημιουργήσει, χρειάζεται ίσα-ίσα την ανώτερη πνοή των αληθινών Ιδανικών, αυτών, που δονούν την καρδιά και άνοψώνουν τό πνεύμα και που κινούν τις δημιουργικές Ικανότητες σε μίαν άρμονική συνεργασία και εκδήλωση ψυχής και τέχνης.

Αυτά τά ιδανικά δεν είναι — κάθς άλλο — «εξωλογοτεχνικά». Είναι άπεναντίας τό ίδιο τό νόημα της τέχνης; ή ίδια ή ούσα της, τό πιο βασικό και γνήσιο συστατικό της. Χωρίς αυτά δεν υπάρχει αληθινή τέχνη. Υπάρχει μόνο μία επιτήθεια τεχνική.

ΚΑΙ Η «ΕΝΤΟΛΗ»

«Αλλά μιλεί ο κριτικός και για την «έντολη», στην οποία διακρούουν οι λογοτέχνες, για να δηρητήσουν τά «εξωλογοτεχνικά» ιδανικά τους. Ποιά έντολη; «Αν έννοσας μίαν εξωτερική έντολη, μίαν επιβολή μάλλον επάνω στην ψυχή τους και στο πνεύμα τους με κίνητρα και με σκοπούς ξένους προς την έμπνευση και τη θέλησή τους, ξένους προς την Τέχνη, θα είμαστε βέβαια σύμφωνοι μαζί του. Ό λογοτέχνης σε μίαν τέτοια περίπτωση δεν κάνει έργο τέχνης, κάνει μίαν προπαγανδιστική «προσούρα», που της δίνει άλλως με μίαν επιθέξια μάσκα, κωμωμένη από στίχους ή από πρόζα, την επίφαση της Τέχνης.

«Όταν όμως ή έντολη είναι έσωτερική; «Όταν ο λογοτέχνης διακρούει στις προθέσεις της δικής του ψυχής; Όταν εκφράζει ειλικρινά και γνήσια τά δικά του αίσθηματα; Όταν τό έργο του αναδύεται ηγαλά, αδόρητο, έρηκτικό από τά βίθη του δικού του έσωτερικού είναι; Βέβαια είναι και αυτό μιά έντολη, αλλά τί έντολη! Είναι ή έντολη της συνειδήσεώς του και του στοχασμού του, ή έντολη της πίστεώς του, ή έντολη της ψυχής του. Και δεν υπάρχει βέβαια άμφισβήτησης, ότι αυτή ακριβώς ή έντολη είναι ή αληθινή, ή μοναδική, ή μεγάλη πνοή της Τέχνης, αυτή, που — όταν φυσικά συνυπάρχουν και τά άλλα, τά τεχνικά στοιχεία — μετουσιώνει τις ηγαότες έμπνεύσεις του «καλλιτέχνη σε γνήσιο και ολοκληρωμένο έργο τέχνης.

Μπορεί βέβαια τό έργο αυτό να είναι — άνόλογα με τις δυνατότητες του καλλιτέχνη — ανώτερο ή κατώτερο, περισσότερο ή λιγώτερο επιτυχημένο. Θι είναι όμως πάντα έργο τέχνης, από εκείνα ακριβώς τά έργα που έχουν τη «διάθεση», τό «κείμεν», την «ψυχική ανάγκη», που ζητεί ο κριτικός και που συνθέτουν πραγματικά τά «αληθινά και γνήσια» έργα τέχνης.

«ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΕΛΟΣ»

«Αξίζει αληθινά να μεταφέρουμε έδω ένα χαρακτηριστικό έπιστόδιο που έγινε στο Μοντρέζλ, αλλά που μπορούσ να είχε γίνει και έδω και παντού, ή μάλλον που γίνεται κιάλα συχνότατα με παραληλίσεις μορφές στις διάφορες «καλλιτεχνικές» εκθέσεις. Η κριτική έπιτροπή μιάς εκθέσεως έδραβουσε ένα «μοντέρνο» ζωγραφικό έργο, που χωρίς να εκφράζει ως συνήθος τίποτα, είχε τόνο υποβλητικό και έπιθλητικό τίτλο «Μελαγχολία και έλος». Και όχι μόνο τό έδραβουσε, αλλά και τό έχαρκτηρίσε «υποδραματικό» της μοντέρνας τέχνης.

Ἴθὺς τώρα καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ βραβευμένου ζωγράφου: «Ὁ πίνακας μου—ἐθῆλως—δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητά παρά ἓνα κ.μμάτι μουσαμά, ἐπάνω στὸ ὁποῖον οἱ οὐσπουδαστές μου καὶ ἐ.ὠ... ἐσκουπίζαμε τὰ πινάλα μας, δταν ἐφιλοτεχνούσαμε τοὺς πίνακες, ποῦ... ἀπέρριψε ἡ Κριτικὴ Ἑπιτροπὴ! Τὸν ἔτσιλα ἔτσι γιὰ γοῦστο!»

Καὶ ὅμως σ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν πίνακα μὲ τὸν τίτλο «Μελαγχολία καὶ ἔλος» θάρχει πραγματικὰ πολὺ ἔλος καὶ πολλὴ μελαγχολία. Τὸ ἔλος πῶς ἐκπροσωπεῖ ἡ λεγόμενὴ «μοντέρνα» τέχνη, ἡ μελαγχολία πῶς ἐμπνέει μιὰ τέτοια καλλιτεχνικὴ παρακμὴ καὶ καιάπτωσις.

ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Καλὴ καὶ χρήσιμη ἡ καινοτομία τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ νὰ καθιερώσῃ μιὰν καθημερινὴν ἐκπομπὴ ἀπὸ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας γιὰ τὸ διάδογμα διαλεκτικῶν νεοελληνικῶν λογοτεχνικῶν ἔργων. Ἐὰ μὰς ἐπιτ. ἀπὸ ὅμως νὰ συστήσομε ἰδιαίτερη προσοχὴ στὴν ἐκλογὴ τῶν ἔργων. Ἀπὸ τὴν καλὴ ἐκλογὴ θὰ ἐξαρτηθῆ ἀποκλειστικὰ ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ ὠφελιμότητά τῆς ἐκπομπῆς. Δὲν θὰ μπορούσε λ.χ. τὸ πρῶτο ἔργο νὰ ἦεν καλύτερο καὶ συντομώτερο ἀπὸ τὸν «Ζητήνο» τοῦ Κριακίτσα—δηλαδὴ καταλλήλοτερο γιὰ τὸν σκοπὸ πῶς ἐπιδιώκει ἡ ἐκπομπή; Καὶ εἶναι γεγονός ὅτι ἔχομε τέτοια ἔργα.

— Πρόσφατες πληροφορίες γιὰ τὴν κατάστασιν, στὴν ὁποία βρίσκεται τὸ σπῆτι τοῦ Παπαδιαματίου στὴ Σκιάθου, εἶναι πολὺ ἀπογοητευτικῆς. «Παρουσιάζει—ὅπως ἔγραψε ἕνας ἀτόπητος λογοτέχνης—ἓνα ἄθλιο θέαμα μίξεριας καὶ κα-

τάντιας! Ποιὸ; Τὸ σπῆτι τοῦ Παπαδιαματίου, τοῦ κορυφαίου πεζογράφου τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας! Τοῦ «ἀγίου» τῶν Ἑλλήνων Γραμμάτων, ὅπως ὀνομάζεται. Καὶ τὸ Κράτος, πῶς ὀλοσκήθηκε καὶ τὸ ἀνήγγειλε θραμβευτικὰ πολλὰς φορὰς, ὅτι θ' ἀπαλλοτριώσῃ τὸ σπῆτι καὶ θὰ τὸ μετατρέψῃ σὲ μουσεῖο ἐνθυμίων τοῦ μεγάλου διηγηματογράφου; Τί περιμένει; Νὰ καταστραφῆ πρῶτα ἐντελῶς;

— Πάλι προσωπικῆς ἀνταγκλήσις, βερειές, κατηγορίες, ἐκτακτὲς ἐκδόσεις περιοδικῶν, καὶ στὸ τέλος τὸ μοιραῖο κορύφωμα, ἡ δίκη. Δὲν χρειάζεται πορὰ μιὰ μικρὴ—μὲ προσωπικὸ πάντως χαρακτῆρα—ἐφορμή, γιὰ νὰ ξεσπάσῃ ἔλο αὐτὸ τὸ κακὸ. Καὶ νὰ εἶναι οἱ ἡρώες τῶν ὀλοκρατικῶν αὐτῶν κουράδων «πνευματικοὶ ἄνθρωποι»! Καὶ ν' ἀποροῦν ὕστερα πῶς ἔχει τόσο πολὺ ξεπέσει στὴ συνείδηση τοῦ Κοινοῦ τὸ κῆρος τους καὶ πῶς ἀγνοοῦνται τὰ βιβλία τους. Εἶναι τόσο φυσικὸ, ἀλλὰ καὶ τόσο ἀναγκαῖο...

— Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ἡ οἰκία Μαξίμου, πῶς θεωρεῖται ἓνα ἀπὸ τὰ καλλιτεχνικώτερα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν, εἶχε διατρέξει τὸν κίνδυνον νὰ πωληθῆ σ' ἓνα ἰδιώτη καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι μιὰ κοινὴ ἰδιωτικὴ κατοικία. Γιὰ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον τὸ Κράτος ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἀγοράσῃ, γιὰ νὰ τὴν μετατρέψῃ—ὅπως βέβαια θὰ φανιάζεσθε—σὲ κάποιο καλλιτεχνικὸ μουσεῖο ἢ νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ ὀπωσὸςποτε γιὰ κάποιο καλλιτεχνικὸ σκοπὸ. Τὸ Κράτος ἔμως, θετικὸ καὶ προκτικὸ, θὰ τὴν κίμη ἀπλοῦστατα... Πολιτικὸ Γραφεῖο! Καὶ τὸ ἄτυχο κτίριο διατρέχει τώρα πολὺ μεγαλύτερον κίνδυνον ἀπὸ τὸν πρῶτον. Διότι, μὲ τὴν γνωστὴ φθορὰ πῶς ὀρίζονται τὰ δημόσια καταστήματα, σὲ λίγον καιρὸ τὸ κορυφὸ καλλιτεχνικὸ κτίριο θὰ εἶναι μόνο μιὰ... ἀνάμνησις!

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. συνδρομηταί, ὅπως, ἐν περιπτώσει ἀλλαγῆ τῆς διευθύνσεώς των, γνωρίζουν τοῦτο ἐγκαίρως εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ τεύχους εἰς τὴν νέαν διεύθυνσίν των.

Περιοδικόν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες. Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύστης 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Τομαχοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67. — Ἰπσύθινος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία Φακίερου 39α, Ἀθῆναι (1). — Ἐτησίαν συνδρομὴν δρχ. 25.000, ἐξωτερικοῦ δαλλ. β.—Προστ. τυπογραφίω: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176. — Χειρόγραφα, Δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται,